



## ROMÂNIA MARE

harta însoțită de date statistice  
Intocmită de G. Pop.  
1919.



**OCTAVIAN UTALEA**  
(1868-1932)



**ALEXANDRU HALIȚĂ**  
(1862-1934)



**Ioan Marcu**



Consiliul Dirigenți al Transilvaniei, Banatului și părților românești din Ungaria.

*Text from the historical document:*

„Am mers să adunăm, pe 27 și 28 iulie, în orașul Sibiu, în sala de ședințe a Consiliului Românesc, pe 27 și 28 iulie 1918, la 24 noiembrie 1918 sau pe 28 noiembrie 1918, să se reprezinte în sala de ședințe a Consiliului Românesc din Alba Iulia și să se înființeze în ziua următoare 1918 Consiliul celor două deputații în toate drepturile și prerogativele acestor două țări și să se înființeze în ziua următoare 1918 Consiliul Românesc din Alba Iulia.”

DATA: 28 IULIE 1918  
SIBIU

*Ioan Marcu*



Prețul 1.50

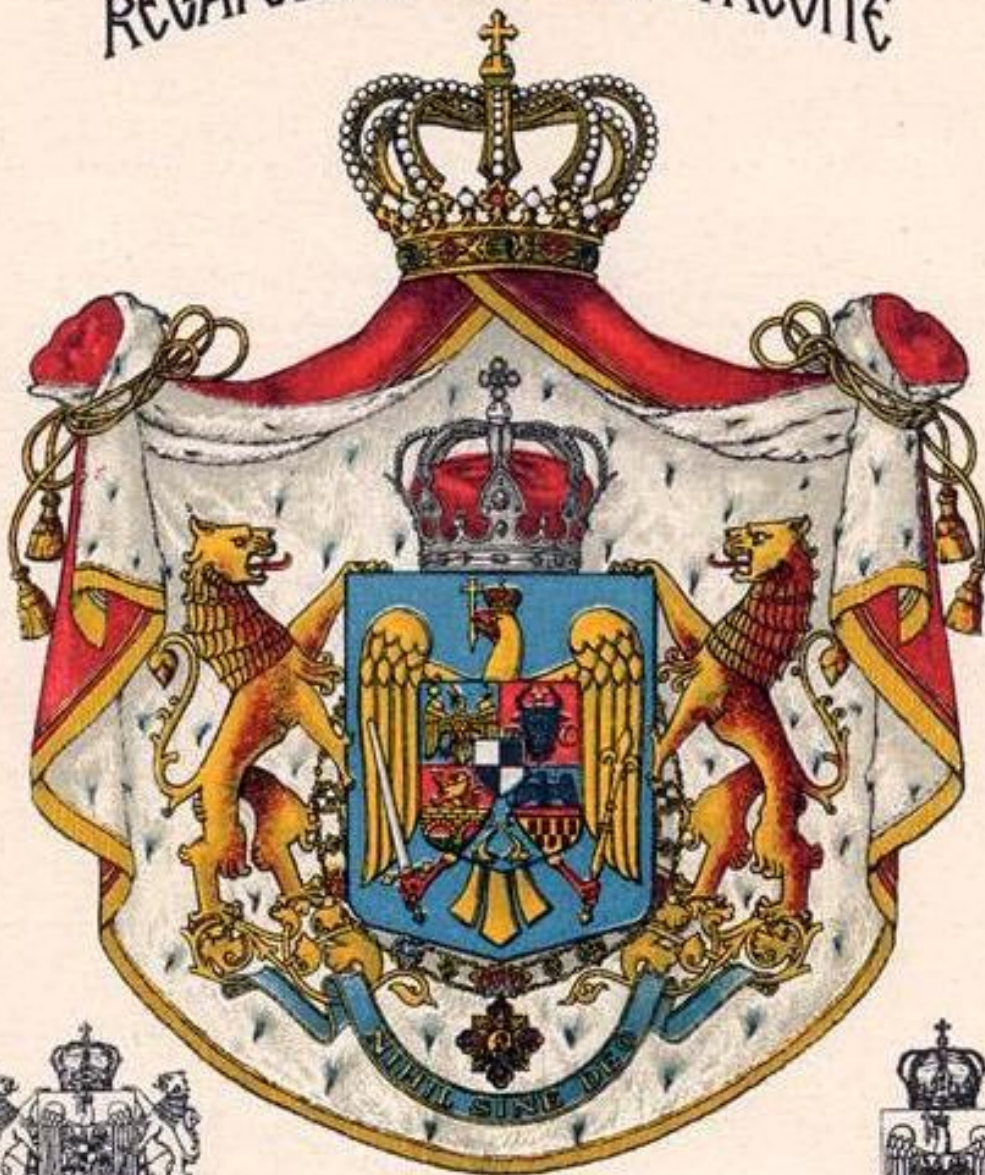
INST. DE ARTI GRAF. „LUCEAFĂRUL” S. R. BUCUREȘTI

# PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

ANUL VII, NR. 12(76), DECEMBRIE 2018

# STEMA REGATULUI ROMÂNIEI ÎNTREGITE



1. STEMĂ CEA MARE



2. STEMĂ CEA MEDIE



3. STEMĂ CEA MICĂ

*Stema se întrebuințează în trei forme :*

1. Stema cea mare : în actele Statului emantate de la M. S. Regele și în actele oficiale internaționale, cum și în cazuri speciale din înalt ordin al M. S. Regelui.
2. Stema cea medie, fără pavilion : de armată și autoritățile Statului.
3. Stema cea mică, compusă din cele trei scuturi cu coroana de oțel : pe sigile și stampile oficiale.

# **PISANII SÂNGEORZENE**

**- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -**

**ANUL VII, NR. 12(76), DECEMBRIE 2018**

# PISANII SÂNGEORZENE

## Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA  
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,  
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: [florin.hodoroga@gmail.com](mailto:florin.hodoroga@gmail.com)  
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: [adaraban17@yahoo.ro](mailto:adaraban17@yahoo.ro);  
[aldaraban57@gmail.com](mailto:aldaraban57@gmail.com)

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

**Coperta 1:** Harta României Mari cu sângeorzenii care au avut un rol important la Marea Unire

**Coperta 2:** Stema României întregite

**Coperta 3:** Diplomă de recunoștință acordată celor 20 de sângeorzeni cu ocazia zilei de 1 Decembrie

**Coperta 4:** Din discursul prof. Monica Halaszi

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

# Cuprins

**CUPRINS**.....5

**CENTENAR**

ANTON DOMIDE, *Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918*.....8

DR. LAURENȚIU OANEA, *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*.....10

DORIN DOLOGA, *Sângeorz-Băi și Unirea de la 1 Decembrie 1918*.....25

ALEXANDRU DĂRĂBAN, *Centenarul în Sângeorz-Băi*.....28

*Memorii din 1918*.....36

ANAMARIA MIHĂILĂ, *Națiunea se mișcă altfel când e centenar*.....51

FLORIN HODOROGA, *Diplome de recunoștință*.....52

FLORIN HODOROGA, *Din cuvintele rostite de unii dintre cei premiați, prezenți la festivitate*.....53

*Repertoriu bibliografic Pisani Sângeorzene, 2017-2018*.....56





---

# Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918

---

Anton Domide<sup>1</sup>

Alba-Iulia a fost în timpurile istorice părăndate loc sfânt de manifestare a vieții românești de dincoace de Carpați. Loc de înmormântare al eroilor pe care nu s-a favorizat evoluția Europei medievale și loc de glorie și de pecetluire a visurilor și idealurilor noastre naționale ce le aveam neîndeplinite de la prima descălecare pe aceste plaiuri.

Aniversăm Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918, căreia i se dă un înțeles falsificat, prea potrivit pentru a institui moravuri și credinți lipsite de patriotismul sfânt al generațiilor care se sting în vederea ochilor voștri și care au făcut Alba-Iulia din 1918.

Pentru ca să puteți vedea clar și obiectiv marea zi istorică, ajunge s-o transpunem într-o zi de August din 1916.

Am avea înregistrate – poate – cele mai tragice zile ale martirilor și în sfârșit cutremurul ciobotelor nemțești cotropitoare și strălucitul de bardă al călăilor unguri.

În schimb Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918 are între moaștele sale sutele de mii de mucenici, a căror moarte eroică a dat autoritatea și consfințirea drepturilor noastre uitate până aici în arhivele Europei feudale și a puterilor construite prin strivirea celor mai slabi.

Alba-Iulia a fost în 1 Decembrie 1918 locul de luare în primire a moștenirii ce ne-au lăsat-o eroii noștri de pretutindeni și focul nestins de patriotism al marilor genii, răsăriți din trupul și din sângele poporului martirizat.

Prăbușit dușmanul îngâmfat, care și-a găzduit cail în catedrala din Reims, sentința lumii întregi a fost inevitabilă și a fost dată prin întronarea principiului de autodeterminare, formulă concepută de marele Wilson al Americii.

În ziua sfântă de 1 Decembrie 1918 înregistrăm luarea în primire a moștenirii drepte, preparată de secole; glasul de pecetluire al marelui act a fost scurt și categoric; sutele de mii au izbucnit în uralele: „Trăiască România Mare”!

Tot ce se atribuie, în afară de această sentință firească, marii zile istorice, este o luptă nervoasă între cărturarii care se certau și se ceartă și astăzi asupra testamentului istoric.

O parte dintre ei, oamenii creațiunii, care au intrat fără să piardă o singură clipă, sub drapelul datoriei, iar o altă tabără a acelor care au instituit lozinca dezastruoasă: „ce-mi dă mie România Mare”.

Voi, născuți din flori de sânge și din frământările creierului geniilor românești, luați moștenire dorul de muncă și de luptă a celor dreți, a celor pe care îi găsiți în toate timpurile în datorie.

Comoara cea mai mare civilizatoare, ce-o moșteniți, este libertatea muncii constructive, singura armă de cucerit și de păstrat ceea ce istoria ne-a dat.

Asigurarea unui echilibru național și social va răsări numai cu puțința și voința voastră de a munci cinstit.

---

<sup>1</sup> *Națiunea*, Cluj, Anul I, 1927, nr. 259 (3 decembrie), p. 1.



## ANTON DOMIDE

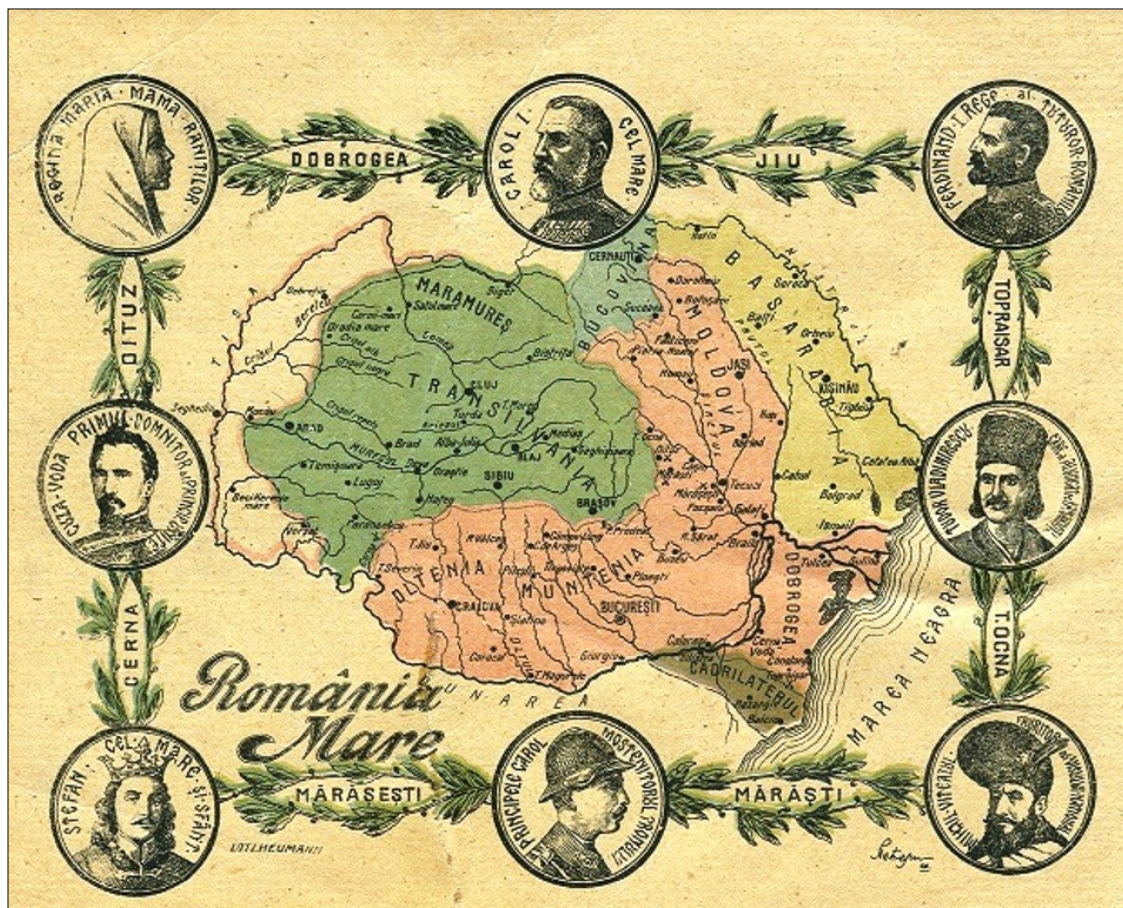
Sub umbra marilor bărbați, stinși de dintele vremii și de înflăcărarea sacră, veți fi păziți și feriți de ridicol, veți putea păstra autoritatea neamului nostru, pentru care aveți o răspundere.

Noi, generațiile ieșite din robie, vă dorim să fie piepturile voastre totdeauna pline baremi de atâta patriotism cât l-au avut părinții voștri, făcători de minuni, și cât s-a manifestat atât de curat în strigătele de la alba-Iulia.

Trăiască România Mare!

Și vă feriți mai vârtos de cultul impietății care lasă să intre în sanctuarele noastre naționale epigonia nevrednică de memoria celor istoviți în luptă.

Feriți-vă de fugarii care fără sarcina de onoare de a fi fost cândva soldații marelui ideal, pleacă cu merinde grasă de o zi, la marea zi de sărbătoare ca să o pângărească! Legați locul sfânt, strâns în memoria marelui împărat defunct și de sftenicul său, care ne-a lăsat moștenire atâta autoritate înaintea lumii întregi și legați sufletele voastre, dornice de un viitor mare, de blândețea și de cuvântul de fier a părintelui Lucaciu, al Badii George de Băsești și a altor vrednici, trecuți în istoria neamului!



# Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

Dr. Laurențiu Oanea<sup>1</sup>

## Cuvânt înainte

Timpul a marcat scrierea istoriei. Martorii oculari ai evenimentelor cruciale, care au simțit emoția menirii de a pune o piatră de temelie la edificiul Unirii românilor din 1 Decembrie 1918, au găsit de cuviință să aștearnă padini din vremurile trăite.

La începutul deceniului șapte al veacului al XX-lea, octogenarul Laurențiu Oanea, fost secretar (notar) al Adunării de la Alba Iulia, la cererea unor instituții de cultură prestigioase din România, a redeschis file din trecutul contemporan lui mărturisind următoarele: „... deși la vârstă înaintată, încurajat de unii distinși cercetători istorici de la Institutul de Istorie din București al R.P.R. – care cercetează sub toate aspectele epoca 1900-1918 a vieții poporului român din Transilvania, - m-am hotărât să aștern pe hârtie amintirile, dar însoțite de unele precizări necesare, spre fixarea adevărului istoric asupra unor momente petrecute în epoca cercetată.

Am ales metoda povestirii de cronicar fidel, fără arătare de izvoare, făcând o lucrare de popularizare, iar una cu pretenții de operă istorică științifică.

Mi-am răscolit dosarele, notele, amintirile și din toate am căutat a închea un tot unitar și desfășurat în mod cronologic<sup>2</sup>.

Provocarea s-a dovedit una pornită dintr-o dorință sau, poate, chiar revoltă față de regimul comunist, care a produs o ruptură față de deceniile trăite într-o altă Românie. Acea istorie trăită, a dorit să o lase urmașilor.

Valorosul manuscris a intrat în patrimoniul Complexului Muzeal Arad, potrivit Procesului verbal nr. 1079, din 17 iunie 1972, ca urmare a donației personale a acestuia. În amintitul document au fost înregistrate: Dr. Laurențiu Oanea, *Dr. Ștefan Cicio-Pop. Un titan în luptele național-politice ale românilor din Transilvania și părțile românești din Ungaria 1865-1934*<sup>3</sup>; Dr. Laurențiu Oanea, *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, București, iunie 1964<sup>4</sup>; *Petru Rareș și învoiala de la Lipova*<sup>1</sup> și *Aradul. Centrul acțiunilor național-revoluționare din lunile octombrie și noiembrie 1918*<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Publicăm începând cu acest număr, cu acordul doamnei dr. în istorie Felicia Aneta Oarcea – Complexul Muzeal Arad, lucrarea *Dr. Laurențiu Oanea, Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, Ediție îngrijită de Felicia Aneta Oarcea, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2018, pp. 7-31. Menționăm că scopul publicării acestor episoade din lucrare este acela de a aduce la cunoștința și informarea unui public cât mai larg a unor date istorice accesibile în general mediului științific de specialitate. (Re)publicarea acestor fragmente sunt de interes pentru revistă și publicul nostru întrucât se referă la trecutul ținutului năsăudean și a celui sângeorzan, contribuind astfel la o mai bună cunoaștere a istorie locale.

<sup>2</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, București, iunie 1964, manuscris, p. 2.

<sup>3</sup> Complexului Muzeal Arad, Colecția de Istorie, Fonf Muzeu Oraș, nr. inv. 2311.

<sup>4</sup> *Ibidem*, nr. inv. 2314.

## DR. LAURENȚIU OANEA

Lucrările sale nu au văzut lumina tiparului în timpul vieții sale, așa cum bine a apreciat în manuscrisul *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918* prin cuvintele: „Lucrarea nu va lua calea tiparului în timpul vieții mele, dar am presimțirea sigură, că după trecerea unei perioade de timp, fie copiii sau nepoții mei, fie instituțiile de cultură, unde voi depune câte un exemplar al lucrării... se vor îngriji de prelucrarea acestor lucrări, a căror popularizare va fi folositoare pentru generațiile viitoare, care nu cunosc îndeajuns istoria vremurilor și a vieții neamului românesc...”<sup>3</sup>.

Manuscrisul lui Dr. Laurențiu Oanea, *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, dactilografiat la București, în anul 1964, luna iunie, în timpul exilului, rămâne o dovadă a istoriei trăite la Alba Iulia. Documentul se înscrie în patrimoniul valoroaselor memorii lăsate nouă, generațiilor tinere, pentru a putea surprinde crâmpetele din evenimentele Marii Uniri de la Alba Iulia.

La îndemnul prietenilor, credem, dr. Laurențiu Oanea a pigmentat manuscrisul cu unii termeni caracteristici istoriografiei comuniste, fără a altera propriul fir narativ inconfundabil. Spirit combativ, fin observator al epocii sale, acesta a lăsat evenimentialul să curgă, reușind să construiască o lume de odinioară, înțeleasă nu numai de el, ci și de cititorii, fie ei specialiști ori nu.

Truda sa scriitoricească a ajuns și la Arad, capitala politică a Marii Uniri. Strânsele legături cu arădenii, în special cu dr. Ștefan Cicio Pop, au cimentat dorința ca manuscrisele sale să fie în colecțiile unor instituții păstrătoare a valorilor de patrimoniu. Unul din mesagerii culturii arădene, regretatul profesor universitar dr. Vasile Popeangă, care l-a cunoscut personal pe secretarul Adunării de la Alba Iulia, dr. Laurențiu Oanea, grație recomandării primite din partea fiicei lui Ștefan Cicio Pop, a zăbovit timp de câteva ore la acesta, prilej cu care, așa cum mărturisea mai târziu, a intrat și în posesia acestui manuscris pe care l-a donat Complexului Muzeal Arad.

Conținutul manuscrisului, însă, te provoacă să te apleci asupra unei memorii subiective, pertinente, care dezvăluie fascicule de istorie, brumate intenționat de clișee istoriografice comuniste.

Redau fragmentul publicat în Studiul introductiv al manuscrisului lui Laurențiu Oanea, *Dr. Ștefan Cicio-Pop. Un titan în luptele național-politice ale românilor din Transilvania și părțile românești din Ungaria 1865-1934*<sup>4</sup>:

*Cum a ajuns regretatul profesor V. Popeangă să pătrundă în micul univers al lui dr. Laurențiu Oanea, pe cât de insalubru, pe atât de plin de geniu? Acesta relatează: „În anul 1967, am continuat să fac o scurtă vizită familiei Birtolon... În 20 martie 1967, de la Ani Pop Birtolon<sup>5</sup> am primit pentru consultare un manuscris al lui Laurențiu Oanea: *Unirea de la Alba Iulia*. ...Răsfoind câteva pagini, am citit la pagina 133 informația că Laurențiu Oanea a fost trimis la Iași de către T. Mihali, Al. Vaida-Voevod și Emil Hațieganu. Am reținut informațiile și am voit să cunosc omul cu gândul de a mă ajuta în activitatea mea de documentare. I-am aflat adresa: Bulevardul Decebal, nr. 10. Ani Pop mi-a spus că locuiește la subsol, în propria sa casă. Intrarea se face prin curte pe o scară de serviciu. Dacă doresc*

<sup>1</sup> *Ibidem*, nr. inv. 2312.

<sup>2</sup> *Ibidem*, nr. inv. 2313.

<sup>3</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Unirea de la Alba Iulia...*, pp. 2-3.

<sup>4</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Dr. Ștefan Cicio-Pop. Un titan în luptele național-politice ale românilor din Transilvania și părțile românești din Ungaria 1865-1934*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note, anexe, glosar, album de Felicia Aneta Oarcea, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2008, pp. 10-14.

<sup>5</sup> Este una din fiicele lui Ștefan C. Pop, căsătorită cu Aurel Birtolon.

## Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

să mă primească mai ușor, să bat la una din primele ferestre de la poartă. Erau două ferestre mici, ca la subsol.

Pe la începutul lui mai am ajuns din nou la București. În prima zi mi-am rezolvat problemele de învățământ, iar a doua zi, dis-de-dimineată, am pornit din Drumul Taberei spre Bulevardul Dacia. Am recunoscut locul și m-am așezat lângă fereastra a doua. Stăpânul locuinței m-a observat, s-a ridicat pe un scaun și a deschis fereastra și m-a întrebat serios dacă tot de la Maurer vin. I-am răspuns zâmbind că vin de la Arad, unde sunt profesor și vreau să vorbesc cu domnul Laurențiu Oanea. După ce mi-a spus că el este, în 2-3 minute mă prezentam bătrânului slăbit și stingher într-o cameră simplă de subsol. ... M-a întrebat care-i preocuparea mea din domeniul istoriei, căci Ani Pop l-a prevenit că-l voi vizita. A deschis un dulap și a scos câteva dosare. A început să spună răspicat: Asta e casa mea și vezi unde stau. Nu mi-au lăsat nici măcar o cameră sănătoasă sau un apartament... Mi-a spus că are doi fii: unul e în București funcționar, iar altul plecat la studii în Franța s-a stabilit în această țară, unde lucrează în domeniul porturilor maritime. M-a întrebat, pentru orientarea sa, unde locuiesc în Arad și repede și-a amintit spațiul din jurul Căzărni Grănicerilor, afirmând că nu e departe de casa lui Șt. Cicio Pop, unde am lucrat în toamna anului 1918.

... L-am vizitat de mai multe ori acasă pe Laurențiu Oanea. ... l-am întrebat de ce m-a considerat de-al lui Maurer. Apoi, mi-a relatat că era o poveste lungă. Când Maurer voia să meargă în Franța și a constatat că are o presă ostilă, a trimis doi „haiduci de securiști” care m-au întrebat câte și mai câte și dacă nu cunosc pe cineva de la ziarul *Le Figaro*. Am spus că da, cunosc, dar e o persoană greu de abordat fiindcă ei sau colegii lor nu i-au dat viză de intrare în România pentru a depune flori la mormântul părinților lui din Cluj. Laurențiu Oanea mi-a mărturisit că a presimțit ce-l durea pe Maurer și atunci le-a spus celor doi securiști că nu mai stă de vorbă cu ei, ci numai cu șeful lor după ce va vorbi la telefon cu el. telefon n-avea pe vremea aceea, dar repede i-a fost instalată o linie și a aflat din gura lui Maurer ce-l durea. A dobândit repede un pașaport cu dată nelimitată pentru șederea în Franța. Mi-a povestit cum s-a dus și s-a reîntors afirmând tăios: Doresc să mor aici și să fiu înmormântat în pământul țării mele pentru care am luptat. Maurer mi-a promis că voi primi un apartament din casa mea, dar nu s-a ținut de cuvânt. ... L-am rugat pe L. Oanea să ofere Muzeului din Arad un manuscris care-i va fi onorat. Mie mi-a trimis prin poștă pagini referitoare la Aradul toamnei zbuciumate din 1918”<sup>1</sup>.

Dr. Laurențiu Oanea era un om lucid, curajos, îmbrăcat modest, care trăia în condiții grele, dar era încrezător în dreptatea istoriei. Cu un glas profetic, acesta i-a declarat regretatului profesor univ. dr. Vasile Popeangă următoarele: „Comuniștii, pe care i-am apărât la procese, vor pieri fiindcă în sufletul lor nu e pic de credință și omenie. Ține minte! Poate le vei vedea sfârșitul”.

N-am crezut în previziunea lui. Istoria i-a dat însă dreptate<sup>2</sup>.

\*\*\*

Se cuvine reiterarea unor repere biografice prețioase despre Dr. Laurențiu Oanea<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Este vorba de Aradul. Centrul acțiunilor național-revoluționare din lunile octombrie și noiembrie 1918.

<sup>2</sup> Vasile Popeangă, „Participanți la Adunarea Națională de la Alba Iulia pe care i-am cunoscut”, în Alexandru Roz (coord.), 1918-1998. Aradul și Marea Unire, Editura Universității „Vasile Goldiș”, Arad, 1999, pp. 186-188.

<sup>3</sup> Fragmentul biografic despre dr. Laurențiu Oanea l-am revizuit și reeditat în acest volum, folosindu-mă de articolele publicate anterior: Laurențiu Oanea, Dr. Ștefan Cicio Pop. Un titan în luptele naționale ale românilor ..., pp. 15-20; Felicia Aneta Oarcea, „Laurențiu Oanea (1888-1970). Noi considerații biografice”, în Doru Sinaci, Emil Arbore (coord.), Administrație românească arădeană. Studii și comunicări, vol. XIII, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2018, pp. 545-554.

## DR. LAURENȚIU OANEA

Fostul secretar (notar) al Adunării de la Alba Iulia a fost exponentul unei generații, care s-a format în mediul intelectual transilvănean, sub îndrumarea unor dascăli implicați în mișcarea națională a românilor din aceste părți. Zestrea cultural-educativă a păstrat-o cu sfințenie.

Născut pe plaiuri năsăudene, în 16/17 august 1888, la Sângeorz-Băi (Sângeorzul Românesc)<sup>1</sup>, din părinții Pantelimon și Pelagia, de religie greco-catolică, i-a avut ca nași de botez pe Vasile Măriuș și soția sa, Saveta. Instrucția primară a parcurs-o în satul natal.

Ca mai toți tinerii vremii sale, a continuat să studieze, între anii 1899-1907, la Liceul Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud<sup>2</sup>. anii de studiu, în prestigiosul liceu, i-au conturat personalitatea puternică și i-au alimentat dorința de a se pregăti în domeniul științelor juridice.

Un raport publicat în anul școlar 1906-1907 consemna în paginile sale că tânărul Laurențiu Oanea a absolvit examenele cu calificativul „matur cu eminentă”<sup>3</sup>.

Mânat de dorințe și cu bagajul de vise pe care orice student le are, a continuat să studieze științele juridice, între anii 1907-1911, la universitățile din Cluj, Budapesta, Gray și Viena.

Anii studenției au conturat spiritul scriitoricesc al lui Laurențiu Oanea, el publicând articole cu conținut diferit în periodicele transilvănene. Din 1918, s-a orientat și spre cele juridice, scriind în *Pandectele Române*. Pana sa a continuat să aducă în atenția opiniei publice studii și articole cu caracter istoric. Unele au fost reeditate de diverse publicații în anii din urmă<sup>4</sup>.



<sup>1</sup> Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz-Băi, Registrul Matricula botezaților*, ff. 106-107.

<sup>2</sup> Potrivit lui V. Șotropa, N. Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene*, Năsăud, 1913, în zilele de 3-4 iulie ale anului 1871, aici, a fost organizat primul examen de maturitate. Dintre personalitățile formate în această instituție românească enumerăm: poetul George Coșbuc, istoricul Nicolae Drăganu, Liviu Rebreanu, doar pentru câțiva ani, etc.

<sup>3</sup> Ioan Gheție, *Raportul al XLIV-lea despre Gimnaziul Superior Fundațional din Năsăud pentru anul școlar 1906/1907*, Bistrița-Năsăud, 1907, p. 73. Publicația se află în patrimoniul Arhivelor Statului din Bistrița-Năsăud, nr. inv. 7425. Aducem mulțumiri d-lui Alexandru Dărăban.

<sup>4</sup> Laurențiu Oanea, „Constituirea Senatului Național Român din Comitatul Bistrița-Năsăud”, în *Glasul Vremii*, Bistrița, 1918, nr. 1, p. 2; *Idem*, *România și Statul romano-catolic unguresc din Transilvania*, București, 1932; *Idem*, *Mesajul Tronului*, 1935; *Idem*, „Am semnat pergamentul Unirii”, în *Magazin istoric*, București, 1988, Anul XXII, nr. 12(261), pp. 16-19; *Idem*, „Am semnat pergamentul Unirii”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2015, Anul IV, nr. 12(40), pp. 8-9; *Idem*, „Virtuți năsăudene”, în „”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2015, Anul IV, nr. 12(40), pp. 10-12; *Idem*, „O biruință maramureșeană”, în *Plaiuri Năsăudene*, București, 1944, Anul II, nr. 17-18-19, 1 iulie 1944; *Idem*, „O biruință maramureșeană”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2015, Anul IV, nr. 9(37), pp. 37-38; *Idem*,

## Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

Viața sa profesională a împletit-o armonios cu cea de familie, având doi copii, după reflectă fragmentul publicat mai sus<sup>1</sup>.

Evenimentele Marelui Război l-au surprins în plină activitate de avocat, la Târgu Mureș. După ce a fost eliberat din lagărul de la Șopron, alături de alți intelectuali, el s-a dedicat pregătirii evenimentelor anului 1918.

Intelectual de marcă și apărător al românilor, în calitatea sa de avocat, s-a implicat activ în viața politică din Transilvania. Discreția, pedanteria, loialitatea, dublate de un spirit combativ l-au recomandat să ducă la îndeplinire misiuni secrete care aveau menirea de a contribui la organizarea și pregătirea actului Marii Uniri. Astfel, în anul 1918, s-a pus la dispoziția Comitetului Național Român Central, fiind trimis la Iași.

Apropiat al cercurilor politice arădene și, mai ales al familiei lui dr. Ștefan Cicio Pop, a poposit la Arad în scopul pregătirii evenimentului istoric de la Alba Iulia. Laurențiu Oanea a fost unul din cei opt notari ai Biroului mării Adunări Naționale. În această calitate, el a figurat pe lista celor 250 de membri ai marelui Sfat Național<sup>2</sup>.

Mai târziu, el avea să noteze următoarele: „...destinul m-a rânduit ca – după scăparea din internarea de la Șopron din anii 1917-1918, după eliberare, să fiu lângă și la dispoziția membrilor Marelui Consiliu Național, în calitate de curier, secretar, neobosit executor al poruncilor primite și al însărcinărilor luate asupra mea, de multe ori cu periclitarea vieții”<sup>3</sup>.

Meritul de a fi inclus în istoriografia românească contribuția istorică a lui Laurențiu Oanea îi aparține regretatului profesor universitar dr. Vasile Popeangă, fost colaborator al acestuia. Reputatul profesor a editat, în anul 1978, manuscrisul *Delegarea mea la guvernul român din Iași. Motivele care au provocat-o și sarcinile primite*<sup>4</sup>. Documentul e o pagină de istorie trăită a unui martor ocular. El oferă amănunte despre itinerariul, personalitățile cu care a avut legături politice și de prietenie și, totodată, despre scopul său ca delegat al C.N.R.C. El a coordonat una din delegațiile plecate din Transilvania la solicitarea Consiliului Național Român, scopul misiunii sale fiind acela de a sensibiliza cercurile politice de la Iași cu privire la gândurile de unitate a tuturor românilor din Imperiul Austro-Ungar<sup>5</sup>, „...”, chiar în zilele de

„Năsăudul și-a făcut datoria”, în *Plaiuri Năsăudene*, București, 1943, Anul I, nr. 1, 1 iulie, p. 1 și p. 7; *Idem*, „Năsăudul și-a făcut datoria”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2015, Anul IV, nr. 7(35), pp. 24-26; *Idem*, „Publicistul și istoricul graniței năsăudene”, în *Plaiuri Năsăudene*, București, 1944, Anul II, nr. 14-15-16 (20 martie-20 mai), p. 3; *Idem*, „Publicistul și istoricul graniței năsăudene”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2015, Anul IV, nr. 6(34), pp. 18-19; *Idem*, „Someșenii martiri și biruitori”, în *Plaiuri Năsăudene*, București, 1944, Anul II, nr. 11-12, 1-20 februarie, p. 3; *Idem*, „Someșenii martiri și biruitori”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2015, Anul IV, nr. 5(33), pp. 42-45; *Idem*, „Unirea Ardealului și Partidul Național-Liberal”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2014, Anul III, nr. 1(17), ianuarie, pp. 22-28; *Idem*, „Statul romano-catolic unguresc din Transilvania”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2014, Anul III, nr. 2(18), februarie, pp. 11-35; *Idem*, „Răspunsul domnului profesor Nicolae Iorga”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2014, Anul III, nr.3(19), martie, pp. 11-18; *Idem*, „Năsăudenii și Unirea Ardealului”, în *Plaiuri Năsăudene*, București, 1943, Anul I, nr. 8, 1 Decembrie, p. 1; *Idem*, „Năsăudenii și Unirea Ardealului”, în *Pisanii Sângeorzene*, 2014, Anul III, nr. 12(28), decembrie, pp. 25-27.

<sup>1</sup> În fotografie, Laurențiu Oanea este alături de soția sa. Aducem mulțumiri d-lui Alexandru Dărăban care, cu multă bunăvoință, mi-a expediat câteva fotografii cu Laurențiu Oanea.

<sup>2</sup> Dan Demșea, „Laurențiu Oanea”, în *Magazin istoric*, București, Anul XXII, 1988, nr. 12(261), pp. 16-17; Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea. Material românesc oameni și înfăptuiri*, Ediție anastatică, editura Saeculum I.O., Editura Vestala, București, 1999, p. 610.

<sup>3</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Unirea de la Alba Iulia...*, p. 1.

<sup>4</sup> *Idem*, *Delegarea mea la guvernul român din Iași. Motivele care au provocat-o și sarcinile primite*, în Vasile Popeangă, „Anuarul Liceului Pedagogic Arad pe anul școlar 1977-1978”, Arad, 1978, pp. 177-182.

<sup>5</sup> Vasile Popeangă, *Eparhia Aradului în perioada instituționalizării culturii naționale. 1807-1948*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006, pp. 273-274.

## DR. LAURENȚIU OANEA

1 și 2 noiembrie 1918, m-am declarat gata, cu toate riscurile inerente, să îmi asum sarcina de a trece Carpații în Bucovina și de acolo să ajung cu orice preț la Iași, după ce în Bucovina voi transmite și către factorii în drept comunicările Consiliului Național Român din Transilvania”<sup>1</sup>.

Relatările sale despre întâlnirea de la Dej cu Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Voevod și Emil Hațieganu, precum și despre deciziile cercurilor politice locuite de români de a pregăti Adunarea de la Alba Iulia sunt descrise cu minuțiozitate. El nota că „În ziua de 14 noiembrie 1918, marele stat major ne-a pus la dispoziție două autoturisme militare și un camion cu combustibil, iar din partea guvernului au fost desemnați ca delegați speciali: Solomon Haliță, inspector general al învățământului primar în timpul ministeriatului lui Spiru Haret, originar din Sângeorz-Băi, jud. Năsăud, fost prefect de Iași în timpul războiului 1916-1917, și dr. Ioan Bordea, ofițer voluntar ardelean, delegați anume la Dej,...”<sup>2</sup>. Ei aveau misiunea de a menține legături permanente cu guvernul de la Iași, Regimentul 1 de Grăniceri din Vatra Dornei și Marele Stat Major General al Armatei, precum și de a aduna informații despre posibilitățile și căile de aprovizionare a trupelor române care se pregăteau să intre în Transilvania<sup>3</sup>.

După ce Laurențiu Oanea a sosit la guvernul refugiat la Iași, i-a fost înmănată o scrisoare din partea lui Ion I.C. Brătianu, datată joi, 1/14 nov. 1918, adresată Consiliului Național Român Central<sup>4</sup>.

Cu amintitul document, a continuat călătoria alături de căpitanul dr. Ioan Boeriu și de locotenentul Gavril Petri. Din pricina vremii nefavorabile și a zăpezii mari, au poposit la Pașcani, apoi la Vatra Dornei și Bistrița. La Dej<sup>5</sup> au fost întâmpinați de membrii locali ai C.N.C.R., Teodor Mihali și dr. Alexandru Vaida-Voevod. De la dej, Oanea a plecat spre Cluj. În toiu noapții, Laurențiu Oanea s-a deplasat de la Teiuș spre Arad, fapt desprins din consemnarea: „În ziua de 19 noiembrie 1918, am sosit la Arad. Am tras de-a dreptul la locuința și biroul Președintelui Dr. Ștefan Cicio Pop, unde am rămas mobilizat până în ziua de 30 noiembrie 1918... Am înmănat președintelui dr. Ștefan Cicio Pop scrisoarea adresată dânsului de către Ion I.C. Brătianu, adusă de la Iași și i-am făcut un raport detaliat asupra însărcinărilor avute și a îndeplinirii lor, informându-l și cu privire la rostul și misiunea delegației Guvernului român, rămasă la Dej<sup>6</sup>, condusă de Solomon Haliță<sup>7</sup>.

<sup>1</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Delegarea mea la guvernul român din Iași...*, pp. 177-182 (Alte două delegații s-au îndreptat spre Iași. Una a fost alcătuită din N. Bălan din Sibiu și căpitanul V. Precup. Ei au plecat din Sibiu în ziua de 14 noiembrie 1918, trecând Carpații prin Pasul Bârgăului spre vatra Dornei, au ajuns în 16 noiembrie la Iași. O altă delegație trimisă de Consiliul Național Român Central la Iași, în 16 noiembrie 1918, a fost formată din George Crișan și T. Roxin. De la Lugoj au plecat alături de Valeriu Braniște, iar de acolo pe la Orșova-Craiova-București, apoi la Iași. După ce au transmis informații despre demersurile întreprinse de C.N.R.C. în Transilvania, G. Crișan și T. Roxin au participat la adunarea de la Cernăuți, unde în 28 noiembrie a fost proclamată unirea Bucovinei cu România).

<sup>2</sup> *Ibidem*, p. 177.

<sup>3</sup> *Ibidem*, pp. 178-179; C.M.A., C.I., F.M.O., nr. inv. 2313, *Aradul. Centrul acțiunilor național-revoluționare din lunile octombrie și noiembrie 1918*, mss. dactilo., f. 2.

<sup>4</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Mesajul Tronului, Unirea Ardealului și Partidul Național-Liberal*, Discurs rostit la adresa de răspuns la Mesajul tronului în ședința Senatului de la 17 decembrie 1934, București, 1935, pp. 3-16.

<sup>5</sup> „La Dej am raportat toate cele necesare aduse de la Iași pentru dr. Teodor Mihali și dr. Alexandru Vaida-Voevod” (Dr. Laurențiu Oanea, *Aradul. Centrul acțiunilor național-revoluționare*, f. 2).

<sup>6</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Aradul. Centrul acțiunilor național-revoluționare*, ff. 2-3.

<sup>7</sup> Solomon Haliță (1859, Sângeorz-Băi, Bistrița-Năsăud – 1926, Sângeorz-Băi) – a studiat în Năsăud și Viena, activând în cadrul societății „România jună”. După finalizarea studiilor universitare, în anul 1883, a fost profesor la Dorohoi, Galați și Bârlad, unde a fondat revista „Gheorghe Lazăr” (1887-1889). La Galați a înființat „Asociația corpului didactic”. A fost, apoi, numit de către Spiru Haret, inspector al învățământului. După ce, în

## Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

Raportul întocmit de dr. Laurențiu Oanea a fost analizat în detaliu de dr. Ștefan Cicio Pop, președintele C.N.R.C. Decizia imediată care se impune a fost întrunirea tuturor membrilor într-o ședință. Discuțiile s-au purtat pe marginea măsurilor imediate în vederea înfăptuirii actului unirii, a convocării Adunării la Alba Iulia<sup>1</sup>.

În data de 20 noiembrie 1918, C.N.R.C. a publicat textul convocării Adunării Naționale de la Alba Iulia, din care răzbat principiile de bază care au stat la înfăptuirea acestui act măreț: „În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluția istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania cere să-și spună cuvântul său hotărâtor asupra sorții sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă”<sup>2</sup>.

După ce au fost stabilite toate detaliile, dr. Laurențiu Oanea s-a îndreptat spre Alba Iulia, participând la Adunarea tuturor românilor. Unicitatea sentimentelor trăite răzbate din conținutul lucrărilor sale.



**VIENA**

**Sfințirea drapelului național  
al Consiliului Naț. Român.**

**14 Noembrie 1918**

1905, a fost transferat la Iași, în noiembrie 1918 a dat sprijin delegației Consiliului Național Român, condusă de Nicolae Bălan și căpitanul Victor Precup (Alexandru Dărăban, *Solomon Haliță. Om al epocii sale*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Alexandru Dărăban, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, pp. 13-76; Vasile Popeangă, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974, p. 127).

<sup>1</sup> Dr. Laurențiu Oanea, *Delegarea mea la guvernul român din Iași...*, pp. 179-1825; *Idem, Aradul. Centrul acțiunilor național-revoluționare*, ff. 3-4.

<sup>2</sup> Vasile Vesa, „Unirea Transilvaniei cu România”, în Ioan Aurel Pop, Thomas Nagler, Magyari Andras, *op. cit.*, p. 619.



## DR. LAURENȚIU OANEA

Imagini de la adunarea de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918



Laurențiu Oanea a fost omul epocii sale, punându-și toată priceperea la dispoziția românilor transilvăneni. Făcând parte din pleiada oamenilor care au înfăptuit Unirea, avocatul și omul politic, fost secretar al Adunării de la Alba Iulia, a acces la conducerea României. În mai multe rânduri, a îndeplinit funcția de deputat de Năsăud (1919<sup>1</sup>, 1920, 1926, 1927), intrând după 1919 în Baroul de avocatură al județului Ilfov. De asemenea, în anul 1931 a îndeplinit funcția de senator.



Laurențiu Oanea (în dreapta)



Casa lui Laurențiu Oanea (Sângeorz-Băi)

<sup>1</sup> Faptul că a îndeplinit funcții politice la București, după 1918, reiese și din telegrama adresată lui Al. Vaida-Voevod, la 5 martie 1919.

## Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

Profesorul universitar dr. Gheorghe Sbârnă, în lucrarea *Marea Unire în Parlamentul României*, a publicat discursul rostit de dr. Laurențiu Oanea, în care sublinia că actul unirii „completează cununa unității naționale”, iar România „a fost răscumpărată cu suferințe de veacuri și botezate cu sângele celor 800.000 morți pe culmile Carpaților... să rugăm Providența să ne întărească credința în destinele acestui neam, să ne înalțe inimile pentru a înlătura dintre noi toată vrășmășia și neînțelegerile dintre frați, ...”<sup>1</sup>.

Mai târziu, respectiv în anul 1930, dr. Laurențiu Oanea a fost desemnat președinte al Uniunii Foștilor Întemnițași și Internați din Motive Politice.

Nu rămâne insensibil la problemele apărute în comunitatea natală. Încunoștințat despre procesul intentat ieromonahului Bâznog, care înființase o biserică ortodoxă pe pământul părinților săi din Sângeorz-Băi, acesta, în calitate de senator de Năsăud, a intervenit pe lângă Consiliul Național Bisericesc și Episcopia ortodoxă din Cluj, înaintând o petiție în 4 februarie 1942. Acesta sublinia următoarele: „... mă văd nevoit să vin în sprijinul ieromonahului Ioan Ioachim Bâznog, inițiatorul cultului ortodox, și nu numai, din această comună, aflat în judecată cu Parohia ortodoxă din Năsăud. ... În interesul bine priceput al Bisericii și al propagandei necesare, în interesul ortodoxiei, aș recomanda cu căldură ca Episcopia din Cluj să lase funcțiunea de administrator parohial ieromonahului Ioachim Bâznog, în baza drepturilor deja acordate și ca recunoștință pentru zidirea bisericii și achizițiile făcute de domnia-sa...”<sup>2</sup>.

În timpul regimului comunist, după ce s-a produs o oarecare reconciliere cu oamenii politici de atunci, dr. Laurențiu Oanea a fost colaborator al Institutului de Științe Istorice și Social-Politice de pe lângă Comitetul central al P.C.R. În anul 1967, el a înaintat o adresă conducerii Liceului din Sângeorz-Băi, prin care sublinia meritele incontestabile ale lui Solomon Haliță în domeniul învățământului. Acesta le recomanda ca instituția școlară să-i poarte numele. Demersul său a fost materializat mult mai târziu<sup>3</sup>.

Fostul secretar al Adunării de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 s-a stins din viață în 29 martie 1970, la București, conform certificatului de deces, nr. 459 din 1970. A închis ochii împăcat cu destinul propriei nații. Harul scriitoricesc l-a ajutat să supraviețuiască într-o lume cu alte valori decât cele în care fusese crescut și educat și pentru care a militat întreaga viață.

Centenarul Unirii incumbă rememorarea vremurilor trăite și, totodată, datoria de a readuce în atenția noastră biografia unor personalități care au contribuit la înfăptuirea actului sacru al Unirii, gândit la Arad, ca centru politic al tuturor românilor, și înfăptuit la Alba Iulia.

\*\*\*

Arhitectura manuscrisului se bazează pe două părți. Partea întâi cuprinde capitolele I-VIII, debutând cu prefața și introducerea realizate de autor. Ea surprinde viața politică a românilor ardeleni din 1594 până în 2 decembrie 1918. Cea de-a doua parte, alcătuită din capitolele IX-XIV și încheierea, reliefează activitatea tuturor factorilor politici între 3 decembrie 1918 – 4 iunie 1920. Intervențiile mele asupra valorosului manuscris, cu caracter memorialistic, s-au rezumat la a adăuga note de subsol, care readuc în atenția noastră succinte repere biografice ale unor personalități politice, intelectuali și simpli oameni, prinși în istoria zbuciumată a acelor timpuri, precum și o succintă bibliografie.

Autorul manuscrisului ne propune, așadar, o incursiune în istoria românilor ardeleni din anii 1894-1920, înscriind Unirea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 într-un fenomen

<sup>1</sup> Gheorghe Sbârnă, *Marea Unire în Parlamentul României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007, p. 134.

<sup>2</sup> Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângeorzană*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018, pp. 176-181.

<sup>3</sup> Solomon Haliță, *op. cit.*, p. 78; Arhiva Liceului „Solomon Haliță”, document nr. 90078 din 1 august 1967.

organic, caracteristic fiecărui popor din Monarhia Austro-Ungară. Această călătorie fascinantă este o pagină a unei istorii trăite. „Amintirile trecutului sunt un patrimoniu de neprețuit, dar păstrarea lor este un atribut al popoarelor civilizate”, așa cum sublinia reputatul academician, prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop<sup>1</sup>.

Felicia Aneta Oarcea

(37)

Aradul <sup>în Arad</sup>  
 revizuirea activităților revoluționare din luna oct. 1918  
 St. Laurentiu Oarcea  
 fost secretar al Adunării Naționale  
 din Unirea de la Alba Iulia

Proclamația împăratului Carol al Austro-Ungariei din luna oct. 1918  
 la 5 oct. 1918, prin care învinsese pentru națiunile din imperiul austriac  
 dreptul la liberă hotărâre a organizării lor în stat, dar cu rezerva ca:  
 „integritatea teritoriului personal ungăresc și unitatea deplină a  
 țării să rămână intacte, ca și să rămână intacte în actiune și mobilizare  
 întregii popoare romanilor din Transilvania, Ungaria și Bucovina.”

Reputații români St. Stefan C. Pop și St. Alex. Văduț au lucrat mai  
 mult de a curăța peștele de 12 oct. 1918 a unei revoluții armate C. N. R.  
 și a Comitetului S. D. țării române, în cauzele războiului și schimbării  
 armamentului și a partidelor.

Sedinta s-a ținut în Orașul în casa lui St. Aurel Băscu de unde s-a organizat  
 în Transilvania lucrările naționale la Arad, cu toți participanții și în  
 creațiile.

Facienta istorică pedinte și an acuzarea hălaris  
 a) Coșca regimului revoluționar a națiunilor române și a activității  
 membrilor și a statutului Comitetului Național Român și Națiunilor române  
 din Transilvania, Ungaria, cuprins de 12 membri: 6 din partea C. N. R. și  
 6 din partea social-democraților

6 din partea C. N. R., au fost: St. Stefan C. Pop, Venel Zolbi, St. Teodor  
 Măhăli, St. Alex. Văduț, St. Aurel Băscu și Aurel Băscu  
 din partea S. D. țării: Ion Iliescu, Ion Iliescu, Ion Iliescu, Ion Iliescu,  
 Tănase Albu, Ion Iliescu și Ion Iliescu.

Legea națională C. Cantor - fost al St. Stefan C. Pop, iar secțiunile C. C. și  
 C. N. R. din Transilvania - a fost deservit Aradul, ca centru și de  
 organizații și grupuri naționale.

<sup>1</sup> Ioan Aurel Pop, „Postfață”, în Ioan Aurel Pop, Thomas Nagler, Magyari Andras (coordonatori), *Istoria Transilvaniei, vol. III (de la 1711 până la 1918)*, Ediția a II-a, Academia Română, Centru de Studii Transilvane, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2016, p. 652.

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

Adm. C.F. Vizer (M.A.V.) pe zilele de 30 noiembrie și 1 decembrie 1918...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

... în hotărârea... a comitetei... a fost...  
... în hotărârea... a comitetei... a fost...

NO 2313

DR. LAURENȚIU OANEA

## Prefață

„Și voi, scumpi fii ai neamului românesc, care aveți fericirea să vă găsiți aici pe Câmpul lui Horea și prin glasul vostru vă pecetluiți pentru vecie unirea tuturor românilor, veți putea spune fiilor și nepoților voștri cu mândrie: și eu am fost la Alba Iulia”.  
*(Din cuvântarea entuziastă a episcopului Gherlei dr. Iuliu Hossu, care a prezentat poporului hotărârea de Unire a tuturor românilor).*

Și eu am fost la Alba Iulia, dar nu în calitate de entuziast și fericit participant, ci ca părtaș activ și cu multă răspundere la acțiunile de pregătire, organizate și reușită a Marei Adunări Naționale de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, st. nou.

Destinul m-a rânduit ca – după scăparea din internarea de la Șoproș din anii 1917-1918, după eliberare, să fiu lângă și la dispoziția membrilor Marei Consiliu Național, în calitate de curier, secretar, neobosit executor al poruncilor primite și al însărcinărilor luate asupra mea, de multe ori cu periclitarea vieții.

În această calitate am cunoscut lupte, împrejurări, luări de hotărâri și de atitudini, pe care ceilalți notari (secretari) al Marei Adunări Naționale, nu le-au cunoscut, îndeplinind mai mult oficiu onorific, în afară de profesorul dr. Silviu Dragomir, eruditul nostru istoric din generația unirii.

Numai noi doi am întocmit actele, procesele verbale, listele și am păstrat stenogramele, care apoi au fost remise celor chemați să le utilizeze: președintelui Consiliului Național Central dr. Ștefan Cicio Pop, lui Vasile Goldiș cele destinate publicării ziarului românul, cele ale organizării lui dr. Ioan Suci.

De la marea sărbătoare a neamului s-au scurs 46 de ani, falanga organizatorilor s-a stins, fără să fie date publicității lucrări, memorii, studii fidele, deoarece vitregia vremurilor ce au urmat, nu a favorizat publicarea unor astfel de lucrări, iar cele apărute sub formă de biografii, studii restrânse, lucrări cu tendințe sociale, nu au îmbrățișat epoca unirii în întregime ei, cu arătarea sistematică și cronologică a luptelor naționale și sociale, care – după epoca memorandumului – în mod logic și ca un imperativ cu caracter absolut, au trebuit să ducă la Unirea tuturor românilor, ca o rezultată imperioasă a drepturilor neamului românesc.

De aceea, deși la vârstă înaintată, încurajat și de unii distinși cercetători de la Institutul de Istorie din București al R.P.R. – care cercetează sub toate aspectele epoca 1900-1918 a vieții poporului român din Transilvania, - m-am hotărât să aștern pe hârtie amintirile, dar însoțite de unele precizări necesare, spre fixarea adevărului istoric asupra unor momente petrecute în epoca cercetată.

Am ales metoda povestirii de cronicar fidel, fără arătare de izvoare, făcând o lucrare de popularizare, iar nu una cu pretenții de operă istorică științifică.

Mi-am răscolit dosarele, notele, amintirile și din toate am căutat a închea un tot unitar și desfășurat în mod cronologic. Lucrarea nu va putea lua calea tiparului în timpul vieții mele, dar am presimțirea sigură că după trecerea unei perioade de timp, fie copiii sau nepoții mei, fie instituțiile de cultură unde voi depune câte un exemplar al lucrării odată cu

---

## Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

---

manuscrisul celeilalte monografii ce am întocmit cu subiectul *Districtul grăniceresc al Năsăudului și comunitatea sa de avere* se vor îngriji de publicarea acestor lucrări, a căror popularizare va fi folositoare pentru generațiile viitoare, care nu cunosc îndeajuns istoria vremurilor și a vieții neamului românesc, mai cu seamă din Transilvania, după 1900 până astăzi.

Lucrarea de față *Unirea de la Alba Iulia* este împărțită în două părți și subdivizată pe capitole și puncte.

Partea întâia tratează epoca și luptele naționale urmate după memorandum și replică de la 1894 până la 2 decembrie 1918 st. nou.

Partea a doua tratează momentele istorice de la 3 decembrie 1918 până la 4 iunie 1920, data semnării Tratatului de Pace de la Trianon cu Ungaria, prin care s-a consfințit Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Sătmăruului și Maramureșului cu România.

În aceste zile ale lunii iunie 1964, când am ajuns la sfârșitul părții a doua a lucrării mele – mă copleșește presimțirea că materialul tratat să devină de o actualitate presantă chiar mai curând decât mă gândeam.

Unele complicații politice ivite în ultima vreme au provocat din nou agitații la poporul maghiar, cu care destinul ne-a îndrumat la vecinătate și trăire împreună de-a lungul veacurilor trecute și a celor ce vor urma și iarăși se actualizează atât în Republica maghiară, cât și la secuii din Transilvania, revizionismul nebunesc al anilor 1934-1944.

Din nou se vântură problema recuperării Transilvaniei de la România și înglobarea la Ungaria, ca și cea a desfacerii Dobrogei de România și anexarea la Bulgaria.

În această situație, datorită Institutelor de Istorie din București și Cluj, unde voi depune exemplare din lucrarea mea va fi ca, datele ce conține, să le popularizeze generațiilor mai tinere, care nu au avut ocazia să poată cunoaște – în cursul studiilor de cultură generală sau profesională – climatul național politic al primelor decenii ale veacului al XX-lea, luptele naționale pentru afirmarea libertăților și dreptății istorice, ce a împins unirea tuturor românilor în statul lor național de astăzi, unitate de stat ce trebuie apărată de întregul nostru popor.

Unirea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 este finalitatea luptelor și năzuințelor de lungi secole ale poporului nostru pentru libertate, unitate națională și trăire democratică, în statul său național, dar cea mai strictă garantare, respectare și asigurare a acelorași drepturi și libertăți pentru minoritățile conlocuitoare, așa cum sunt precizate în hotărârea de Unire de la Alba Iulia.

În acest scop întocmirea acestui manuscris o socot utilă și binevenită.

București, luna iunie 1964

Autor  
ss. dr. Laurențiu Oanea

DR. LAURENȚIU OANEA

## Introducere

Ultima strofă din Doina lui Avram Iancu:  
 „Dormi etern în pace eroule mare/  
 Că și de-a ta umbră dușmanii se tem,  
 Dar veni-va ziua aceea sfântă-n care  
 Noi o Dacie nouă o să re-nviem”.

Ziua de duminică, 1 decembrie 1918 a fost ziua scrisă în cartea veșniciei și cântată de poporul românesc din Transilvania de-a lungul vremurilor de suferințe așteptată ca noroc de împlinire a visului secular, iar locul, unde poporul românesc, în fața lumii, avea să-și pronunțe hotărârea a fost Alba Iulia, cea desemnată de Mihai Viteazul în testamentul faptelor sale și pecetluit cu sângele său pe Câmpia de la Turda.

Națiunea română, în această zi de 1 decembrie 1918 la Alba Iulia a hotărât unirea teritoriilor locuite de ea în Transilvania, Banat și Ungaria, cu România, spre a constitui un mare stat românesc unit și o națiune unitară, una și nedespărțită pentru toate timpurile.

Destinul a hotărât ca generația Unirii de la 1918 să fie sortită a împlini năzuințele generațiilor de luptători pentru neamul lor care au suferit, au murit pentru realizarea idealului național al poporului românesc din cuprinsul Daciei vechi.

Adunarea Națională s-a ținut în Alba Iulia pe câmpul lui Horea, martirul poporului român, iar dezbaterile au avut loc în Cetatea lui Avram Iancu, unde regele munților a suportat umiliri și batjocuri de la acei conducători ai Monarhiei Austro-Ungare pe care i-a servit cu credință, cu convingerea și conștiința curată, că o face pentru binele și viitorul poporului său iubit, dar a fost înșelat și mințit.

Glasul de unire spus de poporul român, la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918, a răzbunat toate suferințele și pe toți martirii neamului, iar judecata istoriei a fost dreaptă. S-au risipit dușmanii poporului, s-a realizat România întregită, una și pentru veșnicie unită.

Unirea Transilvaniei cu România, proclamată cu mare entuziasm de Marea Adunare Națională, ținută în Alba Iulia la 1 decembrie 1918 a constituit, nu numai un act just și progresist, dar el este și rămâne cel mai important moment în viața poporului român, prin care s-a desăvârșit năzuința spre unire a neamului românesc, s-a realizat idealul național și s-au pus bazele statale ale României întregite între hotarele sale etnice, baza ființei patriei noastre de astăzi Republica Populară Română.

A minimaliza importanța istorică a acestui act însemnează a slăbi însăși temeiurile patriei.

Unirea de la Alba Iulia este un act național-politic a națiunii române din Transilvania, Banat și Ungaria, rezultat din naționalismul creator de stat nou, pe baza dreptului de autodeterminare și în puterea suveranității naționale, acestea fiind principiile politice, de actualitate în ambianța evenimentelor din toamna anului 1918.

Naționalismul poporului român subjugat, ca și a celorlalte popoare foste subjugate din Monarhia Austro-Ungară, s-a dezvoltat progresiv ca un antisentiment, provocat, alimentat și întărit după 1848, de ura și dușmănia aristocrației maghiare stăpânitoare, care s-a folosit de puterea statului maghiar în scopul subjugării popoarelor nemaghiare prin exercitarea unui exclusivism maghiar, pe care popoarele subjugate nu voiau să-l suporte.

---

## Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

---

Guvernele acestei aristocrații maghiare au lipsit poporul român de orice viață omească, demnă și liberă.

Răspunzătoare pentru toate excesele și abuzurile a fost curtea imperială din Viena, împărații și regii habsburgici, care au tolerat tirania, suferințele popoarelor numai spre a-și putea păstra puterea și domnia asupra popoarelor subjugate.

În succesiunea cronologică, după hotărârile de emancipare a popoarelor subjugate din Monarhia Austro-Ungară, hotărârea de unire de la Alba Iulia reprezintă actul final cel mai spectaculos al prăbușirii edificiului politic nefiresc: Monarhia Austro-Ungară.

Unirea de la Alba Iulia nu s-a produs intempestiv, ca un act spontan, ci această hotărâre de unire a tuturor românilor este rezultanta firească a unor lupte și suferințe de multe veacuri a acestui popor băștinaș, vrednic, plin de vitalitate, care a fost în stare să-și conserve nealterată ființa sa etnică împotriva tuturor năvălirilor a numeroase popoare și hoarde, care au trecut peste teritoriul său național.

În această cronică voi surprinde momentele mai apropiate, premergătoare unirii, începând din 1894-1895, ca un an de hotar între două epoci din viața poporului român: epoca activismului politic cu procesul memorandumului și a replicii despre care s-au publicat numeroase lucrări istorice, studii, biografii și monografii și epoca luptelor din generația unirii dintre 1895 și 1920.

Ca un cronicar fidel voi povesti, în partea întâia a lucrării, acțiunea de pregătire a conștiinței naționale, luptele purtate între 1891 și 1918, suferințele îndurate și acțiunile neamului românesc de pretutindeni în încheștarea generală din Primul Război Mondial.

Voi expune apoi acțiunile de pregătire a adunării în mijlocul răsturnărilor revoluționare din toamna anului 1918, în decursul ședințelor din 1 și 2 decembrie 1918 va fi redat în extenso după notele stenografice luate atunci, cu toate discursurile ținute, cu hotărârile adoptate și cu actul istoric al proclamării unirii tuturor românilor.

În partea a doua a lucrării: „După Alba-Iulia” voi descrie acțiunile militare, administrative, politice și diplomatice, petrecute între 3 decembrie 1918, după încheierea lucrărilor Marelui Sfat Național, până la 4 iunie 1920, data adoptării și semnării Tratatului de Pace cu Ungaria de la Trianon, prin care s-au întărit, cu putere de act diplomatic, hotărârile de Unire de la Alba Iulia, cu toate principiile fundamentale, cuprinse în moțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia.

(va urma)



## SÂNGEORZ-BĂI ȘI UNIREA DE LA 1 DECEMBRIE 1918

Dorin Dologa

Primul Război Mondial, care a avut ca rezultat înfrângerea Triplei Alianțe, a creat condițiile pentru realizarea statului național unitar român. Acest lucru s-a înfăptuit prin mari jertfe. A existat multă suferință, foamete, nevoi. În anul 1910 la Sângeorz-Băi trăiau 3462 persoane, din care 1724 erau bărbați<sup>1</sup>. În timpul Primului Război Mondial, din Sângeorz-Băi un număr de 798 de locuitori au fost mobilizați și trimiși pe front, dintre care 785 erau agricultori. Dintre locuitorii din Sângeorz-Băi mobilizați și trimiși pe front, un număr de 117 și-au pierdut viața pe câmpul de luptă, 8 în spitale sau prizonierat, 43 au rămas invalizi, 66 au fost răniți ori bolnavi, iar 31 au dispărut. Impactul asupra familiilor a fost deosebit de mare. În urma celor căzuți pe front, la Sângeorz-Băi au rămas 65 de văduve și 135 orfani de război<sup>2</sup>. Comparativ cu celelalte localități din Județul Bistrița-Năsăud, localitatea Sângeorz-Băi se află pe primul loc în ceea ce privește numărul locuitorilor mobilizați, a celor care și-au pierdut viața în timpul luptelor și a văduvelor de război și pe locul al doilea, după localitatea Runcu Salvei, în ceea ce privește numărul soldaților răniți și bolnavi și după localitatea Rebrîșoara, în ceea ce privește orfanii de război.

Pe teritoriul Județului Bistrița-Năsăud nu s-au desfășurat operațiuni militare, dar pentru că se afla în apropierea frontului, aici s-au desfășurat acțiuni de susținere a lui. Rechizițiile de cai, boi, căruțe, vite, porci, cereale, fân, mobilizarea țăranilor pentru transporturi de materiale pentru nevoile frontului, au avut un impact major asupra unei societăți formate în proporție de 90 % din țăranii care trăiau din munca la câmp, așa cum era și comunitatea din Sângeorz-Băi. Contribuțiile forțate la împrumuturile de război au amplificat pagubele.

Unirea de la 1 decembrie 1918 este consecința unui destin comun. Românii aflați de o parte și de alta a Carpaților s-au luptat să-și păstreze ființa națională. Unitatea românească a avut mai multe etape. Identitatea românească medievală a fost elitară, fragmentară și difuză, dar manifestări de solidaritate românească au existat încă de atunci. Astfel, în jurul anului 1600 este pomenit la Sângeorz (Sângeorz-Băi) preotul Todor (Teodor). Acesta era comandantul unei numeroase trupe răsculate, care lupta pentru cauza națională, al cărei exponent și erou era Mihai Viteazul<sup>3</sup>. Românii au reușit să-și păstreze obiceiurile și tradițiile. În secolul al XVIII-lea s-au născut ideile naționale moderne. În Epoca Modernă, mai ales în secolele XVIII și XIX, preoții, intelectualii laici și oamenii politici, adică elitele interesate de soarta națiunii, au desfășurat o muncă de conștientizare a păturilor de jos cu scopul întăririi identității și coagulării națiunii române. De la 1848 și mai ales de la înființarea Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, care a fost o școală pentru oamenii simpli, oamenii au fost conștientizați. Participanții la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 știau ceea ce fac și au luat parte cu entuziasm la Unire.

<sup>1</sup> Traian Rotariu (coordonator), *Recensământul din 1910. Transilvania*, Editura Staff, 1999, p. 156.

<sup>2</sup> Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), *Fond personal Leon Bancu*, dosar 1, f. 1.

<sup>3</sup> ANBN, *Fond Oficiul parohial ortodox român Năsăud*, registrul 18, f. 2.

## DORIN DOLOGA

Chiar dacă au fost mai reduse numeric o perioadă, comunitățile românești au avut și și-au dezvoltat propria spiritualitate. În anul 1450 la Sângeorz-Băi este atestată existența unei capele<sup>1</sup> de lemn. Românii au reușit să-și păstreze unitatea limbii și a felului de gândire. Satul, așa cum a fost în trecut și Sângeorz-Băi, este păstrătorul tradiției, culturii și al limbii române. Unitatea politică s-a întemeiat pe unitatea de limbă și cultură. Cărțile religioase existente în parohia Sângeorz-Băi ilustrează unitatea de credință și de limbă a românilor aflați de o parte și de alta a Carpaților. În anul 1882 biserica din Sângeorz-Băi cu hramul Sfântului Nicolae, aflată pe malul drept al râului Someș, dispunea de un *Antologhion* tipărit la Iași, de două exemplare din *Penticostar*, dintre care unul fusese tipărit la București în timpul lui Mihai Racoviță, iar celălalt tipărit la Râmnic în timpul domniei lui Alexandru Scarlat (1766-1768), de o *Cazanie* tipărită la București în anul 1768 și de un *Orologier* tipărit la Blaj în anul 1835<sup>2</sup>. În parohia Sângeorz-Băi se aflau cărți tipărite în întreg spațiul românesc.

În condițiile de la sfârșitul Primului Război Mondial, în care societatea românească era marcată de imense pierderi umane și materiale, de mari lipsuri și nevoi și se confrunța cu propaganda ideilor bolșevice, era necesară păstrarea ordinii, fără de care nu era posibilă realizarea idealului național. Organizarea unor adunări și alegerea unor delegați care să hotărască soarta românilor aflați până atunci sub asuprire străină, nu erau posibile în cazul în care societatea românească ar fi ajuns într-o situație de anarhie. Pentru păstrarea ordinii au fost organizate gărzile naționale. O astfel de gardă națională, alcătuită din 20 de membrii, aflată sub conducerea sublocotenentului Iustin Sohorca, a fost organizată și la Sângeorz-Băi.

Unirea de la 1 decembrie 1918 a fost opera națiunii române condusă de către elite. La 20 noiembrie 1918 s-a publicat textul convocării pentru 1 decembrie 1918 a unei mari adunări naționale pentru a decide soarta românilor și regulamentul pentru alegerea deputaților la această adunare. Deoarece s-a acționat sub presiunea timpului, s-a folosit structura electorală a fostului Imperiu austro-ungar. Nu mai exista timpul necesar pentru a se proceda altfel. Delegații din Județul Bistrița-Năsăud la Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost aleși în cercurile electorale Bistrița, Năsăud, Beclean și Teaca.

Printre cei cinci delegați la Marea Adunare de la Alba Iulia aleși la adunarea Cercului electoral Năsăud, din care făcea parte și localitatea Sângeorz-Băi, din 27 noiembrie 1918, se afla și Laurențiu Oanea, avocat în Rodna și originar din Sângeorz-Băi. Credenționalul Cercului electoral Năsăud a fost semnat între alții și de către Iustin Sohorca, învățător în Sângeorz-Băi<sup>3</sup>.

Pe lângă delegații aleși în cadrul cercurilor electorale, unele localități, printre care se afla și localitatea Sângeorz Băi, și-au trimis proprii reprezentanți la Marea Adunare de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918. La adunarea populară de la Sângeorz-Băi din 24 noiembrie 1918, s-a hotărât ca o delegație formată din Nistor Gabor, Grigore Lupoai, Alexandru Alexi, Alexandru Mărcuș și Al. Alexi, condusă de către preotul Aurel Șorobetea și învățătorul Pompei Demian, să reprezinte comuna Sângeorz-Băi la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918<sup>4</sup>. Comunitatea din Sângeorz-Băi a dat dovadă de o capacitate de mobilizare și de organizare deosebită, mai ales în împrejurările dificile din perioada respectivă.

Ceea ce s-a urmărit îndeosebi a fost reprezentativitatea acestor delegați. Delegații aleși în cadrul adunărilor cercurilor electorale și cei care au semnat credenționalele acestora

<sup>1</sup> Biserică de mici dimensiuni.

<sup>2</sup> ANBN, Fond *Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz Băi*, dosar 134/1882, ff. 2 v, 3.

<sup>3</sup> *Ibidem*, p. 79.

<sup>4</sup> *Ibidem*, p. 83.

## SÂNGEORZ-BĂI ȘI UNIREA DE LA 1 DECEMBRIE 1918

erau persoane care se bucurau de respect și de încredere în cadrul comunităților care i-au trimis să-i reprezinte la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia de la 1 decembrie 1918. Astfel, delegația din Sângeorz-Băi era condusă de către preot și învățător.

Unirea Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei s-a făcut prin voința populației acestor provincii istorice și dirijată tehnic de către guvernul României de la Iași. Acest guvern și-a făcut datoria față de neam. Sub aspect juridic actele de unire au fost pregătite de specialiști. Rezoluțiile Marii Adunării Naționale de la Alba Iulia trebuiau să fie perfect valabile cu prevederile dreptului internațional. Hotărârile Adunării trebuiau recunoscute de către Conferința de pace de la Paris. Printre cei care au făcut legătura între Guvernul României de la Iași și Consiliul Național Român Central s-au numărat Laurențiu Oanea și Solomon Haliță, originari din Sângeorz-Băi. Laurențiu Oanea absolvise științele juridice la Budapesta și Cluj. Solomon-Haliță obținuse licența în istorie și filozofie a Universității din Viena, iar între anii 1916-1918 fusese funcționar guvernamental la Iași. Ambii aveau o pregătire profesională de excepție. Laurențiu Oanea a fost unul dintre secretarii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Dacă un popor vrea să aibă un rol și să exprime un cuvânt în istorie trebuie să aibă elite. În anul 1918 am avut elite care și-au luat în serios rolul de lideri, de luminători ai poporului. Tăria unei națiuni stă în respectul pentru oamenii de valoare.

Românii au votat Unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918 pentru împlinirea idealului național, dar și cu speranța într-o viață mai bună. După anul 1918 agricultorii au fost împroprietăriți prin reforma agrară, s-a introdus votul universal, iar viața oamenilor a început să se îmbunătățească. Dezvoltarea țării pe calea capitalistă a fost întreruptă de instaurarea regimului comunist. Astăzi trebuie să așteptăm încă roadele Unirii de la 1 decembrie 1918. Oricât de greu ne-ar fi fost însă în ultima sută de ani, a fost mai bine decât înainte de anul 1918, când românii au trebuit să se descurce cum au putut. Și astăzi avem o serie de nemulțumiri, pentru că nivelul de viață nu este ridicat și pentru că multe lucruri nu sunt așa cum ni le-am dori. Aceasta este firea omului, iar poporul român nu a fost așezat de la început pe șuvoiul succesului istoriei. Viața este așa cum suntem noi. Ca lucrurile să meargă mai bine trebuie să le facem mai bine. Trebuie să ne bucurăm de realizările pe care le-am avut și între care ce-a mai de seamă a fost Unirea de la 1 decembrie 1918.



# CENTENARUL ÎN SÂNGEORZ-BĂI

ALEXANDRU DĂRĂBAN



Pentru România, anul 2018, an al centenarului încheierii Primului Război Mondial, are o semnificație cu totul specială, Marea Unire de la 1918 fiind un eveniment care va rămâne una dintre cele mai memorabile pagini ale istoriei românești. O sută de ani mai târziu, suntem cu toții conectați la Primul Război Mondial și înfăptuirea Marii Uniri, fie prin propria istorie a familiei, prin moștenirea comunităților locale, dar și datorită impactului său pe termen lung asupra societății și asupra lumii în care trăim.

Întrât în război la 17 august 1916, Regatul României a consemnat la sfârșitul războiului 335.000 de soldați morți, 120.000 de răniți și 80.000 de prizonieri de război, dar și mai mult de 200.000 de civili morți în timpul războiului și imediat după aceea. La aceștia, trebuie adăugați cei 150.000 de români transilvăneni uciși, luptând cu loialitate pentru Imperiul Austro-Ungar, stat ai cărui cetățeni erau în acel moment. Tuturor acestor eroi, Marea Unire înfăptuindu-se ca urmare a unui sacrificiu de sânge deosebit de însemnat, România le datorează respect și cinste pentru jertfă, prin activități și manifestări comemorative, îngrijirea monumentelor, a memorialelor, cimitirelor și a locurilor în care au căzut sau își dorm somnul de veci.

Sângeorz-Băi, prin personalități marcante precum artizanii Marii Uniri – Solomon Haliță și dr. Laurențiu Oanea, precum și alte personalități, a adus o contribuție deosebită pentru înfăptuirea Marii Uniri, prin care s-a realizat visul multimilenar al românilor de pretutindeni de a trăi în granițele firești ale unui stat românesc independent. Având în vedere rezonanța istorică a acestui eveniment, considerăm esențială aducerea în memoria colectivă a contribuției personalităților sângeorzene implicate în înfăptuirea Marii Uniri precum și crearea unui prilej de interacțiune și consolidare a legăturilor în comunitatea sângeorzană, prin acțiuni și manifestări aniversare, îngrijirea monumentelor, a memorialelor și a cimitirelor precum și construirea de monumente în cinstea Marii Uniri. Împreună, ne dorim să conectăm generațiile actuale și viitoare cu viețile, poveștile celor care au trăit, s-au luptat și au murit pentru înfăptuirea idealului național.

Sperăm că veți găsi, în rândurile și imaginile ce urmează, informații interesante și utile și vă invităm să vă alăturați și să participați la celebrarea Marii Uniri!

## ALEXANDRU DĂRĂBAN

Credenționalul sângeorzenilor

Într-o circulară a Consiliului Național Central din Arad (organ politic și administrativ al românilor), datată 22 noiembrie 1918, se arată că: „Înalta noastră stăpânire națională Consiliul Național Central din Arad a convocat pe ziua de 1 Decembrie a.c. la Alba Iulia, capitala de odinioară a lui Mihai Viteazul, Marea Adunare Națională a poporului român, care va avea să hotărască aici, definitiv, asupra sorții noastre viitoare, ca națiune. În vederea importantului act istoric ce se va săvârși în această adunare Consiliul Național Central din Arad a dispus următoarele:

La adunare vor lua parte:

1. Episcopii români din Ungaria și Transilvania;
2. Toți protopopii în funcțiune a celor două confesiuni românești;
3. Câte un exmis a fiecărui consistor și capitlu;
4. Câte doi exmiși ai societății culturale;
5. Câte două exmise din partea fiecărei reuniuni de femei;
6. Câte un reprezentant din fiecare colegiu profesoral de la școlile medii;
7. Câte doi delegați de la fiecare reuniune învățătorească;
8. Câte un ofițer și câte un soldat de la fiecare secțiune comitantensă a gardei naționale;
9. Câte doi delegați de la fiecare reuniune de meseriași;
10. Delegații Partidului Social Democrat Român;
11. Tinerimea universitară, prin câte doi exmiși;
12. Fiecare cerc electoral locuit de români, va trimite câte cinci delegați (reprezentanți).“

Documentele în baza cărora s-a făcut accesul la dezbaterile de acum 100 de ani, din actuala Sală a Unirii, purtau denumirea de „credenționale“. Printre cei care au deținut un astfel de „pașaport“ îi regăsim și pe sângeorzenii prezenți la Alba Iulia. Cercul electoral Sângeorgiul român a trimis la Alba Iulia o delegație formată din șapte membri:

1918, noiembrie 29, Sângeorgiul Român.

## Credențional

Nr. 21-1918.

Prin aceasta se adeverește că Nistor Gabor, Grigore Lupoie, Alexandru Alexi, Al. Mărcuș și Al. Alexi, toți locuitori în Sângeorgiul român, în adunarea poporală ținută la 24 noiembrie 1918 s-au proclamat și ales, ca să reprezinte comuna la marea adunare românească din Alba-Iulia, se seva ținea la 1 Decembrie 1918.

Conducător acestei deputațiuni cu toată dragostea să aclamează părintele preot Aurel Șorobetea și Pompei Demian, învățător.

Sângeorgiul-român, la 29 noiembrie 1918.

Iustin Sohorca, subl[oco]t[enent]; Oproaie Gavrilă, pr[imar] com[unal].

*1918 LA ROMÂNI DOCUMENTELE UNIRII... , Vol. VIII, doc. 114, p. 83.*

## CENTENARUL ÎN SÂNGEORZ-BĂI

## ALEXANDRU HALIȚĂ

### contemporan al unirii



A făcut parte din acea generație despre care la Adunarea Națională din Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918 Iuliu Maniu spunea: „... că suntem învredniciți de soartă, să ajungem tocmai noi ziua sfântă de azi, și după atâtea suferințe ale înaintașilor noștri, tocmai noi să fim împărtășiți de o atât de mare înălțare sufletească”. A aparținut nu numai generației care trăise fericita zi a Unirii, ci tocmai părții celei mai active (și nevăzute) care prin fapta zilnică educativă și patriotică o înfăptuise și apoi o consolidase prin travaliul zilnic încă vreo două decenii.

Alexandru Haliță, dispunând și de bune și directe legături cu Țara prin fratele Solomon stabilit în înalte ierarhii de conducere a învățământului din România, se situă în primele rânduri și de data aceasta tribună fiindu-i amvonul, desfășură o amplă mobilizare și pregătire a conștiinței românești pentru ceasul fierbinte al istoriei. Măsura toată de patriot și român trebuie că și-a dat-o cu

prisosință în acest moment istoric și trebuie că a făcut-o la modul impresionant. Iar pentru a lărgi cadrul Unirii la nivelul integrării sufletești, trecu iar la tribuna școlii și din „22 noiembrie 1920, când în România întregită fiind nevoie de puteri didactice bine pregătite, care erau așa de puține, a intrat din nou în serviciul liceului nostru, pe care l-a slujit cu devotament și din toate puterile până la pensionarea D-sale, întâmplată la 1 septembrie 1928”<sup>1</sup>.

Palpitanta activitate desfășurată de acest bărbat vrednic a binemeritat stima semenilor și aprecierea lor, căci se retrăgea în pensie după: „O viață de muncă și jertfe neostenite pe altarul culturii naționale și în via Domnului, muncă recunoscută de Guvernul țării prin acordarea de diferite distincții, dar mai mult răsplătită prin conștiința datoriei împlinite”<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> *Anuarul Liceului Grăniceresc „George Coșbuc”*, Năsăud, 1929, p. 4.

<sup>2</sup> *Ibidem*, pp. 4-5.

## ALEXANDRU DĂRĂBAN

1918, noiembrie 28, Năsăud

Proces-verbal  
de data 28 noiembrie 1918

Luat în ședința Consiliului administrativ al fondurilor gr-cat. din Vicariatul Rodnei.

Prezenți:

Președinte: Alexandru Haliță, vicar for. episcopesc; notar: Ignațiu Seni, membri: Emil Domide, Ștefan Scridon, Emil Mărcușiu, Dr. Tudor Moisil, Teodor Șimon și George Mihalca.

1. Președintele Alexandru Haliță, vicar foraneu, salutând pe membrii consiliului administrator al fondurilor greco-catolice din districtul Năsăudului spune, că obiectul acestei ședințe extraordinare îl formează chestia trimiterii a doi delegați la marea adunare națională din Alba-Iulia. Întreabă adunării, dacă află de trebuință emiterea delegaților și se poate interpreta îndreptățirea acestei emiteri din convocatorul Consiliului Central Național Român din Arad.

2. Dr. Tudor Moisil luând cuvântul crede că suntem datori să trimitem, fiindcă fondurile noastre școlare împlinesc o misiune culturală din cele mai importante pe un teritoriu de circa 100.000 de români. Aceste fonduri susțin peste 40 (patruzeci) de școli confesionale greco-catolice, reprezentând ele însele o avere națională considerabilă. Propune deci, ca cu reprezentarea acestor fonduri să fie încredințați profesorii: Teodor Șimon și Vasile Bichigean.

Ad. 2. Adunarea primește cu unanimitate propunerea și alege de delegați ai săi pe Teodor Șimon și Vasile Bichigean, profesori la gimnaziul

superior fundațional din Năsăud, care vor reprezenta fondurile amintite la adunarea națională din Alba-Iulia, care se va ține la 1 Decembrie st. n. 1918, precum și la alte eventuale adunări, care se vor ține în anul următor. Ca credențional (sic!) le va servi un exemplar din acest proces-verbal.

D.c. m. s.

Președinte: Alexandru Haliță; Notar: Ignațiu Seni.

S-a citit și verificat: Ștefan Scridon, prof[esor] gimn[azial]; Emil Mărcușiu.

Sigiliu.

*1918 LA ROMÂNII DOCUMENTELE UNIRII...*, Vol. X, doc. 986, p. 35.

## CENTENARUL ÎN SÂNGEORZ-BĂI



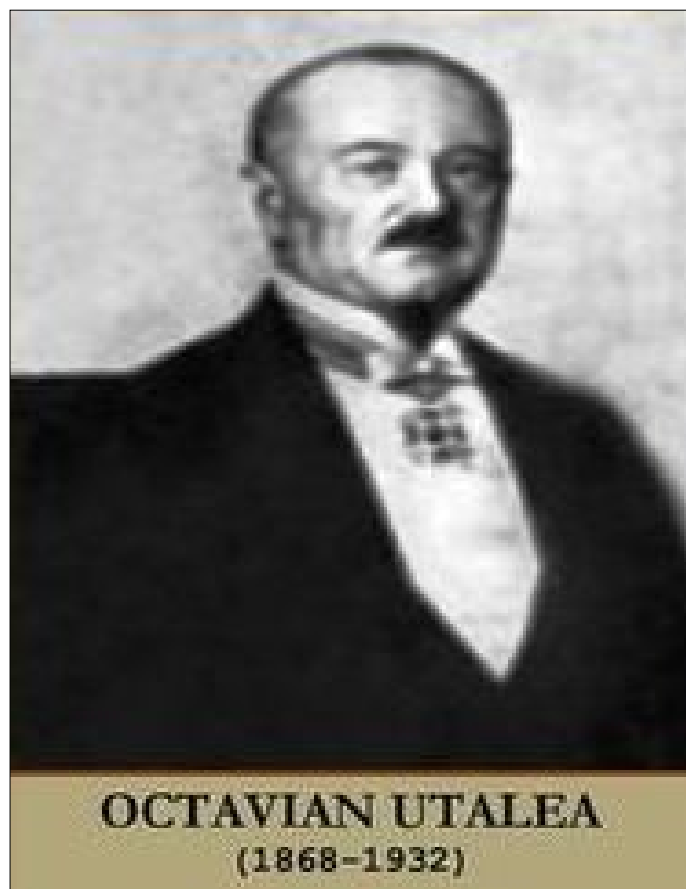
**Ioan Marcu** (n. 4 octombrie 1866, Bistra - d. 20 august 1935, Sângeorz-Băi) a fost delegat al Reuniunii învățătoresți greco-catolice „Mariana” din Năsăud la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

A urmat școala normală din Blaj. A fost învățător în Pata, județul Cluj, Ghimeș-Făget, județul Bacău și Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, director de școală în Sângeorz-Băi. A fost fondator al Reuniunii locale de citire și cântări, fondator al Băncii populare „Izvorul”, conducător al Societății culturale „Hebe”. A contribuit la organizarea Consiliului Național Român local și a Gărzii Naționale Române din Sângeorz-Băi.

<p>1918, noiembrie 27, Năsăud</p> <p style="text-align: center;">Proces-verbal</p> <p>Nr. 4-1918. R[euniunea] M[ariana]</p> <p>luat în adunarea generală extraordinară a reuniunii învățătoresți gr-cat. „Mariana” din Năsăud, ținută la 27 noiembrie st. n. 1918, sub prezidiul președintelui Alexandru Haliță, vicar for<sup>478</sup>. episcopesc, fiind ca secretar Macedon Linul.</p> <p>Prezenți următorii învățători și învățătoare: Ighiașu Seni, Virginia Grivase Macedon Ciuta, Damian Nechiti, Nechita Cotuțiu, Maxim Lupoai, Iustin Sohorca, Maxim Bui, Gregoriu Neamțu, Ioan Marcu, George Mihalca, Teodor Irimieș, Mihail Cotul, Onisim Sas, Ioan S. Pavelea, George Sermeșan, Dumitru Irini, Ioan Drăgan, Silvestru Mureșian, Ion Mureșian, Anton Petri, Ioan Borșoiu, Constantin Partene și Teodor Drăgan.</p> <p>În comisia verificatoare a procesului-verbal se aleg membrii: Virginia Grivase, Macedon Ciuta, Dumitru Irini și Ioan Borșoiu.</p> <p>Obiectul unic: alegerea doi membri, care în calitate de delegați să reprezinte această reuniune la Marea Adunare a națiunii române din Ungaria și Transilvania, convocată pe ziua de 1 Decembrie st. n. 1918 la Alba-Iulia.</p> <p>1. Președintele adunării salută cu bucurie membrii întruniți în adunarea generală după o despărțire tristă și dureroasă de aproape 5 ani, în care timp suferințele trupesti și sufletești ale neamului nostru românesc au ajuns la culme.</p> <p>Descrie în scurte cuvinte evenimentele mari, istorice, ce se petrec sub ochii noștri și arată partea de muncă și suferințe ce a îndurat învățătorimea română în luptele spre libertate și cultură națională.</p> <p><small><sup>478</sup> Vicar foraneu; denumire locală pentru desemnarea conducătorului Vicariatului Rodnei – n. ed.</small></p>	<p>După care pune la ordinea zilei alegerea a doi delegați din sînul adunării generale, care în conformitate cu punctul 7 al convocării, vor reprezenta reuniunea la Marea Adunare națională de la Alba-Iulia.</p> <p>Ad. 1. Adunarea generală delegă cu unanimitate prin aclamațiune, a reprezenta reuniunea învățătorescă „Mariana” la Marea Adunare națională de la Alba-Iulia, convocată pe 28 Noemvrie/1 Decembrie a.c. pe membrii: Macedon Linul, învățător șa școala primară din Năsăud și Ioan Marcu, învățător la școala primară din Sîngeorzul român<sup>479</sup>.</p> <p>Acest proces-verbal s-a luat în 3 exemplare originale, dintre care câte unul servește de credențional la mâna fiecărui delegat, iar al treilea exemplar s-a depus în arhiva reuniunii învățătoresți „Mariana”.</p> <p>Nemaifiind alte obiecte, procesul-verbal se încheie, verifică și subscie. D. c. m. s. Alexandru Haliță, președinte; Macedon Linul, secretar. S-a citit și verificat: Virginia Grivase, Macedon Ciuta, Dumitru Irini, Ioan Borșoiu. Sigiliu.</p> <p style="text-align: right;"><i>1918 LA ROMÂNI DOCUMENTELE UNIRII... , Vol. X, doc. 1.022, pp. 54-55.</i></p>
-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------



ALEXANDRU DĂRĂBAN



- A urmat cursurile facultății de drept la Universitatea Franz Josef din Cluj, pe care a absolvit-o în 1906.

- A urmat o carieră militară și s-a implicat foarte activ în mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania, fiind prezent și la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918.

- A devenit primar al municipiului Cluj în 1 mai 1923. A deținut funcția de primar până la data de 14 martie 1926.

- Printre realizările mandatului său se numără deschiderea unui Cerc Militar în Palatul Redutași înființarea unei Școli de Arte Frumoase (actuala Școala de Arte Plastice) în Parcul Central.

- Pe lângă funcția de primar al Clujului, a deținut și alte funcții administrative, cum ar fi cea de prefect al Clujului.

- A fost unul dintre membrii „Astrei” și membru în Societatea de lectură „Virtus Romana Rediviva”.

## CENTENARUL ÎN SÂNGEORZ-BĂI



Solomon Haliță s-a născut la 17 aprilie 1859. Studiază primele trei clase primare în satul natal, apoi în orașul Năsăud (clasa a IV-a) și apoi gimnaziul românesc. La 20 de ani, Solomon Haliță își ia bacalaureatul „cu laudă”.

La Universitatea din Viena obține licența în Filosofie și Istorie și licența *Paedagogiului* din Viena.

După terminarea studiilor revine în țară și începând cu data de 31 octombrie 1883 funcționează ca profesor (apoi director) la Dorohoi, la Școala Normală din Galați, apoi la Școala Normală din Bârlad.

Aici a întemeiat prima revista pedagogică din oraș: „George Lazăr”, „revistă pentru educațiune și instrucțiune”, care a apărut lunar în perioada 1887–1889, sub direcțiunea sa.

După 1 octombrie 1888 funcționează ca revizor școlar al județului Tutova și apoi inspector general. După aproape zece ani de activitate în slujba școlii la Bârlad, se transferă la Galați, apoi, în 1905 la Iași, la catedra de filosofie și pedagogie de la seminar. Activează apoi ca inspector general în Ministerul Învățământului (numit de Spiru Haret), funcționar guvernamental la Iași (1916-1918) și prefect la Iași (1919-1921).

În noiembrie 1918, odată cu evenimentele generate de Marea Unire, autoritățile din Vechiul Regat au numit o delegație condusă de Solomon Haliță, pentru a intra în contact cu fruntașii Partidului Național Român din Transilvania și pentru a îndeplini rolul de observator și organ de legătură între aceștia și guvernul Vechiului Regat.

Începând cu anul 1922, se întoarce în Ardeal, mai întâi ca director general al învățământului primar și normal din Cluj, apoi ca prefect al județului Năsăud, funcție pe care o exercită începând cu anul 1922 și până în 1926, anul morții sale.

ALEXANDRU DĂRĂBAN



## Dr. Laurențiu Oanea

(16 august 1888, Sângeorz-Băi, Regatul Ungariei - 29 martie 1970, București)

A fost un deputat în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, organismul legislativ reprezentativ al „tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească”, cel care a adoptat hotărârea privind Unirea Transilvaniei cu România, la 1 decembrie 1918.

Și-a făcut studiile juridice la Cluj și Budapesta, după care profesează ca avocat. În 1918 a fost trimis de către Teodor Mihali și Alexandru Vaida-Voevod pentru a solicita guvernului român de la Iași intervenția armatei române în Transilvania.

S-a ocupat de înființarea și de organizarea consiliilor și gărzilor naționale române în județul Bistrița - Năsăud. După 1918 a fost ales în Marele Sfat Național. De asemenea a fost membru marcant al Partidului Național Român și al Partidului Național Liberal, ajungând și senator în Parlamentul român. S-a stins din viață la 82 de ani, pe 29 martie 1970, în București.

## Memorii din 1918

### 1959, iulie 31

În 1918 eram în Tirol cătunul Selva – comuna Grigna din valea Brenta, la poalele muntelui Baricata, unde, ca medic veterinar șef (Schef – Turärzt), am fost atașat comandamentului grupei de train militar (Train gruppen Comanda) al Corpului VI armată, de unde la 8 octombrie 1918, mi-am luat un concediu de 15 zile.

La plecarea mea, starea armatei austro-ungare pe frontul italian era foarte critică. Corpul de armată în împrejurări normale dispunea de 16.000 de cai, dar rămăsese acum cu mai puțin de jumătate și aceia erau ca vai de ei, slăbiți din cauza lipsei de nutreț. Funicularul<sup>1</sup> cel mare, ce lega valea Brentei cu vârful muntelui Baricata, funicular care transporta zilnic material de război, apoi soldați, cai, alimente și furaje, cu câteva zile în urmă a fost nimicit de artileria engleză. Tot asemenea, a fost nimerit și nimicit marele depozit de materiale de război din comuna Taxe. După prevederile mele armata noastră în lipsă de cai nu putea nici înainta, dar nu putea nici să se retragă din munți. Calculul meu însă l-am greșit numai cu câteva zile. Călătoria din Trento până în Budapesta a decurs normal. Ajuns în Budapesta am văzut răzvrătirea soldaților care rupeau epoleții și stelele ofițerilor. Eu mi-am învățit gulerul cu un fular și luând căpeneagul<sup>2</sup> lui Ion, ordonanța mea, am străbătut orașul fără să fiu de nimeni molest.

Din Budapesta până în Bistrița călătoria a decurs liniștit.

În orașul Bistrița domnea o pace prevestitoare a unei furtuni care se auzea bubuind de departe. Începeau acum să vină pe diferite fronturi soldați înarmați, care pușcau mereu din trenul ce-i aduceau, pușcături care erau întete și auzite cu deosebire în liniștea nopților.

În 23 octombrie 1918 îmi expirase concediul și împlasem și până atunci să capăt un certificat de boală ca să pot rămânea acasă. Dar nici un medic nu voia să-mi dea un astfel de certificat. Venind în Bistrița, medicul dr. Leonida Domide, împreună cu dr. Sofa, mi-au eliberat un certificat, că sufăr de gripă spaniolă, împreună cu bronșită, propunând un concediu de 3-4 săptămâni.

Însă, ca certificatul să fie valabil, a trebuit să fie văzut și de medicul garnizoanei din Bistrița, care pe atunci, era dr. Schwartz. Dar dr. Schwartz, în ziua de 29 octombrie 1918 mi-a redus concediul propus de dr. Domide numai la 14 zile. Totodată mi-a spus că toată lumea vrea să rămână acasă și nimeni nu mai vrea să meargă pe front, așa că am rămas în Bistrița, liniștit că am la mână un certificat mântuitor, în caz de nevoie.

În 24 octombrie 1918 soldații cehoslovaci din Regimentul 70 Infanterie al armatei austro-ungare, staționat în Bistrița, au spart magazia manutanței<sup>3</sup> din strada Ungurească furând efectele militare, vânzând din ele și populației civile. Numai ce văd și pe Ion, ordonanța mea, cu 2 perechi de bocanci. Îl întreb de unde-i are, el mi-a răspuns că i-a luat de pe umărul unui soldat slovac, care avea mai multe perechi furaj dintr-o magazie militară. Apoi îmi spuse: „D-le doftor, cu cătunia<sup>4</sup> am isprăvit, eu plec acasă la ai mei”. Eu îi zic „mai stai Ioane, să vedem ce va fi până mâine sau poimâine”, dar Ion a plecat și dus a fost.

În 25 octombrie a venit caporalul Cornel Ordace, care spunea că-i trimis de avocatul Frâncu din Cluj cu misiunea să înființăm sfatul național și în Bistrița. L-am îndrumat la d-l. Gavrilă Tripon, care era cel mai competent în chestii politice. Dl. Tripon, în aceeași zi, a convocat pe toți intelectualii români bistrițeni la Casina Românească<sup>5</sup>, unde a expus întâmplările istorice desfășurate până în prezent, că dl. Al. Vaida Voevod a citit cu glas tare în parlamentul maghiar declarația Consiliului Național al românilor din Transilvania, care a cerut să dispună singuri de soarta lor, în baza celor 14 puncte enunțate de președintele Wilson. Deputații maghiari erau

<sup>1</sup> Funicular = mijloc de transport aerian format din unu sau mai multe cabluri suspendate pe stâlpi, pe care circulă dispozitive de fixare și susținere a lemnului sau pentru transportul cărbunelui – n. ed.

<sup>2</sup> Chipiul.

<sup>3</sup> Manutanță=subunitate din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor panificabile și care este dotată cu instalațiile și utilajul necesar fabricării pâinii pentru militari.

<sup>4</sup> Armata; serviciul militar.

<sup>5</sup> Loc de adunare și întâlnire a fruntașilor românilor; în sens modern, club.

## MEMORII DIN 1918

cât p-aci să-l linșeze pentru îndrăzneala manifestată. Ne amintește despre uciderea contelui Tisza de către soldații maghiari chiar în locuința sa din Budapesta.

Conducerea în Ungaria o preia contele Károly, formând un guvern popular, el dă libertate naționalităților din Ungaria, ordonând ca fiecare oraș și comună să-și formeze un sfat național și o gardă națională locală, care să apere averile cetățenilor și să ocrotească viața concetățenilor.

Ne amintește că, în 9 aprilie 1918, Basarabia a proclamat unirea cu România, iar acum vin zvonuri că și în Bucovina se va proclama unirea, urmând ca și noi să le urmăm exemplul lor ca să se îndeplinească idealul secular al românilor robiți sub tirania maghiară. În ședința de astăzi se proclamă președinte de onoare cel mai în vârstă, dr. Alexandru Pop, iar ca președinte activ e proclamat dl. Gavril Tripon, ca vicepreședinți d-nii Dionisie Login, dl. Vasile Pahone, iar ca secretar general dl. Victor Moldovan și secretar dl. Ioan Lazăr, casier Ioan Corbul, dl. Victor Onișor cu achiziția bunurilor forței armate austro-ungare, iar dl. Pavel Tofan cu achiziționarea cailor militari și apoi repartizarea lor la oameni de încredere, la români, cu obligația de ai restitui la caz dacă ar fi nevoie de ei.

În oraș și în județ frământările oamenilor erau întocmai ca a unui furnicar proaspăt răvășit, a cărui furnici alergau de-a valma în sus și-n jos, în dreapta și-n stânga, și iarăși îndărăt, fără un pic de odihnă.

În dimineața zilei de marți 29 octombrie 1918 zi de târg săptămânal, care să arăta a fi o zi frumoasă și plină de soare, orașul Bistrița, capitala județului Bistrița-Năsăud, forfotea de mii de săteni în straie de sărbătoare, veniți din toate coclaurile ținutului. Târgoveții, de astă dată, nu păreau veniți să facă cumpărături ca altă dată, ci mai degrabă să afle știri și noutăți în legătură cu schimbările ce se făceau în diferite orașe, zvonuri ce le aduceau soldații care eliberați din garnizoanele lor și de pe diferite fronturi să întorceau acum acasă cu duimul.

Astăzi, însă, Casina Română și biroul d-lui Victor Moldovan (devenit mai târziu ministru), precum și toate încăperile locuinței sale din str. Lemnelor, erau un adevărat focar, un stup în plină activitate, unde se adunaseră toți intelectualii români din localitate, civili și militari. D-nele și d-șoarele noastre încă din ajun au cumpărat de pe piața orașului toate panglicile tricolore, precum și stofele de mătase și, de cu seară, au început să lucreze cu înfrigurare la confecționarea cocărzilor<sup>1</sup>, precum și la cusutul steagurilor noastre naționale. Cetățenii sași și evrei, apoi pușinii unguri, și-au închis prăvăliile și s-au închis în casele lor, nici unul nu se vedea circulând pe străzi.

Toată lumea românească din oraș era în mare fierbere și-n așteptarea unor evenimente de mari și fundamentale prefaceri. Toți erau veseli și-n gândurile lor simțeau că nu poate să li se întâmple nimic rău. Mai rău de cum le-a fost până acuma nu le va fi niciodată. Toți voiau să contribuie cu puterile lor la renașterea unei sorți de mai bine a neamului nostru.

Știri nenumărate, întemeiate ori necontrolate, vibrau în aer, întocmai ca undele hertziene, scurte și lungi, sau ca scânteile nenumărate ce răsăr dintr-un coș aprins, scânteii ce să împrăștie și dispar în fiecare moment.

Bătrânii și toți bărbații intelectuali ce se găseau acasă, nedumeriți, se adunau în casină la sfat și cântăreau toate versiunile ce veneau din Cluj, Arad, Sibiu, Viena, Paris și [din] alte capitale. Curieri diferiți și gravi cu misiuni tainice apăreau înaintea Sfătului Național ce se înjghebase în pripă. „Să ne organizăm repede” era lozinca. „Să ne organizăm imediat garda națională pentru a ne putea asigura de dușmani în caz de nevoie”. Și ne-am organizat.

În vremea aceasta poporul nu mai avea răbdare. Grupuri, grupuri, se întâlneau și iar se despărteau, în valuri din nou se adunau și mișunau în tot orașul. Mișcărilor lor se asemănau, privite de departe, întocmai ca mișcărilor unei armonici uriașe în plină funcțiune.

Cam pe la orele unsprezece vânzătorii străini de pe piețele orașului, văzând că mulțimea nu se interesează să facă cumpărături, și presimțind că se întâmplă lucruri mari, și-au adunat la repezeală mărfurile dispărând de pe piață. Tot în vremea aceasta gloatele au aflat locul unde era Sfatul Intelectualilor și strada Lemnelor acuma gema de zgomotele mulțimii.

Noi cei de la Sfăt simțeam cu toții că poporul trebuia instruit, că pornirile lui trebuiau canalizate într-o direcțiune potrivită momentului și împrejurărilor istorice, ca să ne fie de folos tuturor. Ziua cea mare a eliberării noastre din cătușele unui stat neomnesc și hibrid, nu trebuia să o întunecăm cu fapte reprobabile și nepermise. Aceasta o simțea și poporul nostru, care plin de bun simț se îndrepta cu nădejde spre noi. Toți ne dădeam seama că a sosit timpul de mult dorit și așteptam numai ordinul de comandă ca să pășim cu fruntea ridicată înaintea marelui public românesc spre a-i arăta calea de urmat în viitor.[...]<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Cocărdă, pluralul corect cocarde = insignă sau panglică (de obicei în culorile naționale) purtată de militari la chipiu sau de civili la piept în anumite împrejurări solemne.

<sup>2</sup> Pasaj omis datorită exprimării ambigue, pe care editorii nu și-o asumă.

## MEMORII DIN 1918

Pentru ca să asigurăm ordinea și să potolim entuziasmul crescând al poporului, doamnele și domnișoarele noastre au distribuit mii de cocărzi naționale; iar noi trei inși și anume asesorul Ioan Corbul, dl. Victor Moldovan și eu, la un moment dat, am ieșit în mijlocul lor. Fiind noi cu toții bine cunoscuți publicului, acesta ne-a ordonat și ne-a urmat în curtea spațioasă a bisericii române unite din apropiere. Mii de capete descoperite așteptau cu nerăbdare noutățile ce aveam să i le comunicăm.

Dl. dr. Moldovan Victor și eu am propus ca să vorbească cel dintâiu dl. Corbu Ioan, dar amândoi au convenit și au insistat ca eu să încep cursul vorbirilor. Așa că cel dintâi, care de pe treptele Casinei Române, în curtea bisericii greco-catolice a rostit miilor de oameni prima cuvântare liberă a fost scriitorul acestor rânduri.

Știind că, în fine, ora dezrobirii și libertății noastre a sunat, în mijlocul unei liniști mormântale, cu sufletul desprins de cătușele ce ne-au ferecat sute de ani, cătușe pe care trebuie să le rupem și din miile de piepturi ce ne înconjurau, uitând de persoana mea, uitând de familia ce o aveam, însuflețit de minunile timpului, pe care am ajuns să-l trăim, să-l vedem, cuprins de un curaj de nedescris, spontan am destăinuit lumii românești că de astăzi înainte suntem liberi, poporul nostru nu mai este supus la cherele străinilor. Avem dreptul să ne alegem conducătorii noștri. Avem dreptul să hotărâm asupra sorții și apartenenței noastre. Idealul nostru de sute de ani a fost și este unirea cu toți frații noștri români, așa că visul strămoșilor noștri și al nostru îl vedem astăzi împlinindu-se, prin urmare vrem să dispară hotarele artificiale dintre noi, vrem să trăim cu toții într-o Românie Mare. Iar ca să ne vedem împlinite dorințele noastre trebuie să dovedim lumii că suntem un popor vrednic, înțelegător, un popor cuminte, știm să ne organizăm în fiecare comună și să nu lăsăm elementele rele să iasă la iveală și să ne compromită munca noastră.

Aceste vești îmbucurătoare să le împărtășească și cu cei de acasă și să aștepte cu toții îndrumările ce le vor primi numai de la Sfatul Național Orășenesc și Județean care s-a înființat. Apoi le-am mai spus alte sfaturi și îndemnuri bune, rupând astfel greața care ne ținea amorțite și încătușate glasurile și înăbușite sufletele.

După mine a urmat pe tribuna improvizată dl. Ioan Corbul, asesor județean și în urmă dl. Victor Moldovan, care asemenea au vorbit publicului, în sensul celor de mai sus, insistând cu deosebire asupra organizării de gărzi naționale în fiecare comună; gărzile să fie alcătuite din soldații ce se întorc la vetrele lor și să fie puși sub comanda gradatului cel mai mare din comună, care în bună înțelegere cu preotul și învățătorul, să asigure cea mai deplină ordine. Li s-au comunicat cele 14 puncte ale președintelui american Wilson, puncte care se referă nu numai la noi, ci și la toate popoarele din Europa. Apoi li se comunică că toate îndrumările o să le primească numai de la Sfatul Național din Bistrița și să se ferească a da ascultare străinilor, ori cine ar zice că sunt ei.

Poporul după ce a luat cunoștință de cele auzite, a început, încetul cu încetul, să se depărteze din oraș, păstrând cea mai mare ordine, iar noi ne-am întors la Sfatul Național, căruia i-am comunicat cele întâmplate. Acestea sunt faptele din 29 octombrie 1918, fapte întâmplate în orașul Bistrița cu o lună înainte de memorabila zi a decretării unirii noastre cu Patria Mamă întâmplată la 1 decembrie 1918, fapte izvorâte din spontaneitatea simțirilor tuturor românilor de la vlădică până la opincă.

În zilele următoare munca Sfatului Național s-a înmulțit așa de mult că atât înainte cât și după masă era permanent în Casină, unde primea rapoarte și dădea ordinele necesare bunului mers al tuturor afacerilor ce se iveau mereu.

Sfatul Național Ținem să amintim cu numele pe toți aceia care au făcut parte din Sfatul Național din Bistrița și anume:

I. Avocații: 1. dr. Tripon Gavrilă (președintele sfatului); 2. dr. Login Dionisie (vicepreședinte); 3. Onișor Victor (vicepreședinte); 4. dl. Pahone Vasile (vicepreședinte); 5. dl. Linul George (membru); 6. dl. Scridon Leon sen. (membru); 7. dl. Pop Iulian; 8. dl. Poruțiu Petru; 9. dl. Moldovan Victor (secretar general); 10. dl. Man Victor (membru); 11. dl. Moldovan Teofil (membru); 12. dl. Lazăr Ioan (secretar); 13. dl. Trif George; 14. Rebreanu Emil; 15. Rognean Niculae; 16. Candale Niculae.

II. Medicii: 1. Dr. Pop Alexandru (președinte de onoare); 2. Gherman Alexandru (membru); 3. Chitul Iulian; 4. Pavel George; 5. Domide Leonida; doctoranzi în medicină dr. Wagner și Toroczky George; 6. Scridon Ionel; 7. Slăvoacă Titus; 8. Tofan Pavel (medic veterinar).

III. Preoți: 1. protopopul Vaida, greco-catolic; 2. Pletos Grigore, ortodox; 3. Mureșan Victor, ortodox; 4. Petringel Ioan, greco-catolic.

IV. Poruțiu (directorul Bistrițenei); Curtean George (casier); Curtean Procopiu (asesor); Belteag (contabil); Șirlincan Matei (contabil); Chifa Emil (contabil); Opriș Niculae (contabil); Mathei George (tipograf); Ghița Olimpiu (profesor).

V. Învățători: Chita Iulian, Bogdan Teodor.

VI. Funcționari: Roman Dumitru; Sas Ioan, arhitect magazioner; Poruțiu Ștefan; Onisim Ieronim; Griga Ion; Bugnariu Iuliu, învățător pensionar; Silași Alexandru, funcționar cărțile funduare; Dumbravă Dumitru.

## MEMORII DIN 1918

VII. Hotelieri: Budușan Mitru; Lungu Vasile.

VIII. Ofițeri: Anton Nicolae, maior, șeful Gărzii Naționale, membru al Sfatului Național; căpitan Petrean Octavian; Bălan Grigore, adjutantul lui Anton N.; Rebreanu Aurel, sublocotenent; Mănăstirean Emil, inginer; sublocotenent Molnar (Gelu) Pavel, administratorul garnizoanei; locotenent Podoabă Ionel; locotenent Tarța Alex.; locotenent Cutean Emil; locotenent Rusu Gh.; locotenent Pop Niculae; locotenent Crișan Virgil; sublocotenent Moldovan Ștefan; plutonier Mihăiesc Aurel; sublocotenent Tabără George. Toți ofițerii amintiți mai sus au fost înaintați cu un grad de către Sfatul Național.

IX. Meseriași: Grama, păpuțar; Zăgrean, tâmplar; Avram, croitor; frații Avram din strada Năsăudului; Turturean, fierar; Peștean, fierar; Sângeorzan Vasile, măcelar; Lichi Ion, măcelar.

X. Țărani frunțași: Doroftei Mihai; Cucu Ioan; Butuc Pavel; Butuc Ioan; Toma Ioan; Bucur Pavel; frații Berbecar; Jivanovici Iuliu.

XI. Studenți universitari: Băican Virgil; Mănăstirea N. Octavian; Ghiția Iacob, supraveghetor poștă; Chita Alex; Dumbravă Traian; Ordace Cornel, caporal, supraveghetor gări.

XII. Stegar: Grapini Romul din Mintiu.

XIII. Ajutor de ofițeri: Domide Emil, plutonier major; Urs Pavel, plutonier major; Ordace Iuliu, plutonier major; Coraicu Iuliu, plutonier major; Marțian Ion, plutonier major; Mureșan Ion, plutonier major; Colța Alexandru, plutonier major; Todea V., plutonier major; Drăgan Grigore, plutonier major; Filip Silivan, plutonier major; Bucilă George, plutonier major; Luca Vasile, plutonier major; Zăgrean Dumitru, plutonier major; Pop Iosif, plutonier major; Lolici Flore, plutonier major; Baciuc Ioan, plutonier major; Comșa Emil T.T.<sup>1</sup>, plutonier major; plutonier de administrație, Mitrofanovici Ghiță, bucovinean; caporal Doci Octavian, și alții care îmi scapă din memorie.

Total au fost 28 ofițeri și 23 subofițeri. Leafă regulată au ridicat 8 ofițeri. Leafă regulată au ridicat 11 subofițeri. Dr. Victor Onișor, maiorul Anton Nic[olae] și cu mine nu am ridicat nici o leafă de la Stat. Garda Națională numără 230 soldați, majoritatea erau din Bistrița, iar restul din comunele învecinate.

Grija cea mai mare a Sfatului Național a fost aprovizionarea gărzii, dar mai mult achitarea lefurilor ofițerești și a soldei militare. Garda Națională era compusă din 4 companii (o companie avea câte 80 soldați). Dr. Onișor și cu mine am prevăzut cu carne, cereale, cartofi, fasole și zarzavaturi, materiale din magazinele fostei armate austro-ungare după cum vom vedea mai departe. S-au vândut vacile aflate la spitalele militare și câțiva cai, iar banii s-au vărsat la casierul Sfatului, Ion Corbu.

Garda națională română și-a ales locul de staționare în fosta cazarmă a honvezilor<sup>2</sup>, aproape de Prefectura județului. Garda națională săsească a rămas în cazarma cea mare din sus de oraș<sup>3</sup>, iar garda națională ungurească (evreiască) era staționată în cazarma Schwarzenberg<sup>4</sup> de lângă podul Budacului.

Banca „Bistrițeană” și banca „Coroana” au avansat sumele necesare soldei ofițerești și a milițienilor gardiști. Sfatul național a cumpărat (de la un evreu) tot vinul din pivnița de sub gălete, cca. 2 vagoane (10 mii litri), vin pe care l-a vândut numai de câțiva bucovenieni, care erau total lipsiți de vin, cu un câștig de 5 lei la litru, cu obligația să-l predea în Vatra Dornei. Tot vinul a fost încărcat în care trase de boi sub supravegherea unui detașament condus de căpitanul Petrean. S-au câștigat 150.000 coroane pentru garda națională.

În ziua de 4 noiembrie 1918 Sfatul nostru a fost invitat la Prefectura județului<sup>5</sup> pentru a hotărî toți împreună (români, sași, maghiari) împărțirea bunurilor și efectelor din magazinele rămase de la fosta armată austro-ungară. Din partea sfatului au fost delegați dr. Tripon, dr. Scridon senior, maiorul Anton și cu mine. Sașii erau reprezentați de inginerul orașului dr. Kelp Gustav și încă un reprezentant sas, iar ungarul prin subprefectul de atunci Hunyadi Imre.

Ca normă de împărțire a acestor bunuri s-a luat în considerare numărul locuitorilor din cele 98 comune ale județului Năsăud, care pe acele vremuri îmi aduc bine aminte erau cca. 120.000 locuitori (în 1920 erau exact 120.479 locuitori). Românii erau 85.053, adică 71%; sași, 20.506 adică 17%; iar maghiari, evrei și țigani erau 14.920, adică 12%. Așa că s-au stabilit următoarele cote: pentru români, 75%, pentru sași, 20%, iar pentru maghiari, 5%. În aceeași zi și în zilele următoare s-au făcut împărțirea animalelor și efectelor aflate în

<sup>1</sup> Militar cu termen redus.

<sup>2</sup> Honvéd=„apărătorul patriei”. Cu prilejul restructurării forțelor armate după compromisul/dualismul austro-ungar din 1867, când Regatul Ungariei a insistat să posedă o forță militară proprie, noile unități ale Țărilor Coroanei Sfântului Ștefan au primit numele de Honvédség, adică „forțele de apărare”. Astăzi clădirea adăpostește Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud.

<sup>3</sup> Denumită Franz Josef; azi, sediul Brigăzii 81 Mecanizată „General Grigore Bălan” Bistrița.

<sup>4</sup> Pe locul actualului Palat de Justiție.

<sup>5</sup> Corect, clădirea comitatului.

## MEMORII DIN 1918

magaziile din cazarma cea mare din sus de oraș, unde erau și efectele fostului Spital Cernăuțean<sup>1</sup>, plasate tot în această cazarmă.

Bunurile ce ne aparțineau au fost cărate cu trăsurile și cu camioanele în magaziile fostei cazarme a honvezilor. Aceste împărțiri s-au făcut în prezența mea, de unde am primit tot felul de bunuri ca pături, haine de pat, albituri, îmbrăcăminte, bocanci, cușme, pieptare, cojoace, gulere de miel pentru iarnă, apoi cartofi, ceapă, zarzavaturi, cereale, vin, arme și muniții etc. Mai bine de 4 zile oamenii noștri au lucrat la împărțirea și transportarea acestor lucruri în magaziile noastre.

Din zi în zi importanța sfatului național creștea tot mai mult, devenind o adevărată putere. Sfatul se simțea singurul stăpân peste oraș și județ. Ordinea în oraș era ținută numai de patrulele Gărzii Naționale Române așa că, răzimându-se pe garda națională care era disciplinată, constituia o forță, având puteri nelimitate. Administrația de stat, începând cu prefectura județului<sup>2</sup> precum și preturile<sup>3</sup> erau desființate. Jandarmeria asemenea se refugiase din cele mai multe locuri, parte la Bistrița, parte la Dej, Cluj etc.

Poșta și centrala telefoanelor, apoi gara, toate erau în mâinile noastre. Sfatul Național Săsesc nu făcea nimic fără consimțământul sfatului nostru. În ziua de 6 noiembrie 1918 Sfatul a dispus, prin mine, distribuirea celor c[ir]ca 100 cai rămași de la fosta armată, printre locuitorii români din comunele aflate în apropierea Bistriței. Așa că au ajuns foarte mulți cetățeni din cele 7 Bârșgaie la cai buni, tot asemenea cei din comuna Cușma, Măgheruș și 3 din Nepos. Condiția pusă de sfat era, după cum am mai spus, ca toți acești proprietari noi, la cerere, să-i restituie fără ezitare. S-au distribuit la români c[ir]ca 75 cai. Lista cu numele proprietarilor noi a fost înaintată sfatului. Doi cai atinși de boala contagioasă (râie) au fost vânduți în licitație publică, iar banii încasați au fost predați d-lui Ion Corbul, casierul sfatului național. Câțiva cai, apoi boii și oile ce ne-au revenit au fost păstrate pentru trebuințele Sfatului și gărzii.

Caii conveniți sașilor au fost distribuiți de mine și anume: locotenentul Klein, 10 cai; dr. Kelp Gustav, 2 cai; F. Teiss din Bistrița, 2 cai; Bitt din Bistrița, 2 cai; Bidner din Bistrița, 2 cai; preotului Ärzt din Monar[iu], 2 cai cu hamuri; locotenentul Hochmann, 2 cai cu hamuri; dr. Schuller, fost deputat, un car de boi. Ungurii au primit, și anume: Keresztes Eugeniu (Jenô), 2 cai.

Toamna era frumoasă, recolta ce s-a arătat a fi bună, a fost adunată de economi de pe câmpuri și înmagazinată. Țărănimea, în general, era liniștită, își vedea de treburi, așteptând desfășurarea evenimentelor. Soldații de pe fronturi mereu se întorceau chiuind acasă, ici colea își manifestau bucuria și prin descărcări de arme aduse de ei, care râsunau mai ales în timpul nopții, când trenurile treceau prin gări. În primele 2 săptămâni din luna noiembrie mai soseau zi de zi soldații de pe diferite fronturi, așa înarmați și echipați cum erau. În amurguri și cu deosebire în nopțile de călătorie pe tren, chiuiturile și descărcarea armelor era expresia bucuriei ce-i însoțea. La sosirea lor acasă bucuria de a-și revedea pe ai lor, creștea tot mai tare, iar poporul resemnat până acum prindea și el să se înflăcăreze. Veștile se țineau lanț, cei deprinși cu armele arătau și celor tineri cum le mânuiau în linia primă față de un dușman închipt și nu adesea liniștea serilor era cutremurată de pârâiturile puștilor. Pentru străinii din satele noastre, aceste jocuri cu descărcări de focuri erau adevărate sperietori, dar sperietori erau și pentru cei cuprinși de vreun păcat, mai ales cei din administrațiile comunale ca notarii și percepții încredințați parte cu distribuirea ajutoarelor, pe care nu le aveau ținute în regulă, parte pentru încasările dărilor săcâitoare.

### *Răzvrățiri, furturi, spargeri*

Dar pădure fără uscături nu există precum nici societate omenească fără elemente rele, elemente, care folosindu-se de împrejurările tulburi și nelămurite complet, au început să răsără pretutindeni. Zi de zi ne veneau vești despre însușiri de obiecte străine, furturi de porci, de oi, de găini, spargeri de prăvălii, de unde dispărea toată marfa, apoi spargeri de crășme, de unde dispăreau butoaiile cu băuturi spirtoase. Apoi de răzbunări personale (în Bistrița Bârgăului un soldat și-a pândit și l-a împușcat pe vecinul său care i-a necinstit nevasta) etc. Spargerea ferestrelor de la locuințele notarilor și alungarea lor din comună pentru că nu au dat ajutoarele bănești prescrise de legi, soțiilor a căror bărbați erau pe fronturi. Și cine e în stare să prindă din condei toate faptele multe și mărunte ce s-au perindat în acele vremuri în diferite localități și diferite locuri. Nici orașul Bistrița nu a fost cruțat de spargeri, furturi și răzbunări personale. Garda națională era în formație și elementele ei încă nu erau destul de disciplinate, așa că de aceste împrejurări și-au folosit unii soldați, mai ales străinii cei din comunele județului, aflați incidental în Bistrița, dedându-se la furturi mărunte și la găinării.

<sup>1</sup> Spitalul de campanie din Cernăuți, în timpul Marelui Război (1914-1918).

<sup>2</sup> Corect, instituția comitatului.

<sup>3</sup> Corect, cercul administrativ.



## MEMORII DIN 1918

În ziua de 5 noiembrie dl. dr. Scridon Leon senior comunică în ședința sfatului național că în noaptea trecută o bandă de 7 inși în frunte cu caporalul Lichi Pavel au furat un porc gras de la ferma d-lui. Budușan Mitru amenințând pe oamenii de servicii ai d-lui. Budușan că dacă nu-și vor ține gura și-i vor trăda, atunci ei îi vor împușca. Această bandă mai spărsese și un depozit cu băuturi spirtoase așa că, „ziua beau, se veselesc, iar noaptea fură de pârlesc” curat ca în cântările haiducești.

Când în ședința sfatului am auzit expunerea de mai sus, precum și expunerile făcute de prezidiu referitor la cele ce se întâmplă în comunele din județ, cerând cuvântul am propus următoarele: ca să putem asigura ordinea deplină în județ, trebuie să facem în primul rând ordine la noi acasă de aceea propun: decretarea statariului sau stare de asediu<sup>1</sup> atât pe teritoriul orașului, cât și a județului<sup>2</sup> Bistrița-Năsăud. Propunerea mea a fost primită de toți membrii sfatului. Fiind de față Lichi și Ion măcelarul fratele lui Lichi Pavel îl rog să intervină pe lângă fratele său, făcându-l atent să nu mai facă ilegalități.

A doua zi, adică în 6 noiembrie seara, când îmi isprăvisem lucrul meu din cazarmă și mă pregăteam să plec acasă, numai ce văd că intră repede în camera mea stegarul Grapini Romulus împușcat în umărul drept. În vreme ce l-am spălat și dat primul ajutor mi-a spus să nu plec acasă că Lichi Pavel cu banda lui care a dezarmat patrula gărzii (constătătoare din plutonierul major Domide și 2 soldați), mă așteaptă la podul de peste Pârăul Morii de lângă prefectura județului<sup>3</sup>, să mă împuște. Tot asemenea așteaptă și pe dr. Tripon, dr. Scridon și maiorul Anton și protopopul Kish să iasă de la prefectură<sup>4</sup> pentru a-i omori și pe ei.

Locotenentul Bălan Grigore în fruntea unui detașament din Garda Națională (în care era și stegarul Grapini) a ieșit pentru ai prinde. Când îmi spunea acestea se mai auzeau răpăitul pușcăturilor. După o jumătate de oră (era c[ir]ca 7 ore seara) a venit în cazarmă și detașamentul condus de locotenentul Bălan și ni s-a comunicat că după ce în repetate rânduri Lichi Pavel și banda lui a fost somată să se predea, dar nevoind să se supună, ci din contră au deschis focul contra gardiștilor, gardiștii încă au întrebuițat arma i-au înconjurat și, manevrând ca în război, i-au împins sub poarta unei case săsești, casă aflătoare în colțul străzii Lemnelor în fața pieței bisericii greco-catolice pe pereții căreia a doua zi se puteau număra urmele gloanțelor. Sub această povară Lichi Pavel a fost împușcat mortal, iar ceilalți din bandă au fost răniți ușor și transportați la spital de Ionel Scridon. Se zice că Lichi când a fost lovit și-a izbit așa de tare pușca de betonul de sub poartă, că praf s-a ales din ea.

Cu această ocazie mi s-a comunicat că mai mulți gardiști nu au voit să ia parte la prinderea lui Lichi, ceea ce denotă spiritul ce domnea în garda națională, făcându-ne să fim atenți la toate manifestările lor.

Voiam să plec acasă singur, dar plutonierul Bucilă cu 7 gardieni de încredere m-au luat în car și așa m-au dus până la locuința mea care era în strada Elisabeta, aproape de piața cea mare a orașului. Ajuns acasă voiau să stea pe rând de planton până dimineața, dar le-am mulțumit și după ce i-am cinstit cu câte un păhărel de „crampă”<sup>5</sup> i-am rugat să meargă îndărăt la cazarmă.

A doua zi, adică în 7 noiembrie, înainte de răsăritul soarelui, am fost la cazarmă. La controlul ce-l făceam am văzut că mulți dintre cei care mai înainte erau tembeli și nepăsători, acum, cât ce m-au zărit, s-au alineat și m-au salutată cu respect spunându-mi că ne vor urma fără șovăire ori și unde i-am conduce. Prin procedura energetică din seara precedentă, disciplina s-a restabilit în garda națională din Bistrița, întocmai ca și în armata regulată.

### *Tribun al poporului*

Senatul național, în ședința sa din 5 noiembrie, solicita pe toți membrii săi să se prezinte aceia care vor să iasă în provincie pentru a liniști spiritele oamenilor și pentru a forma gărzile naționale în comune. Eu m-am prezentat pentru Valea Someșului, unde eram cunoscut în urma conferințelor ce le-am ținut fie sub „Astra” fie sub conducerea viceprefectului Lani în mai multe comune.

În aceeași zi, adică în 6 noiembrie, mi-au eliberat o legitimație de „tribun al poporului”, iscălită de dr. Tripon, ca președinte și de dr. Moldovan, ca secretar general al Sfatului. Maiorul Anton cu Olimpiu Ghiță au primit legitimație pentru Năsăud și jur, Pletos pentru Harina<sup>6</sup> și jur, alții pentru comunele de după târg<sup>1</sup>, spre Monor etc.

<sup>1</sup> Sub prevederile legii marțiale.

<sup>2</sup> Corect, comitatului.

<sup>3</sup> Corect, instituția comitatului.

<sup>4</sup> Corect, comitat.

<sup>5</sup> Băutura slab alcoolică, preparată din alcool dublu rafinat, la care se adaugă crema de zahăr ars amestecată cu chimeon, fierte în apă.

<sup>6</sup> Herina.

## MEMORII DIN 1918

*Călătoria pe Someșul Mare*

În ziua de 6 noiembrie 1918, însoțit de medicinistul Scridon Ionel, de ajutorul de sublocotenent Domide Emil și Colța Alexandru amândoi cu pieptul plin de decorații și cu un drapel mare tricolorul românesc, am plecat într-o căruță țărănească peste Chintic<sup>2</sup> în comuna Nepos. Subofițerii amândoi erau înarmați din cap până în tălpi. Căruța, trasă de doi cai militari, era mânată de un soldat.

Eu eram în uniforma mea de locotenent veterinar și înarmat cu sabia și un browning.

Ajunși în Nepos, după ce m-am întâlnit cu mama mea am lăsat să se tragă clopotele bisericii într-o dungă și lumea ce să găsea în comună a alergat la biserică să vadă ce s-a mai întâmplat. Întreținându-mă cu preotul Moldovan George, cu învățătorul Petre Andron și cu alți fruntași ai comunei am aflat că notarul Viciu a fost alungat cu pietre din comună, că jandarmii unguri cu 2 zile în urmă au părăsit postul, retrăgându-se spre Dej, că cele două prăvălii ale evreilor au fost devastate cu o zi în urmă, iar ei solicitați să părăsească imediat comuna.

După ce s-au adunat mai mulți oameni, bărbați tineri, femei și fete, de pe treptele bisericii am ținut o cuvântare, îndemnând poporul să fie liniștit, să păstreze ordinea, să se bucure toți că în sfârșit razele soarelui au început să reverse și asupra noastră dreptatea mult dorită. Să se organizeze garda națională și să stea sub conducerea militarului celui mai înalt în grad în persoana lui Cifor David, pe care l-am întărit în această funcție, apoi i-am sfătuit să se înțeleagă totdeauna cu preotul, învățătorul și primarul în orice chestiune, iar dacă s-ar ivi vreo întrebare mai grea să se adreseze sfatului național din Bistrița. În fine, le-am luat tuturor jurământul că de astăzi înainte vor servi numai sub drapelul românesc, vor da ascultare numai sfatului național și Majestății Sale Ferdinand, regelui tuturor românilor.

La ieșirea mea din curtea bisericii m-au întâmpinat evreii din comună (Mendel, Safer și Moisuca) care m-au întrebat ce să facă ei. Cunoscând firea consătenilor mei i-am sfătuit ca mai înainte de ce s-ar întăra mai tare poporul, să părăsească comuna, căci altcum nu știu cum le-aș putea garanta viața.

La propunerea însoțitorilor mei, Domide și Colța, am aprobat ca un porc gras al jandarmilor rămas în Nepos să fie transportat de un jardist<sup>3</sup> la Bistrița pentru bucătăria Gărzii Naționale, căci acolo de toate aveam afară de untură de porc. Apoi, dându-ni-se asigurări din partea neposenilor că au să țină ordine și nu se vor deda la răzburări, noi am plecat în aceeași zi cu trăsura în comuna Feldru.

Ajunși aici am găsit o mare debandadă, notarul preotul, învățătorii, fugiți de acasă, singură d-șoara învățătoare Greabu ne poate desluși asupra celor întâmplate în comună. Pe cel mai înalt gradat, plutonier major Neamțu, îl găsim beat turtă. Acesta a terorizat îngrozitor și pe d-șoara Greabu. Evreii și aici, cu o zi în urmă, au fost devastați, mobila lor aruncată în ogrăzi și în drum etc. Cu ajutorul clopotelor adunăm și aici lumea ce era pe acasă într-o sală spațioasă de la etajul școlii.

După ce le predic despre toate câte știam că trebuie să le spun, fără de nici o împotrivire le iau jurământul pe steagul tricolor, că de aci înainte vor da ascultare numai Majestății Sale Ferdinand, regele tuturor românilor, că au să fie gata la orice ordin vor primi de la Sfatul Național din Bistrița etc. Stând apoi mai mult de vorbă cu ei s-a făcut seară, oamenii s-au liniștit și apoi s-au împrăștiat pe la casele lor. Eu, cu doctorandul medicinist Scridon Ionel, am dormit la bunicul lui cu numele Scridon, fostul, multă vreme, primarul comunei Feldru. Ceilalți însoțitori ai mei au fost încartiruiți la cunoscuți de ai lor. În dimineața următoare am invitat pe plutonierul major Neamț, care era treaz și i-am pus în vedere să nu mai bea, să organizeze garda națională și să se ferească de provocări, răzburări și să vegheze asupra vieții cetățenilor. Sfatul Național din Bistrița va supraveghea cu deosebire mersul lucrurilor din Feldru.

În 10 noiembrie, duminică dimineața am plecat spre comuna Ilva Mică. Abia ieșiți din Feldru am dat peste o mulțime de care și căruțe din Mocod, Salva, Năsăud, Rebrisoara, Rebra, Nepos și din Feldru care erau mânate pe șoseaua națională în susul văii Someșului, etc. Rostul acestora l-am găsit abia ajunși la fabrica de cherestea din Ilva Mică, fabrică ce era închiriată de Direcțiunea Silvică din Bistrița întreprinderii „Foresta”. Această fabrică a fost și este una dintre cele mai mari din cele cinci fabrici, proprietatea comunității grănicerești năsăudene. Aici, în apropierea fabricii, băjbăiau carele cu boi, și căruțele cu cai pe șosea cât vedeai cu ochii, șesul întreg era ticsit de ele. O hărmălaie nemaipomenită, gălăgie, sudălmie, infernul întreg era de față pe terenul din apropierea fabricii. Mai bine de 3 ore ne-a trebuit ca să străbatem printre care, animale și oameni spre a ieși din acest vârtej primejdios.

În aceeași zi au dispărut ca prin farmec toate stivele de cherestea ale fabricii, ba au devastat însuși fabrica cu birourile sale, apoi piesele necesare la confecționarea diferitelor soiuri de cherestea. Fiecare a luat pe

<sup>1</sup> Localități grupate pe văile Budacului și a Șieului.

<sup>2</sup> Pintic, azi Slătinița.

<sup>3</sup> Jardist = gardist.

## MEMORII DIN 1918

ce punea mâna, așa că, până de seară, au dispărut toate produsele fabricii, fie duse în comunele someșene din jos de Ilva și mai puține în cele duse în comunele din sus de Ilva. Noi nu aveam cui să zicem nimic, prea erau ocupați cu treburile lor, așa că nea părut bine că am putut să ne strecurăm teferi din acest vacarm îngrozitor.

Ajunși în Ilva Mică nu am găsit nici un intelectual, preotul, notarul, învățătorii lipsă. La chemarea clopotelor trase într-o dungă, poporul s-a adunat în biserică și erau destul de mulți, așa că incinta bisericii s-a umplut de public. Câțiva bătrâni mi se plâneau că au rămas numai ei singuri fără de nici un conducător, fugind și ascunzându-se toți spre rușinea lor. După ce i-am lămurit despre scopul venirii noastre, și după ce le-am descoperit sfârșitul războiului care ne-a adus și nouă o rază binefăcătoare scăpându-ne de dominația străină și în baza punctelor lui Wilson, președintele Americii, puțința de a ne alipi de patria mamă, care de acum putea să cuprindă la sânul său pe toți românii. Cum stam înaintea altarului, razele soarelui, care străbăteau vitraliile revărsându-se asupra noastră și a sătenilor părea că binecuvântarea Atotputernicului se revărsa asupra noastră. Apoi, au jurat cu toții cu glas mare că vor da ascultare numai regelui tuturor Românilor, iar până va trece armata română la noi vor asculta numai de poruncile Sfatului Național din Bistrița.

Bieții români și cu deosebire bătrânii îmi sărutau poalele hainei, precum erau obișnuiți să sărute odăjdiile<sup>1</sup> preotului, când trecea cu darurile pe dinaintea lor, că i-a învrednicit D-zeu să ajungă să vadă cu ochii lor împlinirea dorințelor noastre de veacuri ca toți frații să fim laolaltă. Ieșind din comună am dat de vreo patru moroșeni ce veneau cu 18 cai jidovești de la butinul<sup>2</sup> din sus de Lunca Ilvei (aproape de Coșna). Cum caii noștri erau cam slabi, însoțitorii mei și-au ales 4 cai buni și înhămându-i am purces mai departe spre Sângeorz-Băi. Moroșenilor li s-a lăsat de fiecare câte un cal ca să nu meargă pe jos acasă, ceilalți au fost distribuiți gratuit la câțiva români din Ilva Mică, iar unul șchiop, unui sângeorzan .

*Comuna Sângeorz – Băi*

În 10 noiembrie, după masă, am predicat poporului într-o sală spațioasă a școlii unde era adunat poporul. Notez că seara am fost informat despre tot ce s-a întâmplat în comună de către învățătorul director Marcu Ioan, un strănepot al lui Avram Iancu, și de învățătorul Iepurean.

Ei mi-au comunicat vestea tristă că în loc să fie jefuiți și alungați evreii, conducătorii și frunțașii comunei, în frunte cu economul Mărcuș (tatăl profesorului Mărcuș Emil), au devastat hotelul comunal, ducând toată mobila, lingerie, etc.

După ce le-am vorbit despre norocul ce s-a revărsat și asupra neamului nostru și ca să ne învrednicim înaintea neamurilor mari care ne-au dat libertatea, trebuie să ne arătăm vrednici de darul lor prin faptul că ne știm organiza și asculta de conducătorii noștri. Am amintit apoi și despre devastarea hotelului, zicând că frunțașii bine au făcut, că au dus mobila, vesela și albiturile, urmând ca la timpul său să le restituie pe toate, întrucât hotelul este proprietatea comunei lor. Dar mai târziu m-am convins, că nici unul nu a restituit nimic.

Mărcuș a dus toate albiturile și vesela la feciorul său, profesor Mărcuș Emil, în Năsăud, dar acesta nu a avut noroc de ele, întrucât venind un puvoiu mare a Văii Caselor, apa a străbătut și în camerele profesorului, potmolindui<sup>3</sup> toată mobila și lingeria, așa că praf s-a făcut [nu] numai de cele primite de la tatăl său, ci și toate lucrurile ce le posedă de mai înainte.

În Sângeorz Băi, asemenea, s-a organizat Garda Națională pusă sub conducerea lui Sonea Leonida, care în concordanță cu intelectualii și cu întreg poporul a depus jurământul pentru România Mare. Peste noapte am dormit cu toții în vila lui Solomon Haliță de la borcut, care a rămas intactă. Notez că și în Sângeorz au rămas în comună toți intelectualii, preoții notarul și învățătorii.

*Comuna Maieru*

Luni dimineață, în 11 noiembrie, am mers în Maieru unde am întâlnit aproape pe toți cunoscuții mai intelectuali: Barna Ion, Coruțiu Silviu, Partene Ion și fratele său, Boșca Dumitru și pe poetul de mai târziu, Ilieș Iustin. La chemarea clopotelor s-au adunat în scurtă vreme foarte multă lume din popor, care trebăluia pe acasă. Consfătuirea am ținut-o în sala cea mai mare a școlii, care era ticsită de oameni. Poporul asculta cu

<sup>1</sup> Odăjdii = veșminte bisericesti pe care le îmbracă preoții la oficierea slujbei religioase sau în împrejurări solemne.

<sup>2</sup> Parchet de exploatare în pădure.

\* La un an după ce s-a alcătuit România Mare, jidani din Maramureș m-au provocat prin av[ocatul] Dr. Login Dionisiu să le restituie caii. Dr. Login le-a răspuns că eu nu am luat, nu am avut și nu am nici un cal (n. a.).

<sup>3</sup> Inundându-i. Este vorba de marea indunație din anul 1922, când mai multe persoane au murit înecate, iar multe locuințe au fost distruse de revărsarea pârâului Valea Caselor.

## MEMORII DIN 1918

multă evlavie și însuflețire cele expuse de mine și ai fi fost în stare să faci orice cu el. Le-am amintit vremurile mari prin care trecem, le-am spus de jertfele enorme aduse de poporul nostru și de popoarele apusene, pentru a dezrobi lumea supusă popoarelor dușmane libertăților omenești, de aceia și dorința noastră trebuie să fie vrednică față de toți acești dezrobitori și aceasta o putem dovedi numai prin purtări corecte, cinstite și fără răzbunare față de conlocuitorii comunelor noastre.

Când eram sigur că le-am câștigat încrederea și eram pe cale să le iau jurământul, jurând pe drapelul nostru tricolor și ascultare de Majestatea Sa Regele Ferdinand și de Sfatul Național din Bistrița (s. a.)... atunci, un fost soldat îmbrăcat civil, venit de pe front, vocifera de lângă ușă „Ha, ha! Că și noi suntem pe aici!” la care poporul a erupt în râs, batjocorindu-l, se vede că poporul îl cunoștea bine că cine este. Atunci am coborât de pe catedră și m-am dus spre el, rugându-l să vină la masă și să spună și d-sa. ce are de spus poporului, dar respectivul a pus mâna pe clanța ușii și a tulit-o afară, fără să se mai reîntoarcă în sală.

După ce am constituit garda națională, punându-o în legătură cu conducătorii firești ai poporului, cu preotul, învățătorii, notarul și primarul comunei, le-am luat jurământul obișnuit. După aceea m-am întreținut cu fruntașii și cu cunoscuții mei.

Notez că aici în Maieru mă așteptau trei delegații, din Ilva Mare, din Rodna și din Leșu. Delegația din Rodna Veche era condusă de subprimarul Domide, fratele subofițerului Domide, ce mă însoțea. Subprimarul mă ruga să mă duc și în Rodna să împăciuiesc spiritele, căci acolo fusese în zilele trecute dr. Oanea Laurențiu, care ațâțase pe români la luptă și bătăi contra băieșilor unguri. Pe urmă românii l-au alungat pe d-l. Oanea din Rodna și de acolo unde s-a dus nu știe nimeni, eu nu l-am întâlnit în Sângeorz, comuna lui de origine.

Tot în Maieru, cum am zis, mă așteptau afară rodneni și o delegație din Ilva Mare, cărora le-am spus să facă gărzi naționale și să grijească ca ochii din cap să țină ordine, să împiedice răzbunările și furturile, să apere viața concetățenilor și să nu atace pe nimeni.

Aici, care insistau mai mult să merg la ei erau leșenii, o comisie în frunte cu primarul comunei, care îmi spuneau că la ei evreii și câțiva servitori și muncitori de ai lor stăruiau să facă republică – republica Leșu, și mă roagă foarte mult să merg imediat cu ei la Leșu. Cum lipseam din Bistrița de 3 zile și trebuia să fac raport sfatului național, apoi să mă pun în contact cu ultimele evenimente, așa că am promis rodnenilor și iluanilor mari<sup>1</sup> că la ei mă voi reîntoarce peste 2-3 zile, până atunci să se organizeze întocmai ca și celelalte comune grănicerești, cum au auzit și văzut aici în Maieru. Eu am plecat cu delegația venită din Leșu, ca după liniștirea spiritelor de acolo să trec apoi la Bistrița.

*Leșu*

Era 11 noiembrie, aveam cai buni, asemenea și leșenii, am mânat repede ca să putem ajunge cu un minut mai devreme în comună. Trecând prin strămturile Sângeorzului vedeam focuri pe vârfuri de dealuri, pălăi<sup>2</sup> mari, întrebând pe primar ce fel de focuri sunt acelea, el mi-a explicat, că aceste focuri sunt semnale, care se aprind din deal în deal până aproape în comuna Leșu, semn că noi vom sosi îndată. Aceste focuri aprinse din deal în deal sunt rămășițe de pe vremea dacilor și romanilor, datini ce vedem că s-au păstrat până în zilele noastre. Încă înainte de masă am ajuns în comună, lume multă ne aștepta în sala cea mare a școlii celei noi. Acolo era preotul, învățătorii, notarul comunal și senatorii<sup>3</sup>.

Încă înainte de a ajunge la mulțimea de români toți în haine de sărbătoare, văd la o parte un grup de vreo 12-14 bărbați evrei, băgați unul în altul, formând un mănunchi de oameni. Ieșind în acest buluc, Meister bătrânul pe care-l cunoșteam, un chiabur proprietar al unor păduri extinse, m-a rugat ca să le dau voie ca și ei să ia parte la adunarea sătenilor. Dar pe drum venind, primarul mi-a spus că Meister cu evreii lor insistă să se facă republică comuna Leșu. Le-am răspuns că noi avem altă menire, lăsându-i în mijlocul piețișoarei, iar noi ne-am dus la școală unde ne aștepta poporul îngrămădit, iar mulți erau la ferești și ușă neputând încăpea toți în sală.

Noi de abia am putut străbate până la catedră, de unde am început să le vorbesc de evenimentele fericite care au hotărât și de soarta noastră a românilor. În fața noastră era preotul septuagenar Coșbuc, fratele poetului George Coșbuc, apoi notarul Pop Dănilă, cu senatorii și fruntașii comunei. Leam amintit că noi avem acum dreptul să ne organizăm, să ne alegem conducătorii, să ne alipim la frații noștri din țară, să formăm o Românie Mare.

I-am îndemnat să nu mai ascultăm de sfaturile străinilor, care numai binele nostru nu-l vreau și nu-l vor vrea niciodată, cum este cazul cu evreii din comuna d-voastră, care ar vrea să vă țină de trupul neamului

<sup>1</sup> Locuitori din Ilva Mare.

<sup>2</sup> Flăcări mari.

<sup>3</sup> Aici, cu sensul de membrii în consiliul comunal.

## MEMORII DIN 1918

românesc, să vă faceți republică, pe care ei să o conducă și să o exploateze, adică să vă stoarcă de orice vlagă ce v-a mai rămas de la dușmanii de până astăzi.

Eram ascultat cu multă atenție și nici un zgomot nu se auzea prin sală. Entuziasmul meu era la culme și ajungeam cu încetul la sfatul cum să se organizeze, cum să înființeze garda națională, care împreună cu autoritățile locale să țină ordinea, să împiedice furturile, să nu atace pe concetățenii comunei. Să dovedim străinătății că suntem vrednici de jertfa lor adusă în interesul tuturor neamurilor europene.

*Cum zic, când eram mai convins că lumea este pătrunsă de însemnătatea vorbelor mele și voiam să le iau jurământul pe drapelul tricolor, care fâlfâia la dreapta mea, numai ce aud, spre surprinderea mea și a publicului, protestul septuagenarului preot Coșbuc, că „noi nu putem pune nici un jurământ pe steagul tricolor românesc, nici pe Regele Ferdinand al României, deoarece noi am jurat că vom păstra credință veșnică în împăratul Francisc Iosif I”, și-mi indică cu mâna chipul împăratului încadrat într-o icoană ce atârna pe peretele din dosul meu, deasupra catedrei. Atunci, ca un fulger, mi-a trecut din nou o săgeată prin inimă și mi-am zis că îndărăt nu mai pot da, trupul meu ca și sufletul, aparțin de aici înainte numai neamului românesc, și, întorcându-mă, am ridicat icoana, de pe perete, cuprinsă în cadru de lemn și acoperită cu sticlă, am izbit-o de catedră. În mii de bucăți sa spart sticla și ramele s-au despărțit (desfăcut), iar chipul bătrânului împărat, imprimat pe-o hârtie specială, l-am sfârticat în mii de bucățele, iar petecele de hârtie le-am suflat din mână spre public zicând că împăratul, pe care rușii și noi l-am mântuit din ghiarele ungarilor în 1848, ne-a vândut aceluia care erau să-l sugrume pe el, urmând ca aceia să ne sugrume pe noi, așa că nu a meritat și nu merită să ne mai gândim la el. De altfel, el nu mai trăiește. Legăturile cu împăratul Austriei și cu Ungaria sunt rupte, cum am rupt eu chipul lui în mii de bucăți. Tot atunci am ridicat de pe perete și imnul unguresc imprimat și încadrat, imn impus într-o școală curat românească, procedând la fel ca și cu chipul împăratului. După isprăvirea acestor manevrări, poporul cu stânga pe inimă și cu mâna dreaptă ridicată, cu glas tare a spus jurământul sfânt după mine. Isprăvindu-se aceste formalități medicinistul Scridon Ionel a animat pe pieptul preotului, notarului și celorlalți fruntași care erau înaintea catedrei cocărzile noastre mândre tricolore (s. n.).*

Împlinindu-se și ceremonia cu organizarea gărzii naționale, căreia i-am dat în pază îngrijirea de ordinea din comună, în bună înțelegere cu capii bisericești, cu învățătorii, cu primarul și fruntașii comunei, ne-am deplasat în casa primitoare a d-lui notar Pop Dănilă, unde am luat masa, fiind invitați și preotul, primarul și alți fruntași ai comunei.

În aceeași zi după-masă am plecat peste Strâmba la Bistrița, unde trebuia să referez sfatului național despre toate câte am văzut, câte am făcut în aceste 3 zile. Apoi trebuia să aflu despre mersul evenimentelor, ca să-mi pot întocmi planul pentru zilele următoare.

A doua zi, am fost chemat la telefon de către d-l. maior în pensie Marțian Iulian, proprietarul fabricii de bere din Năsăud, care mă apostrofa că eu nu ocrotesc și pe evrei, evrei care au venit la d-sa să se plângă despre acest fapt. Nu contest inima sa de mare român, dar acum am văzut că interesele personale primează față de marile interese ale neamului nostru. De aceia, i-am răspuns, că înainte cu c[ir]ca 20 de ani, când însoțindu-l la cimitirul comunei vechi al Vărării<sup>1</sup> și când am pușcat cu revolverul d-sale prima vulpe, s-a mirat apoi când i-am spus că eu în viața mea nu am împușcat nimic niciodată. [...] <sup>2</sup>

Ce se ține de evreii din Leșu, care instigau poporul, silindu-l să adere la formarea Republicii Leșu, rupându-i de marea masă a fraților români, nu puteam să-i admit și să discut cu ei, o minoritate infimă despre chestiunile mari puse la ordinea zilei. Noi aveam un ideal milenar de îndeplinit, de a ne uni cu frații noștri și, uniți fiind, ce vor face mai târziu români, îi vor privi pe ei. Eu, înființând gărzile naționale, am ținut și am ordonat ca tribun al poporului, ca acestea să țină ordinea, să vegheze asupra vieții și avutului cetățenilor să împiedice orice fel de răzbunări, ocrotind la fel pe toți locuitorii aflători în comună. Să aflau și așa-zișii mari români, dr. Pahone Vasile, bănuitor a orice să lucra, ținând sub scutul său pe armeanul ungarizat Keresztes Jenô (Eugeniu) directorul „Casei de amanet” (Zálogház) din Bistrița, iar, dacă roata vremii se va întoarce, acest Keresztes să-l ia sub scut pe d-l. Pahone.

În 13 noiembrie, primind de la Sfat un automobil, am plecat spre Ilva Mare însoțit de plutonierul major Domide Emil și Colța Alexandru, aveam un șofer sas, care mâna automobilul nebunește cu toate observările care i le făceam. După ce am trecut de comuna Iad, spre dealul Strâmba, pneumaticul (mantaua)<sup>3</sup> roții drepte dindărăt a sărit de pe scheletul sau butucul de lemn, așa că defectându-se nu mai puteam merge înainte, am ordonat deci să ne întoarcem, dar la întoarcere șoferul tot cu viteză mare conducea automobilul care schiopăta. La un podeț mic cu o curbură mare, șoferul a scăpat din mână volanul și atunci automobilul a sărit în stânga drumului în o prăpastie. Lunecând la vale a trecut peste o grămadă de pietre, când arcul dindărăt, dreapta,

<sup>1</sup> Nepos.

<sup>2</sup> Pasaj omis datorită exprimării ambigue, pe care editorii nu și-o asumă.

<sup>3</sup> Cauciucul, anvelopa, în forma de atunci.

## MEMORII DIN 1918

m-a azvârlit în sus, automobilul trecând sub mine la vale, iar eu căzând pe foale<sup>1</sup> peste grămada de pietre. Am leșinat. Însoțitorii mei m-au așezat pe perinile<sup>2</sup> automobilului acolo jos pe pietre. Cât am stat leșinat în bezna neagră nu am știut nimic. Trebuie că a trecut câteva ceasuri bune de când eram în acea stare cataleptică. Într-un târziu de tot mi-am venit cu încetul în simțiri, buimăcit, la început aveam senzația nedumeririi, că oare trăiesc sau sunt pe cealaltă lume. Ochii mi s-au deschis, dar nu vedeam nimic, înaintea lor era un gol, un vacuum.

Cu încetul mi s-a deslușit în depărtare un punct negru, care se prelungea într-o linie groasă neagră, așa încât m-am dumerit, că trebuie să fie o pădure. Revenindu-mi câte puțin capacitatea vederii, mi-am zis în sinea mea, că trăiesc și că totuși sunt pe pământ. De auzit, de asemenea, nu auzeam nimic, deși trebăluiau în jurul meu Domide și Colța. Colța de multă vreme aduse trăsura preotului din Iad, a fostului meu coleg de liceu, Victor Mureșan, și care aștepta în drumul mare, cu care trebuiau să mă transporte acasă în Bistrița.

Nu simțeam și nu auzeam nimic, deși mă învârteau, mă pipăiau și mă întrebau mereu dacă mă doare ceva. Târziu de tot am prins câte o vorbă până să-i înțeleg rostul: „Te doare capul, pieptul, mâinile, picioarele, etc?” parcă auzeam ceva dar nu puteam vorbi, nu percepeam înțelesul vorbelor rostite de ei.

A mai trecut o vreme până când mi-am dat seama, că aceste vorbe îmi sună mie, așa că le-am răspuns încet, că nu mă doare nimic. M-au ajutat apoi să mă scol, dar nu am simțit nici o durere.

Dându-mi seama unde mă găesc, și, cu ajutorul lor, tinzând să ies din prăpăstia în care fusesem, la drumul mare, am simțit că trebuie să mă ușurez. La o parte de privirile celor 2 însoțitori m-am supus poruncilor trupului și am observat că materialul care m-am ușurat era striat de sânge roșu, dovadă că burta mea a fost expusă unei contuzii mari. Dureri însă nu am avut nici după ușurarea mea.

Suindu-mă în trăsura am plecat spre casă, poposind puțin în casa fostului coleg din Jaad, unde acasă era numai mama sa care mi-a dat de băut vin, ceea ce mi-a făcut foarte bine, apoi de aici cu trăsura popii m-am întors în Bistrița, unde am ajuns noaptea destul de târziu.

Acasă m-am pomenit cu 8 contuzii, la cap, piept, burtă, mâini și picioare. Două zile am stat sub tratamentul soției mele, folosind comprese cu soluții Burow. În aceste două zile, cât am stat bandajat în pat, am fost cercetat de Rognean Vasile din Nepos, de notarul Viciu din Nepos și de Sângeorzan Toader din Feldru pentru a-i sfătui ce să facă în necazurile lor.

În 15 noiembrie, am luat parte la sfatul național, unde mi s-a comunicat că bărgăoanii devastează fabrica de cherestea din Bistrița Bărgăului precum și depozitele de cherestea fasonată, fabrică, care era proprietare grănițarească. Bărgăuanii au trimis vorbă să nu se prezinte la ei dr. Vasile Pahone, nici protopopul Grigore Pletos, că vor fi împușcați. Președintele dr. Tripon întreabă pe membrii sfatului cine să prezintă de bună voie să meargă pentru a liniști pe bărgăuani. Văzând că nimeni nu se prezintă atunci m-am sculat eu și apoi dr. Poruțiu Petre care zise că el vine cu mine.

### *Prundu Bărgăului*

În ziua de 16 noiembrie, am ajuns în Prundu Bărgăului, unde era adunată înaintea primăriei o mulțime de lume din cele 8 Bărgaie, umplând șoseaua și grădina de vis-a-vis.

Încunjurat de elita bărgăuanilor am suit pe balconul primăriei, de unde am vorbit publicului, am accentuat că grăncerii de pe Someș au înțeles mersul vremurilor și își organizează în fiecare comună garda națională și că să supun ordinelor date de Sfatul Național din Bistrița, că au jurat pe steagul românesc și supunere M[ajestății] S[ale] Regelui Ferdinand, sper că bărgăuanii, ca disciplinați grănceri, vor urma sfatul nostru întocmai. Toți m-au ascultat cu mare atenție și au depus jurământul cunoscut.

După mine a vorbit dr. Poruțiu Petre, desăvârșindu-le însemnătatea evenimentelor din lume, care ne dă posibilitatea ca și noi să ne organizăm și să ne unim cu frații noștri din România, etc. În cursul vorbirii lui Poruțiu, Tăpălagă din Ilva Mică, care se nimerise să fie în Prundu Bărgăului l-a întrerupt, iar eu, cunoscându-l, l-am rugat să vină aici pe balcon și să spună publicului ceea ce are de spus. Dar o pățise prost, oamenii s-au revoltat în contra lui și numai la rugămintea mea și a primarului a reușit să scape ca să nu fie linșat. Publicul s-a liniștit și a părăsit șoseaua, ducându-se fiecare în comunele lor.

### *Împărțirea efectelor militare din Aiud*

În timpul acesta Sfatul Național a trimis delegați în Aiud, unde era un mare depozit militar și unde își trimiseseră delegați toate sfaturile naționale din Ardeal să fie de față la împărțirea efectelor militare. Nouă ne-a revenit un vagon plin cu efecte: bocanci, pieptare de miel, haine, pelerine, cușme etc., care au fost depozitate în

<sup>1</sup> Foale = pânțele.

<sup>2</sup> Bancheta.

## MEMORII DIN 1918

magaziile din cazarma unde-și aveau sediu garda națională a noastră. Toate acestea, precum și ce aveam înmagazinat de la depozitele din Bistrița, ne-au prins foarte bine mai târziu, pentru a înzestra armata română.

*Începutul organizării administrative civile românești*

Dr. Tripon Gavrilă a fost proclamat de prefect al județului Bistrița-Năsăud; dr. Man Victor, secretarul prefectului; dr. Scridon Leon senior, proclamat subprefectul județului; dr. Chitul Iulian, prim medic județean; Szekely Alexandru, prim medic veterinar județean; Csallner Carol, apoi Schumpflung von Gensenberg, șefi ingineri județeni; Leheni Leheneanu, Armin Berger, Kelp Osskar, ingineri; dr. Șerban Ioan, președintele Sedriei Orfanale județene; Corbul Ioan, dr. Prall, asesori; Cira Toader, registrator– bibliotecar–arhivar; Bocșa Vasile, preot, șeful contabilității; dr. Linul George, avocat județean; Hutira, casierul Statului; dr. Man Victor, prim pretorul plasei Beșineu; Gelu Molnar Pavel, secretar, contabilul plasei Beșineu; Philippi Mihai, prim pretor onorariu; Câmpian Alexandru, pretor; dr. Wagner și Toroczky George, practicanți; dr. Gherman Alexandru, medic de plasă; Bolgar Francisc, medic veterinar de plasă; Duca Alexandru, tutore public la plasa Beșineu; Moldovan Ioan, picher de plasă; Grund Elisa, registrator– arhivar de plasă.

La plasa Iad:

Dr. Gondosch Victor prim pretor; un pretor; un practicant; Nylaș Coloman, contabil secretar; Coman Ioan, registrator–arhivar; dr. Pop Alexandru, medic de plasă; Görös Alexandru, medic veterinar de plasă.

La primăria orașului Bistrița:

Sanchen Carol, primar; Rusu Ioan, subprimar, fost notar în Rebrîșoara; Hann Ioan, prim notar; Scholtes, al doilea notar; dr. Budaker V., prim medic (phiscus); Veres Gedeon, șef veterinar; un veterinar; Kramer Carol, șef contabil; Reiner Ferdinand, la starea civilă; Dahinten Oskar, șef inginer; Fischer, inginer electricitate, un inginer silvic al orașului Bistrița; un casier orășenesc; un tutore public; dr. Kuales Norbert, jurist consult la orașul Bistrița; Aleman Ioan, inginer director la Regiunea Silvică<sup>1</sup>; dr. Rognean Niculae, președintele Tribunalului; dr. Moldovan Teofil, prim procuror al Tribunalului; dr. Rebreaș Emil, procuror al Tribunalului; dr. Candale, șef judecător de ocol; locotenentul Podoabă Ionel și locotenentul Aurel Mihăese, la oficiul poștal; prof. Domide Emil, directorul Liceului Odobescu<sup>2</sup>; Linul, profesor la Școala civilă de fete (liceu); dr. Berger Federic, director la liceul luteran<sup>3</sup>; Costea Iosif, director la școala primară de stat; Bochiș Gavrilă, la școala de ucenici; Pletos Grigore, protopop ortodox și Mureșan Victor, preot ortodox; Vaida Dionisiu, protopop român unit și Petringel Ioan, preot unit; Molitoris, protopop la biserica lutherană, Hensing, preot; Noszko, protopop romano–catolic; Balász, paroh la biserica reformată; Horovitz, paroh la evrei; dr. Adler, secretar. Perfidia și uneltirile unguirilor s-au dovedit în toate ramurile administrative.

În cele următoare vom vedea un caz special comunicat nouă de locotenentul Ionel Podoabă, care era delegat cu conducerea poștei și telegrafului din Bistrița: „Eram încredințat de câteva zile de comandamentul gărzii a sfatului național cu conducerea personalului de la poștă. Mergând într-o dimineață la serviciu, observ desfășurarea unei bande telegrafice Hühges, uitându-mă mai de aproape am fost împins de la spate de cineva, probabil ca să nu pot urmări desfășurarea telegramei. Când mă uit, cineva a vrut să mă împiedece a citi telegrama, am observat pe doamna telegrafistă Baiăș (aromâncă renegată, a cărei nume fusese Băieș) din Bistrița. Atunci, numaidecât, îi ordon să-și ia catrafusele și să părăsească serviciul. Adică ce era: partidul maghiar din Cluj ordona telegrafic tuturor persoanelor de la poștă să nu execute sub nici o formă ordinele date de la Sfatul Național român, să saboteze sub diferite motive îndeplinirea lor. După 2-3 zile a venit la mine feciorul doamnei Baiăș, rugându-mă să-i dau mamei sale alt serviciu, unde are să fie foarte cinstită, și să asculte de ordinele date de Sfat, ca serviciul să nu sufere. *A doua zi, întreg personalul de la poștă, în semn de protest, în frunte cu doamna Baiăș și conduși de Hegyi, sub-procuror, montându-i<sup>4</sup> să nu pună jurământul (el a plecat în Oradea unde a depus jurământul), la care s-au mai adăugat și alți funcționari unguri formând un grup, toți îmbrăcați în doliu, au demonstrat în contra instaurării regimului românesc, mitingul parcurgând străzile orașului Bistrița. Aceasta s-a întâmplat la începutul lui noiembrie 1918 (s. n.). După aceasta manifestație ostilă și dușmănoasă, a doua zi, am început a înlocui pe toți aceia care nu au vrut să depună jurământul cu elemente românești aflătoare între gardiști. Cei ce au refuzat să depună jurământul au părăsit orașul Bistrița, refugiindu-se în Ungaria.*

Tot dl. Podoabă Ionel ne spune că, fiind încredințat de Sfatul Național să ridice un milion de coroane de la banca „Economul” din Cluj, însoțit de 2 soldați ai gărzii naționale, a primit această sumă într-un geamantan

<sup>1</sup> Corect, Direcția Silvică din Bistrița.

<sup>2</sup> Liceul Alexandru Odobescu s-a deschis în Bistrița în aprilie 1924.

<sup>3</sup> Gimnaziul evanghelic-lutheran din Bistrița.

<sup>4</sup> Determinându-i.

## MEMORII DIN 1918

la gara Cluj, patrula ungurească a percheziționat și a găsit că, în geamantan, sunt bani, eu am răspuns că acești bani sunt soldele ofițerilor și soldaților de la Regimentul 63, deci acești bani erau destinați pentru plata funcționarilor administrativi, care începuseră să se angajeze în diferite posturi administrative.

Cei doi gardiști, însoțitorii mei, au fost reținuți de patrulă în Cluj. În gara Dej, care era ocupată de un detașament maghiar, asemenea am fost percheziționat. Aici am scăpat ca printr-o minune, ascunzând geamantanul înfășurat în niște ziare sub bancă și spunând unguilor că mă reîntorc de pe frontul francez.

În vremea asta și în Iași erau mari frământări în sânul guvernului și al comandamentului suprem al armatei române. După multe dezbateri au hotărât să trimită scrisori către președintele P[articulului] N[ațional] R[omân] din Ardeal, d-lui Teodor Mihai în Dej și secretarului general al Partidului Național, lui V. Goldiș, în Arad.

Și acum iată ce ne spune Gavrilă Petri din Nepos fost voluntar în armata română: „A 3-a și a 4-a zi după Pacea de la Buftea am plecat împreună cu d-l Ioan Boer, originar din Turda și asemenea voluntar în armata română, din Iași, cu o scrisoare a generalului Averescu către președintele P[articulului] N[ațional] R[omân] d-l Mihali Teodor și către secretarul general al P[articulului] N[ațional] R[omân], V. Goldiș, la Arad. Întrucât nu am putut merge spre Arad, fiindcă trenurile nu funcționau regulat, am trecut peste Șarul Negrii, la Ilva Mare, apoi la Nepos, Năsăud și la Dej. Aici Boeriu a predat scrisoarea lui d-l Mihali Teodor. În aceeași zi a venit apoi din Olpret și dr. Al. V. Voievod. Dl. Al. V. Voievod a fost de părere că acum este momentul cel mai potrivit să intre armata română în Ardeal. Dl. Boeriu a reflectat, că armata română în urma armistițiului de la Buftea, nu poate veni. Trebuie să fie chemată de conducătorii ardeleni sub pretextul să vină să facă ordine. Aceasta este o bună idee și până mâine vom face un mesaj, în numele ardelenilor, către M[ajestatea] S[a] Regele și către primul-ministru al României, cu rugămintea să vină cu armata și să împiedice dezlănțuirea anarhiei și să facă ordine, întrucât în tot Ardealul sunt răzvrățiri și autoritățile vechi au dispărut, iar organizațiile noastre sunt la început, adică o armată regulată. Pe noi însă ne-a rugat și îndemnat să ne întoarcem imediat la Năsăud, așteptând acolo mesajul ce-l va aduce Moldovan Ionică, secretarul d-lui Mihali.

A doua zi a venit la Năsăud, Moldovan Ionică, însoțit de locotenentul Popovici Izidor din Dej și ne-a adus mesajul așteptat. Locotenentul Popovici avea îndrumare de la d-l Mihali să ne însoțească pentru a ne apăra de eventualele atacuri din partea unguilor și jandarmilor unguiri. Din Năsăud am ajuns toți 3 la Rodna, unde am fost găzduiți și unde am dormit la memorandistul dr. Colceriu și protopopul Domide Gherasim<sup>1</sup>.

A doua zi dimineața, eu mergând înainte, scrutând toate cotiturile, am trecut peste deal, la Ilva Mare. Aici am poposit la învățătorul Sas Onisim, care după ce ne-a ospătat românește, ne-a trimis cu căruța lui pe un drum de câmp, peste muntele Grădinița până în Coșna, la preotul Truța.

Preotul Truța, după ce ne-a omenit cum să cade, ne-a trimis mai departe cu căruța lui până la Vatra Dornei, unde era intrată armata română sub conducerea generalului Zadik. Generalul, numai de câțiva zile, a adus telefonic la cunoștința guvernului din Iași despre sosirea delegației noastre, cu mesajul de chemare în Ardeal al armatei române.

Din Iași i s-a comunicat că noi să așteptăm trenul care aduce pe Onciu Aurel. Cu acest tren special am călătorit toți la Iași, unde ne așteptau la gară toți șefii de partide și intelectualitatea din Iași. Între aceștia am remarcat pe prefectul jud. Iași, Haliță Solomon, pe nepotul său farmacistul col. Marica Emil, pe Cantacuzino, pe Moldovan Leonte. De aici am fost conduși în piața Cuza-Vodă, unde am fost ridicați pe podul statuii și, aici, Solomon Haliță a ținut o vorbire fulminantă arătându-ne mulțimii ca pe niște eroi, laudând curajul nostru, care am străbătut printre dușmanii de veacuri, împlinindu-ne misiunea de a duce la cunoștința fraților noștri ardeleni, că nu-i vom uita și vom face tot posibilul pentru a-i elibera de sub călcâiul călăilor de până acum. De aici am fost conduși la ministrul-președinte, căruia d-l Boeriu i-a predat plicul cu mesajul adus din Ardeal. Am fost apoi prezentați lui Conu Alecu Constantinescu, unde erau adunați mulți generali (Popovici, Angelescu Paul, în a cărui divizie am servit ca voluntar atât d-l Boeriu cât și eu), apoi am fost conduși la Ionel Brătianu. Pretutindeni am narat pripețiile prin care am trecut, călătorind mai mult în timpul nopții.

După câteva zile s-a ținut Consiliul de Coroană, la care au luat parte pe lângă membrii guvernului, toți generalii din localitate precum și toți funcționarii superiori și profesorii universitari. În acest consiliu a fost invitat și Solomon Haliță. În acest consiliu s-a hotărât apoi mobilizarea a doua. Până se va face mobilizarea trebuie să se trimită cineva în Ardeal, ca să converseze cu frunțașii ardeleni, ce să pună în mișcare lumea românească, pentru a se aduna la Alba Iulia pentru ziua de 1 decembrie, unde să se proclame unirea Ardealului cu Patria Mamă.

S-a pus întrebarea cine se prezintă de bună voie să plece în Ardeal și să pună în mișcare pe corifeii și poporul român. Atunci s-a sculat Solomon Haliță, căruia i s-au pus în vedere primejdiile la care se poate aștepta și atacurile dușmanului secular, dar unchiul d-tale, cum mi-a spus chiar și d-sa, a răspuns că deși prevede

<sup>1</sup> Probabil se referă la vicarul Alexandru Haliță, Domide Gherasim murind la data de 16 decembrie 1909.



## MEMORII DIN 1918

greutățile și primejdiile ce vor trebui învinse, sau atacurile care pot să-l nimicească, de-oarece nu are familie, pierderile lui nu vor fi așa de mari. La aceasta, regele l-a sărutat pe frunte și, astfel, a fost încredințat să ducă mesajul ardelenilor.

Lui Solomon Haliță i s-a alăturat și dr. Bordea medic. Iar noi 3 ca însoțitori și oameni de legătură între noua comisie și conducătorii ardelenilor pentru organizarea gărzilor naționale.

La plecarea noastră în Ardeal peste Măgura Calului spre Bistrița ni s-a pus la dispoziția celor amintiți mai sus 2 (două) automobile și o camionetă încărcată cu benzină, alimente, etc.

Când eram gata de plecare sosește și dr. Oanea Laurențiu avocat cu al doilea mesaj de la dr. Mihali, care credea că primul mesaj nu a putut ajunge la destinație. Dr. Oanea a predat mesajul primului-ministru și, imediat, s-a atașat nouă, care eram gata să plecăm în Ardeal.

Bătrânul Solomon Haliță a primit misiunea, apoi un pașaport francez și unul englez, cu care putea să străbată în Ardeal, precum și bani pentru a pune în mișcare lumea românească pregătind adunarea generală de la Alba Iulia și punerea în congruență a celor 4 factori principali din Ardeal, Sibiu, Dej și Arad.

În 22 noiembrie 1918 misionarii de mai sus au ajuns înainte de masă în Bistrița, în cursul venirii, un post de jandarmi de pe Măgura Calului din Tihuța a pușcat după automobil, dar nu s-a înregistrat nici o stricăciune. Ajunși în Bistrița s-au oprit înaintarea cazarmii, unde era sediul voluntarilor români, precum și biroul acestora.

Fiind înștiințat am ieșit în întâmpinarea unchiului S. Haliță, spunând că aici noi românii suntem stăpâni absoluți. Suindu-mă în automobilul unchiului i-am dus la mine acasă. Ajunși acasă după ce au fost toți ospătați, la cererea unchiului au adus pe dr. Tripon cu care s-a sfătuit împreună. După masă au plecat cu toții la Dej. În Beclean, o patrulă ungurească a pușcat după ei, dar nu s-a întâmplat nici un incident. La Dej au conferit cu dr. Mihali și dr. Vaida Voievod, de-acolo au plecat la Gherla, unde s-au sfătuit cu episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, care trebuia să citească la 1 decembrie 1918 (în Alba Iulia) declarația unirii Ardealului cu România.

La Cluj s-au întreținut cu dr. Hațiegan Em. și cu dr. Iulian Pop, primarul orașului. Din Cluj au plecat la Blaj, unde s-a întâlnit cu dr. Iuliu Maniu și apoi au plecat la Arad, la dr. Vasile Goldiș, pretutindenii punând la cale marea adunare ce trebuia să se țină în Alba Iulia la 1 decembrie 1918.

Din Bistrița au plecat 37 persoane dr. Onișor cu soția și dr. Gherman cu soția, dr. Tripon, dr. Pahone, dr. Ion Lazăr, preot Ion Petringel, Emil Chifa, maiorul Ion Cotuțiu, prof. Andrei Buzdug, preot Higa din Arcalia și alții, a căror nume ne scapă din vedere. În gara Beclean s-au întâlnit cu generalul Leonte, col. Ioan, dr. Boer, avocatul Ioanidi, Eugen Goga, preotul Halipa, dr. Deleu, Vasile Osvadă, George Crișan și, din Beiuș, dr. Petre Meteș, etc. Aceștia veneau cu trenul de la Rodna, toți îmbrăcați în haine țărănești bucovinene și cu cușme lungi trase până la ochi să nu fie recunoscuți. În Alba Iulia au sosit 21 de trenuri speciale aducând c[ir]ca 100.000 de oameni din toate părțile Ardealului. Au luat parte și socialiștii Flueraș, Jumanca. Aceștia, la gară, au găsit într-un vagon pe Vasile Osvadă, pe dr. Victor Deleu, Eugen Goga, Pan Halipa, dr. Petre Meteș și încă doi, toți îmbrăcați în haine țărănești bucovinene și cu cușme lungi. Trenul a fost condus de Ghiță Crișan. În mers, la Războieni, trenul a fost atacat de un detașament de unguri și secuți, vrând să-l oprească, dar nu au reușit. Au pușcat trenul, când toți s-au așezat pe burtă pe podelele vagonului. Ajunși la Alba Iulia deja aveau un mort, stegarul Aron, din Abrud și 2 răniți. La întors, trenul din nou a fost atacat în Vințul de Sus și Războieni. Aceste date mi le relatează doamna, soția dr.-lui Onișor și d-na lui dr. Gherman.

#### *Intrarea armatei române în Ardeal*

În 6 decembrie 1918 a venit pe jos dinspre Sărățel primul batalion român condus de maiorul Coroamă, spărgătorul de fronturi. O mare mulțime de români bistrițeni i-au așteptat cu multă bucurie la vama din jos de oraș, unde comandantul a fost primit cu pâine și sare de către primarul orașului C. Sanchen, protopopul ortodox Grigore Pletos și protopopul român unit Vaida Dionisiu, iar garda națională aliniată, în frunte cu maiorul Anton, a dat onorul.

Batalionul a fost condus până în piața mică dinaintea bisericii greco-catolice, pe tot traseul au fost aclamați cu frenezie de poporul român. Aici, în piață, s-a întins hora unirii, unde soldații și civilii, domni, doamne, țărani și țărance au făcut un cerc mare plin de veselie și strigături. La un moment dat iese din biserică protopopul Vaida însoțit de preotul Petrinjel, amândoi în odăjii și au stropit mulțimea cu apă sfințită, cu agheazmă, sfințind și cu aceasta unirea tuturor românilor. Eu eram la cazarmă, unde de timpuriu am lăsat să se taie 4 boi și acum se pregătea masa pentru batalionul care trebuia să sosească în curtea cazarmii. După intrarea în cazarmă, ordinul era dat, ca să se desculțe de opinci și să-și îmbrace apoi bocancii, după care s-au spălat și fiecare a primit câte o gamelă<sup>1</sup> plină cu carne și au mai primit câte 3 de[ka]gr[ame]<sup>1</sup> vin bun.

\* Din acest incident și-a primit numele de gara de la Războieni (n. a.).

## MEMORII DIN 1918

Primind și alte efecte militare, soldații erau încântați de atâta atenție mulțumiți și bine hrăniți din nou pâlcuri, pâlcuri, s-au prins în horă și câtu-i curtea de mare era un lanț de jucăuși, care strigau și hăuleau cât îi țineau gura.

Încă de dimineață s-au eliberat toți voluntarii străini, care s-au dus fiecare în comunele lor, iar celor din Bistrița li s-a dat voie să doarmă pe la casele lor.

Începând cu ziua de astăzi rolul gărzii naționale s-a redus simțitor, menținând în serviciu numai o parte din ei, atât ofițeri, subofițeri și soldați până în 31 ianuarie 1919. Mulți ofițeri și soldați au intrat în regimentele 84 și 100 ce s-au înființat mai târziu, plecând cu elan contra ungarilor.

În zilele de 7-9 decembrie 1918, maiorul Coroamă a fost idolul românilor bistrițeni, fiecare familie îl invitase la masă, așa că și la noi a luat masa în ziua de 8 decembrie. În 9 decembrie 1918 a intrat în Bistrița și Brigada 4 Roman de sub conducerea colonelului Constantin Ioan. Iar batalionul Coroamă spărgătorul de fronturi s-a deplasat în nord-vest, unde ungurii opuneau rezistență, atacând gărzile naționale și așteptau la toate gările armata română. Populația maghiară dădea tot sprijinul armatei ungurești. Dar armata română nu debarca la gări, unde știau că sunt așteptați de unguri, ci conduși de intelectualii români localnici, debarcau cu câțiva k[ilo]m[etrii] mai înainte și mergând pe jos, apucau pe la spate detașamentele postate la gări, îi dezarmau și-i făceau prizonieri.

Așa a fost cazul de la Jibou, unde armata română era condusă de avocatul dr. Hetco, care a debarcat la 2 k[ilo]m[etrii] înainte de gară și așa a surprins pe unguri care îi așteptau gata să pună mâna pe ea la coborârea din vagoane. Armata română a început să se reorganizeze, întregindu-se și cu elemente românești din Ardeal. Trupele române puse sub comanda generalului Moșoiu au intrat în Ardeal atât din sud, cât și din est, ocupând linia Mureșului, la ordinul generalului francez care era în Belgrad. Între timp s-a ordonat mobilizarea ardelenilor, formând Corpul 6 de armată la Sibiu, sub conducerea generalului ardelean Boeriu.

Prin iulie 1919, armata română condusă de generalul Moșoiu a trecut linia Mureșului, ocupând Oradea, iar de aici s-a trecut la atacarea armatei ungurești, culminând prin intrarea armatei române în Budapesta.

Aceste ultime date sunt sumare, fiind descrise de persoane istorice competente.

Cluj, 31 iulie 1959,

Delavăreanu<sup>2</sup>

ANBN, *Colecția Ghițan Teodor*, d. 3, f. 1-76.

**GAZETA BISTRITĂ**

„Sărman Ardeal, tu cel mai răsărit, dar și cel mai nenorocit, născut orfan pe lume, tu mai aștepti încă – dar tu stii răbda și suferi, o mie de ani asta ti-a fost soarta – tu cel dintâi orfan și cel mai de pe urmă, se apropie și ziua mântuirii tale.

Șterge-ti lacrimile, mama și-a adunat orfanii, numai pe tine încă nu te-a putut îmbrățișa. Dar acum tot sufletul, inima toată, tot gândul îi e numai la tine. Ziua îmbrățișării calde a mamei e aproape. Ce dulce va fi această îmbrățișare în deosebi pentru tine, sărman orfan, tu n-ai cunoscut încă îmbrățișarea de mamă. ceilalți orfani au cunoscut-o – din brațele mamei au fost smulși. Tu te-ai trezit orfan pe lume.

Acum vei avea și tu mamă. Te așteaptă cu brațele deschise, acuși vei zbura la sânul ei.

Ștergeți lacrimile, ziua îmbrățișării e aici!”

De zilele mari a serbării Unirii tuturor Românilor – fragment preluat din „Glasul Vremei”, Bistrița, nr. 2, 24 decembrie 1918.

**ANUL 1918**  
ÎN JUDEȚUL BISTRITĂ-NĂSĂUD

**ANUL 1918**  
ÎN JUDEȚUL BISTRITĂ-NĂSĂUD

Contribuții documentare

ROMÂNIA  
1918-2018 | SARĂTORIUN ÎMPREUNĂ

MEGA

<sup>1</sup> Gamelă=vas metalic adânc în care soldații aflați în campanie își primesc porția de mâncare.

<sup>1</sup> 300 ml.

<sup>2</sup> Pseudonimul pentru Pavel Tofan.

## Națiunea se mișcă altfel când e an centenar

ANAMARIA MIHĂILĂ



Toată națiunea se mișcă altfel când e an centenar. Fiecare român, din cotloanele cele mai ascunse ale țării, știe să fie patriot de 1 Decembrie prin parade cu fast și invitați de renume la sărbătoarea națională. În toată această încercare de reconstrucție identitară, Sângeorzul a reușit să nu vorbească la persoana a III-a, ci să își selecteze un discurs subiectiv. Fără vorbe prea mari, în orașul-stațiune nu s-a celebrat românismul, ci o Românie de calitate, reprezentată de oamenii ei. Florin Hodoroga, directorul Centrului pentru Cultură „Justin Sohorca”, a inițiat împreună cu o echipă de lucru un eveniment aparte, dedicat centenarului. Încă de la început, ceea ce era programat să se întâmple la Sângeorz părea să susțină că, de fapt, românismul, românitatea, identitatea națională și toate problemele din zona semantică specifică țin de intimitate și de o oarecare definiție a noastră în lume.

De aici au început primele discuții în cadrul spectacolului-eveniment de la Sângeorz-Băi. În deschidere, primarul Traian Ogăgău, urmat de Protopopul Greco-Catolic, Jarda Nicolae, și Preotul Ortodox, Paul Gavriiloaie, au ținut să precizeze însemnătatea zilei în istoria națională și au asociat construcția identitară cu principiile individuale și cu moralitatea. După cuvântul introductiv al fostului director al Centrului pentru Cultură Bistrița-Năsăud, Nicolae Gălățean, teologul, publicistul și de ce nu, istoricul Alexandru Dărăban a prezentat câteva date semnificative despre contribuția sângeorzenilor la Marea Unire din 1918. Dar, cum am precizat chiar de la început, organizatorii au ținut ca sărbătoarea națională să fie, mai degrabă, una care să marcheze elitele unei societăți, ceea ce a făcut ca în cadrul evenimentului să fie premiați 20 de sângeorzeni cu recunoaștere națională și internațională din domeniul artelor, a literaturii, a culturii.

Premiera a fost urmată de un spectacol folcloric aparte, în care Ansamblul „Păunița” a împărțit scena cu reprezentanții Ansamblului din Nisporeni, Republica Moldova, într-un gest simbolic de unire prin grai, cântec și port. Momentele cele mai emoționante ale serii le-au asigurat veteranii Ansamblului „Păunița” care, alături de orchestra condusă de Dani Poleac, au repus în scenă jocuri tradiționale, vechi, ce poartă semnătura Sângeorzului de altădată. Maria Titiana Sidor, Elisabeta Guzu, Anamaria Mihăilă, Livia Mihăilă și Alin Fodorca au reușit să reprezinte fiecare o altă zonă folclorică față de cea de proveniență, reconfigurând harta României prin cântec și joc tradițional. Spectacolul s-a încheiat cu un recital de cântece și colinde arhaice din Maramureș, susținut de artiștii Florentina și Petre Giurgi.

Fără îndoială, sărbătoarea națională înseamnă mai mult decât fast și spectacol. Dar pentru o comunitate încă mărunță, care uită deseori de unde pleacă și încotro se îndreaptă, acestea sunt *remaind*-urile tradiționale, momentele noastre de aducere-aminte.

# Diplome de recunoștință

acordate de Primăria, Consiliul Local și Centrul Cultural „Justin Sohorca” din Sângeorz-Băi

FLORIN HODOROGA

În cadrul festivităților prilejuite cu ocazia sărbătoririi Centenarului, ca însemn de prețuire pentru remarcabilele realizări profesionale și promovarea valorilor spirituale ale poporului român, au fost decernate *Diplome de excelență*, în număr de 20, după cum urmează:

1. **MAXIM DUMITRAȘ** – artist plastic;
2. **IOANA NICOLAIE** – scriitor;
3. **MARIN MĂLAICU-HONDRARI** – scriitor;
4. **DAN COMAN** – scriitor;
5. **Dr. IONICĂ POP** – conf. univ. Academia de Muzică „Gh. Dima” Cluj-Napoca;
6. **Dr. MIHAELA URSA** – conf. univ. Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
7. **Dr. IOAN PETRI** – conf. univ. FSEGA, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
8. **Dr. GHEORGHE BALINT** – prof. univ. Facultatea de Sport, Universitatea „Vasile Alecsandri” Bacău;
9. **GAVRIL PELE BALINT** – câștigător al Cupei Campionilor Europeni cu echipa Steaua București, medaliat cu bronz la Campionatul mondial de fotbal juniori, component al echipei naționale de fotbal a României;
10. **Dr. ANA MARIA VOICHIȚA GAVRILĂ**;
11. **Dr. ALEXANDRU RAUL POP** – asist. univ. USAMV Cluj-Napoca;
12. **Dr. FLORIN DUMITRU BUIA** – medic specialist chirurg, Spitalul Militar Cluj-Napoca;
13. **ALEXANDRU DĂRĂBAN** – teolog, scriitor, publicist;
14. **ALIN BOZBICIU** – artist plastic;
15. **ALEXANDRU SIMINIC** – artist plastic;
16. **Dr. CARMEN LILIANA GHERGHEL** – conf. univ. Academia Națională de Educație Fizică și Sport;
17. **MONICA HALASZI** – profesor;
18. **MAXIM CÂRCU** – profesor;
19. **ROLAND SZEKELY** – profesor;
20. **Dr. ALEXANDRA FEȘTILĂ** - asistent universitar Departamentul de Management - MAPP - Cercetare privind crearea de valoare în sectorul alimentar, Aarhus Danemarca.

## Din cuvintele rostite de unii dintre cei premiați, prezenți la festivitate

FLORIN HODOROGA

### Conf. univ. dr. Ionică Pop

*Îmi face o mare onoare, neașteptată, mai ales că am fost anunțat, relativ, recent.*

*Am să vă spun doar o povestioară scurtă care se adresează nu numai universitarilor, ci cred că, în general, tuturor oamenilor care mai doresc să mai învețe ceva.*

*La un maestru budist s-a dus un mare profesor universitar în dorința de a învăța cum să fii un budist zen. Și budistul l-a invitat la un ceai și i-a turnat și s-a umplut ceașca și tot timpul budistul tot turna într-una până ce renumitul profesor nu s-a mai putut abține:*

*- Dar, tu, nu vezi că-i plină, nu mai turna!*

*Și învățatul i-a spus:*

*- Dragul meu, cum vrei ca să te mai învăț ceva dacă nu ești în stare nici măcar să-ți golești ceașca.*

*Vă mulțumesc!*

### Conf. univ. dr. Ioan Petri

*Omul călătorește în spațiu, dezvoltă zgârie-nori, dezvoltă orașe inteligente, vrea să creeze viața, vrea să le stăpânească pe toate. Însă, omul, nicidecum nu reușește să călătorească în cel mai îndemână loc al ființei sale. Omul nu reușește să intre în sufletul său. Și, nereușind să intre în sufletul său, el nu reușește să fie sincer și să-i înțeleagă pe alții. De veți citi cu atenție strigătul celor de la Marea Unire care doreau unire în cuget și în simțiri, veți înțelege cu adevărat greutatea acestui moment.*

*Din cărțile Sfântului Isaac Sirul știm că simțirea și cugetul sunt doar proprietăți fundamentale ale părții cugetătoare ale sufletului omului. Alături de puterile voitoare și puterile poftitoare. Așadar, înaintașii noștri aveau conștiința sufletului ce-l poartă. Și, cu adevărat, din suflet voiau să se unească.*

*Și vă întreb: avem, noi, conștiința asta după 100 de ani de la Marea Unire? Știm, noi, cu adevărat cine suntem?*

*Știu că se fac proiecte pentru dezvoltarea comunității, se fac strategii pentru ordine, curățenie și disciplină, dar ce facem cu murdăria și dezordinea din sufletele noastre? Cine le așează pe acestea la locul lor?*

*Acum, la 100 de ani de la Marea Unire, vă invit pe toți să ne cercetăm și să vedem dacă încă o dată putem să fim sinceri cu adevărat și să ne uităm unii în ochii celorlalți și să spunem:*

*La mulți ani, România!*

## FLORIN HODOROGA

## Alin Bozbiciu – artist plastic

*În primul rând vreau să mulțumesc d-lui primar și domnului director pentru invitația de a fi prezent în seara asta aici, într-o zi așa deosebită, 1 Decembrie.*

*Pe această cale vreau să-i mulțumesc artistului Maxim Dumitraș și maestrului Cornel Brudașcu, un mare pictor al României. Și, bineînțeles, profesorilor și părinților mei.*

## Alexandru Dărăban – teolog și publicist

*Vreau să vă zic o spusă de-a lui Nicolae Steinhardt, devenit apoi monahul Nicolae de la Rohia, călugărit în închisorile comuniste de părintele Mina Dobzeu.*

*Stătea de vorbă părintele cu o țarancă din Maramureș. Și a întrebat-o:*

*- Cum trăiești, maică dragă?*

*- Apoi, dragă domn părinte, cu ce ni se dă, cu ce furăm, cu ce pică, ne descurcăm...*

*Tare aș fi vrut să nu fi avut dreptate părintele Nicolae de la Rohia.*

*Generația de la 1918 ar fi dorit ca înțelepciunea să nu devină șmecherie și hărnicia să nu devină descurcăreală. Din păcate, asta-i adevărul zilelor noastre.*

*Mulțumesc, cu această ocazie, părinților mei, soției mele, învățătorilor mei, profesorilor mei de la Școala Gimnazială și Liceul „Solomon Haliță”.*

*Doamne ajută tuturor!*

## Monica Halaszi - profesor

*Bună seara. N-am mai urcat pe scena asta de când eram elevă și prezentam spectacole, iar acum, poate tocmai de aceea, mă simt foarte emoționată.*

*Vreau să încep prin a vă spune că în viață am întâlnit foarte mulți oameni și știți că, de câte ori faci cunoștință cu cineva, te întreabă de unde ești și eu le spuneam întotdeauna că locuiesc în Bistrița, dar sunt din Sângeorz-Băi. Și când le spuneam asta, întrebau: „A, de acolo de unde este X, sau „de acolo de unde este Y” și completeau cu numele celor pe care i-ați pomenit înainte și i-ați chemat aici pe scenă. Le răspundeam „Da, de acolo” și ei întrebau „Dar ce faceți acolo, dom’le, ce aveți acolo?”, iar eu le spuneam exact cum a spus domnul primar: „borcut”. Și atunci se uitau așa mirați la mine, neînțelegând despre ce este vorba și le explicam că „borcut” înseamnă apă minerală și că apa asta minerală are valențe curative, dar că îți dă și mintoșenie, iar mintoșenia se transmite.*

*Ascultând în seara asta ceea ce s-a spus de pe scenă mi-am dat seama că povestea cu „borcutul” nu e chiar o gluma, că „borcutul” a atras de-a lungul timpului foarte mulți oameni care veneau aici la tratament (iar domnul Gălățan a pomenit în alocuțiunea dumnealui cât era de recunoscută stațiunea acum o sută de ani) și că poate contactul nostru cu oamenii aceștia veneau aici (știți că vorbind despre ei spuneam că vin „domnii”), poate că acest contact cu „domnii” pe care îi studiam și îi admiram în tăcere, ne-a făcut să ne ambiționăm și să ne depășim condiția. Eu asta cred. Și mai cred că Sângeorzul a avut parte de-a lungul timpului de foarte mulți profesori buni – și aici mă refer la educatori, învățători, bibliotecari, care ne-au făcut să ne deschidem sufletul spre lume, au deschis larg ferestrele din interiorul nostru. Și credeți-mă, îmi amintesc de doamna educatoare Eleonora, de doamna învățătoare Ioana Pop, de dirigenții mei – domnii profesori Ion Crăciun și Ioan*

## FLORIN HODOROGA

*Chiorean, de doamna Măgurean, care era la bibliotecă și-mi arăta ce cărți pot citi la vârsta aceea, și îmi amintesc de profesorii mei de limba și literatura română, din liceu, cei care mi-au marcat devenirea, și îmi permit să le spun numele acum, deși amândoi sunt undeva acolo, sus, și ne privesc: domnul Traian Ciociu și domnul Doru Pruteanu.*

*Privindu-vă, îmi dau seama că trebuie să spun un mulțumesc mare tuturor profesorilor mei și tuturor colegilor mei de generație și tuturor oamenilor care ne-au influențat, poate fără să-și dea seama, viața și ne-au făcut să fim ceea ce suntem azi.*

*Vă mulțumesc și plecâciune tuturor.*



## Repertoriu bibliografic al revistei *Pisanii Sângeorzene*

- 2017 -

1. *Adresa Congregațiunii Districtului Năsăud din 25 septembrie 1862*, nr. 6(58), pp. 11-12.
2. *Adresa de leialitate a Districtului Năsăud*, nr. 4(56), pp. 18-19.
3. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Încă ceva despre botanică*, nr. 1(53), pp. 37-39.
4. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Încă ceva despre botanică*, nr. 2(54), pp. 31-35.
5. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Graz – 6 mai*, nr. 3(55), pp. 9-10.
6. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din instituttele noastre de învățământ*, nr. 3(55), pp. 40-43.
7. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din instituttele noastre de învățământ*, nr. 4(56), pp. 37-43.
8. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din instituttele noastre de învățământ*, nr. 5(57), pp. 35-40.
9. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din instituttele noastre de învățământ*, nr. 6(58), pp. 45-48.
10. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Onoratului comitet al Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român în Sibiu*, nr. 7(59), pp. 29-30.
11. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din instituttele noastre de învățământ*, nr. 7(59), pp. 41-44.
12. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Unele idei despre necesitatea de reforme privitoare la instrucțiunea științelor naturale din instituttele noastre de învățământ*, nr. 8(60), pp. 25-29.
13. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Curajul – ca element al educației*, nr. 9(61), pp. 43-45.
14. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Curajul – ca element al educației*, nr. 10(62), pp. 39-41.
15. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Curajul – ca element al educației*, nr. 11(63), pp. 37-38.
16. *A treia sărbătoare anuală a deschiderii Gimnaziului „Franciscu Iosefinu” în Năsăud*, nr. 1(53), pp. 14-16.
17. BARIȚIU, OCTAVIU, *Năsăud – 14 august 1866*, nr. 11(63), pp. 9-11.
18. BAȘOTĂ, VASILE, *Valea Rocnei în Transilvania – Schițe de călătorie*, nr. 3(55), pp. 13-16.
19. BAȘOTĂ, VASILE, *Valea Rocnei în Transilvania – Schițe de călătorie*, nr. 4(56), pp. 26-29.
20. BAȘOTĂ, VASILE, *Valea Rocnei în Transilvania – Schițe de călătorie*, nr. 5(57), pp. 20-26.
21. BUZDUG, BASILIU, *Năsăud – 16 decembrie 1866*, nr. 10(62), pp. 13-18.



22. CÂMPAN, TEODOR, *Ornamentica arhitecturală populară în zona folclorică Sângeorz-Băi*, nr. 8(60), pp. 40-46.
23. CIUNTEREI IOSIF, *Pe coclaurile Sângeorzului*, nr. 1(53), pp. 45-54.
24. *Corespondență – Sângeorgiu, 20 ianuarie 1880*, nr. 7(59), pp. 31-34.
25. CRĂCIUN, ICU, *Ileana Antonu (1890-1971)*, nr. 7(59), pp. 9-10.
26. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Plugușor comunist în ziarul „Ecoul”*, nr. 1(53), pp. 57-58.
27. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Document*, nr. 1(53), pp. 59-62.
28. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Recenzie*, nr. 2(54), pp. 42-43.
29. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *O culegere de versuri ale unor tineri poeți din Bistrița-Năsăud închinată partidului*, nr. 3(55), pp. 55-58.
30. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Pervertirea cântecului popular în ziarul comunist „Ecoul”*, nr. 6(58), pp. 55-60.
31. *Declarația a 273 alegători din comunele Districtului Năsăud*, nr. 4(56), p. 22.
32. *De pe lângă Someșul Mare – în martie 1866*, nr. 7(59), p. 24.
33. *De pe Valea Rognei (Transilvania) – octombrie 1868*, nr. 11(63), pp. 13-14.-
34. *Din Districtul Năsăudului*, nr. 7(59), pp. 25-28.
35. *Din istoricul școlilor din Districtul Năsăudului*, nr. 5(57), pp. 17-18.
36. *Din trecutul stațiunii Sângeorz-Băi*, nr. 1(53), pp. 25-30.
37. *Documente – Către Mult Onoratul protopopiat ortodox român Năsăud*, nr. 3(55), pp. 52-54.
- DOLOGA, DORIN, *Unirea Moldovei cu Țara Românească*, nr. 1(53), pp. 11-13.
38. DOLOGA, DORIN, *Încercarea lui Iacob Berci din Sângeorz-Băi de a trece în România în anul 1869*, nr. 1(53), pp. 20-24.
40. DOLOGA, DORIN, *Parohiile și preoții greco-catolici din Bistrița și din Valea Rodnei în anul 1768*, nr. 2(54), pp. 11-14.
39. DOLOGA, DORIN, *Încercarea de construire a unei uzine hidroelectrice la Sângeorz-Băi în anul 1921*, nr. 2(54), pp. 24-28.
40. DOLOGA, DORIN, *Învățătorii și cantorii din Vicariatul Rodnei în anul 1863*, nr. 3(55), pp. 22-23.
41. DOLOGA, DORIN, *Târgul din Sângeorz-Băi*, nr. 3(55), p. 27.
42. DOLOGA, DORIN, *Descrierea munților Pântecele și Mirașa din anul 1851*, nr. 4(56), pp. 30-32.
43. DOLOGA, DORIN, *Cucerirea independenței de stat a României*, nr. 5(57), pp. 27-29.
44. DOLOGA, DORIN, *Personalități năsăudene după Primul Război Mondial. Petiția unor năsăudeni împotriva vicarului Alexandru Haliță*, nr. 5(57), pp. 30-32
45. DOLOGA, DORIN, *Garda națională din Sângeorz-Băi*, nr. 6(58), pp. 34-35.
46. DOLOGA, DORIN, *Intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial*, nr. 6(58), pp. 41-43.
47. DOLOGA, DORIN, *Petiția învățătorului Sabin Sohorca împotriva preotului Aurel Chintăuan*, nr. 7(59), pp.35-36.
48. DOLOGA, DORIN, *Localitatea Sângeorz-Băi în anii 1924-1925*, nr. 8(60), pp. 21-22.
49. DOLOGA, DORIN, *Aspecte privind pompierii din Sângeorz-Băi*, nr. 9(61), pp. 36-39.
50. DOLOGA, DORIN, *Statutele Societății „Hebe”*, nr. 10(62), pp. 30-36.
51. DOLOGA, DORIN, *Descrierea hotarului comunei Maieru*, nr. 11(63), pp. 15-23.
52. DOLOGA, DORIN, *Sângeorz-Băi și Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, nr.12(64), pp. 17-19.
53. DOMIDE, MIHAI, *Reuniunea „Mariana”. Filiala a II-a a Sângeorgiului...*, nr. 4(56), pp. 23-25.

54. *Examenul de iarnă de la școala primară din Sângeorz*, nr. 3(55), pp. 24-26.
55. *Excellentia – Alin Bozbiciu*, nr. 10(62), pp. 6-10.
56. *Graz – 5 mai 1870*, nr. 6(58), pp. 15-19.
57. GROZA, MIHAI OCTAVIAN, *Recenzie*, nr. 1(53), p. 34.
58. GROZA, MIHAI OCTAVIAN, *Recenzie*, nr. 2(54), pp. 18-20.
59. GROZA, MIHAI OCTAVIAN, *Recenzie*, nr. 5(57), pp. 56-58.
60. HALASZI, MONICA, *Despre oamenii care lasă urme în noi. Doru Pruteanu*, nr. 6(58), pp. 7-8.
61. *Instalarea ca preot cooperator a lui Silviu Sohorca în Sângeorgiu*, nr. 2(54), pp. 15-17.
62. *Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania*, nr. 8(60), pp. 13-15.
63. *Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania*, nr. 9(61), pp. 24-28.
64. *Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania*, nr. 10(62), pp. 19-23.
65. *Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania*, nr. 11(63), pp. 24-26.
66. JARDA, IOAN, *Îndrumări la propunerea limbii în școala populară*, nr. 1(53), pp. 40-42.
67. JARDA, IOAN, *Îndrumări la propunerea limbii în școala populară*, nr. 2(54), pp. 36-39.
68. JARDA, IOAN, *Îndrumări la propunerea limbii în școala populară*, nr. 3(55), pp. 44-46.
69. JARDA, IOAN, *Îndrumări la propunerea limbii în școala populară*, nr. 4(56), pp. 44-47.
70. JARDA, IOAN, *Raportul comitetului despre activitatea reuniunii „Mariana” în adunarea generală din 4 iunie 1879, ținută la Sângeorgiu*, nr. 6(58), pp. 20-24.
71. *La cronica balului din Prundu-Bârgăului în 14 februarie 1869*, nr. 3(55), p. 19.
72. MARTI ANAMARIA, *Lirica neocazională de pe Valea Ilvelor*, nr. 7(59), pp. 57-64.
73. MĂRCUȘ, LUCIA, *Cămașa femeiască din Sângeorz-Băi (județul Bistrița-Năsăud)*, nr. 4(56), pp. 51-63.
74. MIHĂILĂ, ANAMARIA, *Constructe identitare – O analiză a identității naționale și culturale în „România literară” din 1989 și 1990*, nr. 2(54), pp. 47-58.
75. MIHĂILĂ, ANAMARIA, *Despre trăirea autentică și patriotismul de paradă*, nr. 12(64), pp. 10-11.
76. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Contribuția Angelei Pletosu la ridicarea primei biserici ortodoxe române din Bistrița*, pp. 30-33.
77. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Mediatizarea aniversării statutului de octogenar de către protopopul Grigore Pletosu (1848-1934), în periodicele ardeleni*, nr. 2(54), pp. 21-23.
78. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Contribuția din anul 1933 a Societății Femeilor Ortodoxe la clădirea bisericii cu hramul „Sfinții Trei Ierarhi” din Bistrița*, nr. 3(55), pp. 34-37.
79. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Recenzie*, nr. 4(56), pp. 33-34.
80. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Recenzie*, nr. 7(59), pp. 37-38.
81. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Părintele protopop Grigore Pletosu (1848-1934) – requiem biografic*, nr. 6(58), pp. 36-40.
82. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Între tinerețe și comunism –*

- interviu cu teologul Alexandru Dărăban*, nr. 8(60), pp. 48-58.
83. *Năsăud în februarie 1866*, nr. 3(55), pp. 17-18.
  84. *Năsăud în august 1866*, nr. 6(58), p. 13.
  85. *Năsăud în august 1872*, nr. 6(58), p. 14.
  86. *Năsăud – 21 septembrie 1865*, nr. 7(59), p. 23.
  87. *Năsăud – în 22 Fauru 1868*, nr. 11(63), p. 12.
  88. OANEA, DR. LAURENȚIU, *Patria, Tronul și Partidul Liberal*, nr. 12(64), p. 9.
  89. PAVELEA, LEON, *Năsăud – în octombrie 1866*, nr. 9(61), pp. 9-10.
  90. PĂDUREANU, DR. CORNELIU, *Laurențiu Oanea, secretar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia*, nr. 12(64), pp. 12-16.
  91. *Petițiunea foștilor grăniceri români nr. 17 dată Maiestății sale prin deputațiunea împuterită în audiență din 13 decembrie 1860 (I)*, nr. 4(56), pp. 9-14.
  92. *Petițiunea foștilor grăniceri români nr. 17 dată Maiestății sale prin deputațiunea împuterită în audiență din 13 decembrie 1860 (I)*, nr. 5(57), pp. 9-14.
  93. PETRI, CĂTĂLIN, *Actualitate – Epopeea învinșilor*, nr. 10(62), pp. 61-62.
  94. POP, MAXIM, *Năsăud – În Fauru 1866*, nr. 2(54), pp. 9-10.
  95. POP, MAXIM, *Năsăud, finea lui iunie 1866*, nr. 4(56), pp. 15-17.
  96. POP, MAXIM, *Monumentul „Marianu”*, nr. 8(60), pp. 11-12.
  97. POPA-ANDREI, MIRELA, *Primul Război Mondial reflectat în jurnale de front românești (1914-1916)*, nr. 6(58), pp. 25-33.
  98. REBREAN, VASILE, *Stărostitul (În părțile Năsăudului)*, nr. 5(57), pp. 51-55.
  99. SALVAN, DR. FLORIN, *Unirea Transilvaniei cu România*, nr. 12(64), pp. 22-31.  
SÂMBOAN, GRIGORE, *Am venit la mănăstire doar noi, cu Dumnezeu*, nr. 8(60), p. 8.
  100. SÂMBOAN, GRIGORE, *Prima scenă: genunchii bunicului meu – interviu cu Anamaria Marti*, nr. 9(61), pp. 56-60.
  101. SÂMBOAN, GRIGORE, *Priceasna: rugăciune cântată. Un mod de a comunica și cânta cu Dumnezeu în același timp – interviu cu Anamaria Mihăilă*, nr. 11(63), pp. 57-61.
  102. SÂNGEORZAN, EMIL, *Părerii asupra Așezămintelor Grănicerești Năsăudene*, nr. 8(60), pp. 16-20.
  103. SÂNGEORZAN, EMIL, *Părerii asupra Așezămintelor Grănicerești Năsăudene*, nr. 9(61), pp. 29-35.
  104. SÂNGEORZAN, EMIL, *Părerii asupra Așezămintelor Grănicerești Năsăudene*, nr. 10(62), pp. 24-29.
  105. SÂNGEORZAN, EMIL, *Părerii asupra Așezămintelor Grănicerești Năsăudene*, nr. 11(63), pp. 27-34.
  106. *San-Georgiu, pe Valea Rodnei 16 iulie 1872*, în nr.3(55), pp. 20-21.
  107. *Sân-Georgiu – 14 iulie 1866*, nr. 5(57), pp. 15-16.
  108. SCRIDON, OCTAVIAN, *În pragul noului an – constatări și sugestii*, nr. 1(53), pp. 7-8.
  109. SCRIDON, OCTAVIAN, *La mormântul ei – O floare*, nr. 3(55), pp. 47-49.
  110. SCURTU, ELISABETA, *Preotul Emanuel Călina din Sângeorz*, nr. 9(61), pp. 11-19.
  111. *Se rup pecețile Unirii cu Roma!*, nr. 3(55), pp. 31-35.
  111. SOHORCA, IUSTIN, *De ce nu înaintăm?*, nr. 12(64), pp. 62-63.
  112. STOICA S., *Izvoarele minerale ale comunei Sângeorgiul român, din cercul Rodna a comitatului Bistrița-Năsăud*, nr. 3(55), pp. 29-30.
  113. ȘOROBETEA, VARTOLOMEI, *O întâmpinare!*, nr. 9(61), pp. 20-23.
  114. TANCO, TEODOR, *Alexandru Haliță – contemporan al unirii*, nr. 12(64), pp. 20-21.

115. TANCO, TEODOR, *Numele lui Iustin Sohorca amenințat de uitare*, nr. 12(64), pp. 59-61.
116. URECHE, DR. LAZĂR, *Solomon Haliță – militant pentru înfăptuirea Marii Uniri*, nr. 12(64), pp. 32-38.
117. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 5(57), pp. 41-47.
118. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 6(58), pp. 49-52.
119. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 7(59), pp. 45-54.
120. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 8(60), pp. 30-38.
121. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 9(61), pp. 46-53.
122. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 10(62), pp. 42-60.
123. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 11(63), pp. 39-53.
124. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 12(64), pp. 41-55.
125. VAIDA, DAN LUCIAN, *Despre artista Ileana Antonu și donațiile făcute muzeului năsăudean*, nr. 7(59), pp. 11-20.
126. *Viena – În ziua de anul Nou*, nr. 1(53), pp. 17-19.

**- 2018 -**

1. *Alegerea de deputat de la Năsăud în 5 mai 1906*, nr. 5(69), pp. 21-25.
2. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Suspînul meu*, nr. 1(65), p. 2.
3. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *De la Băile Sângeorgiului năsăudean*, nr. 1(65), pp. 32-34.
4. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Graz, 14 octombrie 1872*, nr. 2(66), p. 11.
5. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Graz, ianuarie 1870*, nr. 3(67), pp. 10-11.
6. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Necrologul Doctorului Ioan M. Lazăr*, nr. 4(68), pp. 21-23.
7. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Graz, februarie 1870*, nr. 6(70), pp. 19-20.
8. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *De la Băile Sângeorgiului năsăudean*, nr. 6(70), pp. 21-23.
9. ALEXI, DR. ARTEMIU PUBLIU, *Graz, 14 octombrie 1872*, nr. 11(75), p. 32.
10. AL-GEORGE, ION, *De profundis*, nr. 1(65), p. 65.
11. AL-GEORGE, ION, *Seara*, nr. 2(66), p. 63.
12. AL-GEORGE, VASILE, *Melancolie*, nr. 2(66), p. 2.
13. *Arhiereul Iuliu*, nr. 9(73), p. 10.
14. BARIȚIU, GEORGE, *Despre Tănase Todoran*, nr. 11(75), pp. 33-34.
15. BICHIGEAN, GAVRIL, *Alexandru Haliță*, nr. 7(71), p. 15.
16. BICHIGEAN, VASILE, *Omagiu profesorului Al. Haliță trecut în pensie cu începere de la 1 septembrie 1928*, nr. 7(71), pp. 13-14.
17. BOZGAN, OVIDIU, *Final de biografie*, nr. 9(73), pp. 41-57.
18. CIUTA, DR. GEORGE, *Unirea suflătească a românilor prin credință. Unificarea confesiunilor religioase românești*, nr. 5(69), pp. 16-17.
19. COȘBUC, GEORGE, *La Paști*, nr. 4(68), p. 66.
20. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Scrisori din anii Primului Război Mondial*, nr. 2(66), pp. 27-32.
21. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Scrisori din anii Primului Război Mondial*, nr. 3(67), pp. 24-33.
22. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Personalități sângeorzene și Marea Unire – Iustin Sohorca (23 ianuarie 1881 – 19 februarie 1966)*, nr. 4(68), p. 9.
23. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *La cât mai multe „Seri bune!”*, nr. 4(68), p. 64.
24. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Scrisori din anii Primului Război Mondial*, nr. 5(69), pp. 46-48.

25. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Învățătorul sângeorzan Ioan Marcu și Marea Unire*, nr. 6(70), pp. 8-11.
26. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Scrisori din anii Primului Război Mondial*, nr. 6(70), pp. 12-14.
27. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Începuturile realismului socialist*, nr. 6(70), pp. 54-64.
28. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Scrisori din anii Primului Război Mondial*, nr. 7(71), pp. 23-26.
29. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Extrase din scrisori de pe câmpul de războiu*, nr. 7(71), p. 27.
30. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Autori proletcultiști din Bistrița-Năsăud în ziarul comunist „Lupta Ardealului”*, nr. 7(71), pp. 52-64.
31. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Octavian Utalea – un sângeorzan al Marii Uniri*, nr. 8(72), pp. 9-14.
32. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Centenarul în Sângeorz-Băi*, nr. 12(76), pp. 28-37.
33. DĂRĂBAN, ALEXANDRU, *Ieromonahul Ioachim Bâznog pe frontul Primului Război Mondial*, nr. 8(72), pp. 19-24.
34. *Discurs Iuliu Hossu pe Câmpul lui Horea din 1918*, nr. 9(73), p. 6.
35. *Documente referitoare la alegerea de deputați în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia la care a participat și Alexandru Haliță*, nr. 7(71), pp. 18-20.
36. DOLOGA, DORIN, *Unirea Moldovei cu Țara Românească*, nr. 1(65), pp. 46-47.
37. DOLOGA, DORIN, *Localitatea Sângeorz-Băi în anul 1955*, nr. 1(65), pp. 63-64.
38. DOLOGA, DORIN, *Aspecte economice ale localității Sângeorz-Băi*, nr. 2(66), pp. 38-40.
39. DOLOGA, DORIN, *Aspecte privind morile din localitatea Sângeorz-Băi până la naționalizare*, nr. 4(68), p. 64.
40. DOLOGA, DORIN, *Meșteșugurile și atelierele meșteșugărești de la Sângeorz-Băi în perioada 1946-1949*, nr. 5(69), pp. 50-52.
41. DOLOGA, DORIN, *Aspecte privind cărțile bisericești din parohia Sângeorz-Băi*, nr. 6(70), pp. 24-25.
42. DOLOGA, DORIN, *Personalități din Sângeorz-Băi: Alexandru Haliță*, nr. 7(71), pp. 16-17.
43. DOLOGA, DORIN, *Octavian Utalea, bursier al Fondurilor Grănicerești Năsăudene*, nr. 8(72), pp. 15-16.
44. DOLOGA, DORIN, *Personalități ale Unirii de la 1 Decembrie 1918: Episcopul greco-catolic Iuliu Hossu*, nr. 9(73), p. 23.
45. DOLOGA, DORIN, *Un secol de școală românească. Școala comunală din Sângeorz-Băi*, nr. 10(74), pp. 26-30.
46. DOLOGA, DORIN, *Aspecte privind structura proprietății terenurilor și modul de folosință al acestora pe teritoriul orașului Sângeorz-Băi în anul 1965*, nr. 3(67), pp. 42-44.
47. DOLOGA, DORIN, *Aspecte privind structura proprietății terenurilor și modul de folosință al acestora pe teritoriul orașului Sângeorz-Băi în anul 1967*, nr. 11(75), pp. 61-63.
48. DOLOGA, DORIN, *Sângeorz-Băi și Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, nr.12(76), pp. 25-27.
49. DOMIDE, ANTON, *Alba-Iulia*, nr. 11(75), pp. 13-14.
50. DOMIDE, ANTON, *Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1918*, nr. 12(76), pp. 8-9.
51. DOMIDE, EMIL, *Anuarul Liceului român grăniceresc din Năsăud – Anul școlar 1918/1919*, nr. 10(74), pp. 8-17.

52. DOMIDE, M., *Cununa*, nr. 2(66), pp. 59-62.
53. *Dr. Iuliu Hossu – Noul Episcop al diecezei de Gherla*, nr. 9(73), p. 6
54. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 2(66), pp. 33-37.
55. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 3(67), pp. 12-23.
56. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 4(68), pp. 36-45.
57. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 5(69), pp. 39-45.
58. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 6(70), pp. 32-36.
59. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 7(71), pp. 33-39.
60. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 8(72), pp. 25-31.
61. DRĂGANU, N., *Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)*, nr. 10(74), pp. 39-44.
62. *Epistola pastorală a Preasfinției Sale Dr. Iuliu Hossu*, nr. 9(73), pp. 11-19.
63. GERMAN (GHERMAN), T., *Alduitul cununii (La secere)*, nr. 5(69), pp. 55-57.
64. GHIȚAN, TEODOR, POP, DUMITRU, *Un vechi cântec năsăudean*, nr. 5(69), pp. 58-60.
65. HALIȚĂ, SOLOMON, *Scurtă biografie*, nr. 5(69), p. 8.
66. HODOROGA, FLORIN, *Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni de actul cultural. Vom avea, după 30 de ani, stagiune den teatru, concerte, lansări de carte*, nr. 4(68), pp. 60-63.
67. HODOROGA, FLORIN, *Diplome de recunoștință*, nr. 12(76), p. 52.
68. HODOROGA, FLORIN, *Din cuvintele rostite de unii dintre cei premiați, prezenți la festivitate*, nr. 12(76), pp. 53-55.
69. *Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania*, nr. 1(65), pp. 43-45.
70. *Iuliu Hossu, Vestitorul Marii Uniri*, nr. 9(73), pp. 63-64.
71. JARDA, PREOT NICOLAE, *Dragii mei sângeorzeni, rudenii și prieteni, m-am întors acasă!*, nr. 11(75), pp. 7-8.
72. LINUL, MACEDON, *1876-1926. Din trecutul activității cultural-naționale de o jumătate de veac a Asociației învățătorilor „Mariana”, conferință ținută în Bistrița, la 26 octombrie 1927, cu ocazia serbării jubileului de 50 de ani al acestei Asociații*, nr. 6(70), pp. 37-44.
73. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 1(65), pp. 35-42.
74. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 2(66), pp. 12-26.
75. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 3(67), pp. 34-41.
76. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 4(68), pp. 24-35.
77. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 5(69), pp. 26-38.
78. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr.

- 6(70), pp. 26-31.
79. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 7(71), pp.28-32.
  80. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 8(72), pp.32-40.
  81. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 10(74), pp. 45-51.
  82. LUNGU, OCTAVIAN, *Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud*, nr. 11(75), pp. 40-47.
  83. MANOLIU, SANDU, *Un om și o energie: Solomon Haliță*, nr. 11(75), pp. 15-30. *Memorii din 1918*, nr. 12(76), pp. 36-51.
  84. MERUȚIU, VASILE, *Județul Năsăud*, nr. 1(65), pp. 19-28.
  85. MIHĂILĂ, ANAMARIA, *Națiunea se mișcă altfel când e centenar*, nr. 12(76), p. 51.
  86. MITITEAN, VARVARA, *Rămas bun, domnule Ciociu*, nr. 11(75), pp. 9-10.
  87. MORARIU, PREOT MAXIM (IULIU-MARIUS), *Aspecte privitoare la nașterile din localitatea salva, județul Bistrița-Năsăud, în anul 1918*, nr. 11(75), pp. 35-39.
  88. *Năsăud, în august 1866*, nr. 6(70), p. 18.
  89. NEGOȘANU, PETRONELA, BOȘCA-MĂLIN, E., *De vorbă cu episcopul dr. Iuliu Hossu prezent la Marea Unire*, nr. 9(73), pp. 58-62.
  90. OANEA, DR. LAURENȚIU, *Unirea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918*, nr. 12(76), pp. 10-24.
  91. PĂIUȘ, LIVIU, *O valoroasă culegere de folclor someșan*, nr. 7(71), pp. 45-50.
  92. PETCU, ADRIAN NICOLAE, *Împuternicitul de culte – între conformism și asigurarea libertății religioase*, nr. 8(72), pp. 49-64.
  93. POP, MAXIM, *Năsăud – 9 septembrie 1866*, nr. 1(65), pp. 29-31.
  94. POP, MAXIM, *Năsăud – 9 decembrie 1866*, nr. 2(66), pp. 9-10.
  95. POP, MAXIM, *Să dedăm pe copii la ascultare*, nr. 4(68), pp. 18-20.
  96. POP, PETRE, *Ioan Marcu*, nr. 6(70), p. 65.
  97. POPA ANDREI, MIRELA, *Haliță Alexandru (1862-1934) – profesor, vicar foraneu*, nr. 7(71), pp. 10-12.
  98. POPA ANDREI, MIRELA, *Școală, biserică și societate în ținutul Năsăudului – repere istoriografice și teoretice*, nr. 10(74), pp. 19-25.
  99. PRECUP, DR. EMIL, *Păstoritul în Munții Rodnei*, nr. 6(70), pp. 46-52.
  100. PRECUP, DR. EMIL, *Păstoritul în Munții Rodnei*, nr. 7(71), pp. 41-44.
  101. PRECUP, DR. EMIL, *Păstoritul în Munții Rodnei*, nr. 8(72), pp. 43-47.
  102. PRECUP, DR. EMIL, *Păstoritul în Munții Rodnei*, nr. 11(75), pp. 48-55.
  103. *Repertoriu bibliografic*, nr. 12(76), pp. 56-63.
  104. RUS, PREOT VASILE, *Din dragoste pentru sângeorzeni scris-am această carte!*, nr. 4(68), pp. 15-16.
  105. RUS, VIOREL, *Revoluția din Ungaria. Schimbarea visului american și sfârșitul rezistenței politice organizate în județul Bistrița-Năsăud*, nr. 11(75), pp. 57-60.
  106. SALCĂ, HORIA, SALVAN, DR. FLORIN, *Dr. Laurențiu Oanea și unitatea Banatului*, nr. 4(68), pp. 10-14.
  107. SALCĂ, HORIA, SALVAN, DR. FLORIN, *Documentul XLVIII, Documentul LVII*, nr. 5(69), pp. 14-15.
  108. SALCĂ, HORIA, SALVAN, DR. FLORIN, *Documentul XLVIII*, nr. 6(70), pp. 15-16.
  109. SITĂRIȚI, VLAD MAXIM, *Dragoste adevărată sau simplă socializare*, nr. 5(69), p. 18.
  110. SOHORCA, IUSTIN, *Corespondență de pe front aparținând învățătorului Iustin*

- Sohorca*, nr. 1(65), pp. 9-18.
111. SOHORCA, IUSTIN, *Crucea și cartea*, nr. 1(65), p. 66.
112. SOHORCA, IUSTIN, *Document – Comandamentului Gărzii Naționale Române din Năsăud*, nr. 4(68), p. 2.
113. SOICA, SERGIU, *Episcopul Iuliu Hossu în dosarele Securității*, nr. 9(73), pp. 24-40.
114. *Stațiunea balneo-climaterică Sângeorz-Băi*, Năsăud, nr. 10(74), pp. 52-53.
115. ȘOROBETEA, IEREMIA, *O nouă bucurie (răsunet către docenții români)*, nr. 3(67), pp. 8-9.
116. ȘOTROPA, VIRGIL, DRĂGANU, DR. N., *Profesori ai gimnaziului năsăudean în perioada 1863-1913 originari din Sângeorz-Băi*, nr. 10(74), pp. 31-38.
117. TANCO, TEODOR, *Alexandru Haliță contemporan al unirii*, nr. 7(71), pp. 8-9.
118. *Unirea*, nr. 11(75), p. 12.
119. URECHE, DR. LAZĂR, *În miezul evenimentelor din anul 1918*, nr. 5(69), pp. 9-13.
120. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 1(65), pp. 51-62.
121. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 2(66), pp. 43-56.
122. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 3(67), pp. 52-64.
123. UZA, GEORGE, *Amintiri, amintiri...*, nr. 4(68), pp. 51-58.
124. VALEA, LUCIAN, *Revoltă nouă*, nr. 2(66), p. 64.
125. VALEA, LUCIAN, *Rugăciune ultimă*, nr. 3(67), p. 2.
126. *Vorbirea Ilustrității Sale Episcopului Gherlei*, nr. 9(73), pp. 7-9.
127. VRABIE, GH., *Mesianism ardelean*, nr. 3(67), pp. 46-51.





Centrul Cultural  
IUSTIN SOHORCA



Primăria și Consiliul Local  
al orașului Sîngeorz-Băi

# Diplomă de recunoștință

*La 100 de ani de la ctitorirea României Mari, prin voința oamenilor de cultură și a locuitorilor orașului Sîngeorz-Băi, se acordă domnului*

**MAXIM DUMITRAȘ, IOANA NICOLAIE,  
MARIN MĂLAICU-HONDRARI, DAN COMAN,  
IONICĂ POP, MIHAELA URSA,  
IOAN PETRI, GHEORGHE BALINT,  
GAVRIL PELE BALINT, ANA MARIA VOICHIȚA GAVRILĂ,  
RAUL ALEXANDRU POP, FLORIN DUMITRU BUIA,  
ALEXANDRU DĂRĂBAN, ALIN BOZBICIU,  
ALEXANDRU SIMINIC, CARMEN LILIANA GHERGHEL,  
MONICA HALASZI, MAXIM CÂRCU,  
ROLAND SZEKELY, ALEXANDRA FEȘTIĂ**

*acest însemn de prețuire și cinstire pentru remarcabilele realizări profesionale  
și promovarea valorilor spirituale ale poporului român*

Director,  
Florin Hodoroga

Primar,  
Traian Ogăgău

1 Decembrie 2018

Vreau să încep prin a vă spune că în viață am întâlnit foarte mulți oameni și știți că, de câte ori faci cunoștință cu cineva, te întreabă de unde ești și eu le spuneam întotdeauna că locuiesc în Bistrița, dar sunt din Sângeorz-Băi. Și când le spuneam asta, întrebau: „A, de acolo de unde este X”, sau „de acolo de unde este Y” și completeau cu numele celor pe care i-ați pomenit înainte și i-ați chemat aici pe scenă. Le răspundeam „Da, de acolo” și ei întrebau „Dar ce faceți acolo, dom’le, ce aveți acolo?”, iar eu le spuneam exact cum a spus domnul primar: „borcut”. Și atunci se uitau așa mirați la mine, neînțelegând despre ce este vorba și le explicam că „borcut” înseamnă apă minerală și că apa asta minerală are valențe curative, dar că îți dă și mintoșenie, iar mintoșenia se transmite.

Ascultând în seara asta ceea ce s-a spus de pe scenă mi-am dat seama că povestea cu „borcutul” nu e chiar o gluma, că „borcutul” a atras de-a lungul timpului foarte mulți oameni care veneau aici la tratament și că poate contactul nostru cu oamenii aceștia veneau aici (știți că vorbind despre ei spuneam că vin „domnii”), poate că acest contact cu „domnii” pe care îi studiam și îi admiram în tăcere, ne-a făcut să ne ambiționăm și să ne depășim condiția. Eu asta cred. Și mai cred că Sângeorzul a avut parte de-a lungul timpului de foarte mulți profesori buni – și aici mă refer la educatori, învățători, bibliotecari, care ne-au făcut să ne deschidem sufletul spre lume, au deschis larg ferestrele din interiorul nostru...

Prof. MONICA HALASZI